

BEZVADNÝ DEN

Ivan Klíma

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Bezvadný den

Ivan Klíma

Znění tohoto textu vychází z díla [Bezvadný den](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Československý spisovatel v Praze v roce 1964. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Ivan Klíma: Bezvadný den), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 18. 6. 2020.

OBSAH

Povodeň	6
Chlapec v bouři	12
Marie a básník	16
Láska	19
Cesta za mrtvým	24
Noční autobus	38
Štefan	43
Výchova boxem	47
Veverčí ocásek	51
Agitace	62
Výstup na horu	68
Bezvadný den	75

Povodeň

Konečně se něco stalo.

Voda se valila z nebes i po zemi a pozvolna zatopovala údolí. Dost možná, že se protrhla hráz u Noskova mlýna anebo se zatarasilo ledy koryto v úzkém místě pod Polmannovou loukou.

Ale hlavní věc, že se konečně něco stalo, tenhle jednotvárný život šel už na nervy.

Lála zahnal stádo pod střechu a pozoroval záplavu.

Valila se z nebes i po zemi a pozvolna zatopovala údolí.

„Sakra!“ šeptal si Lála a snil o tom, že voda bude stále stoupat, až zaplaví cesty, vesnici a všechna pole, a oni nebudou potom muset do práce.

„Běto!“ zavolal, aby někomu mohl sdělit své myšlenky. Neozval se nikdo.

Uvědomil si, že po celou dobu, kdy se hnal deštěm s polosplašeným, bučícím stádem, tu holku ani nezahlédl.

Vstal pomalu a protáhl se. Voda do rána asi opadne a zůstane po ní trochu bahna a ještě více práce. Svět přece jen není k ničemu.

Vracel se dolů do údolí. Ta holka se strašně bojí vody. Měl by se na ni vykašlat, ale je takový, že se ještě jednou vrátí do toho marastu.

Brodil se po louce. Ledová voda mu šplíchlá do holínky. Zuřil, klel a vykřikoval Bětino jméno.

Konečně došel k seníku. Seděla samozřejmě až pod střechou a vykulenýma očima sledovala valící se vodu.

„Tak slez!“ houkl na ni.

Dívala se nechápavě. Byla to hloupá, zakřiknutá holka, taky s ní jedinou tady na brigádě nikdo nic neměl, protože by si s ní stejně nic neužil.

„Dělej!“ křičel. Ale ona se držela trámu, jako kdyby zrovna tady jí bylo bůhvíjak dobře.

„Tak si tu zůstaň!“ Zuřil. Táhl se za ní sem, a ona tu dřepí plná strachu, jako by ji chtěl nejmíň utopit.

Pořád na něj kulila uděšené oči.

„Lálo!“ zavolala, „zůstaň tady!“

Obrátil se. „Tak polez!“

„Nemůžu,“ řekla, „bojím se.“

Nehne se odtud, myslí si, že on tu bude kvůli jejímu strachu trčet s ní. Ale to se náramně mýlí.

Vyšplhal se na seník. „Čeho se vlastně bojíš?“ vyjel na ni.

„Té vody,“ řekla.

Na ramena jí padaly ošklivé slámové vlasy, špinavé od prachu a plné suchých stébel. Nic na ní nebylo hezkého, a teď se ještě ke všemu třásla strachem.

Svírala rukou křečovitě trám.

„Pusť se!“ zacloumal jí.

Kousla ho do ruky.

Necítil se vzteky. Srazil ji na zem.

Udeřila se, ale vyskočila hned a znovu se chytla trámu.

Přece se s ní nebude rvát. „Čekám pět minut!“ oznámil.

Postavil se k oknu a díval se na ubíhající proud.

Voda stoupala neustále.

Za hodinu možná už skutečně nebude moci odejít. Potom na jednu vodu porazí tuhle dřevěnou boudu a holka se tady utopí jako kotě. Hloupě, zbytečně a nesmyslně.

Pohlédl na ni.

Celá se přikrčila. Bála se, že odejde a nechá ji tu samotnou.

„Lálo!“ zašeptala. „Ty se zlobíš?“

Voda nesla na hřbetě silný kmen. Zdálo se mu, že ho žene přímo na stěnu téhle boudy. Udeří-li, asi se to všechno rozsype.

Bylo to docela napínavé.

Kmen však uhnul. Proud v korytě se ukázal silnější.

„Náš Honza,“ řekla Běta, „když se mu to stalo, plaval obyčejně přes řeku. Potom povídali, že ho asi chytla křeč. Když ho přinesli, tekla mu z pusy voda. Bylo v něm tolik vody.“

Stmívalo se. Na zataženém nebi se rozsvěcovaly dubnové blesky bez hromu. Voda hlasitě šplouchala o stěny.

Už dávno uplynulo pět minut. Přece jen mu bylo hloupé nechat ji tu samotnou.

Asi nás hledají, přemýšlel. Zápěstí, kam ho kousla, zrudlo a nepříjemně pánilo.

Omrzelo ho dívat se na vodu. Ostatní možná už vyrazili do hospody a on aby tady vězel kvůli ustrašené holce.

Hledal nějaká slova, aby jí to alespoň trochu osladil.

Tma shladila její rysy. Seděla příkrčená v koutku s očima přivřenými a hlasitě oddechovala.

Byla vlastně nejmladší z nich ze všech. Takové mrně. Třásla se před vodou kvůli bráchovi, který se jí tak hloupě utopil.

Neřekl nic a zase se otočil k oknu.

Polekala se, že odchází.

Nemohla myslet na nic jiného, protože kdyby odešel, zbláznila by se tady hrůzou.

Věděla, že se na ni zlobí proto, že je ustrašená, a také proto, že ho kousla; ani nepromluvil.

Měla by něco udělat, alespoň něco povědět, čím by ho zadržela.

Všiml si, že voda proudí už nehluboko pod ním. Mohlo jí být dobrý metr.

„Pořád leze nahoru,“ řekl.

Polekala se a zároveň byla ráda, že promluvil.

Usilovně přemýšlela, co by řekla. Za přivřenými očima jí pluly potoky mnoha věcí. Střecha domu v Libni a špička vysokého smrku a obličej jejího bratra, ze všeho stékala voda a smazávala tvary.

„Kdyby už alespoň přestalo pršet!“ vzdychla. Chraptěla a dýchala těžce.

Sedl si vedle ní. „Jestli ta bouda povolí, bude to zlý.“

„Utopíme se?“ Snažila se, aby jí zuby tolik nedrkotaly.

Voda šplíchavě narážela na dřevěnou stěnu, také stropem začínala prosakovat ve velikých kapkách.

Přitiskla se k němu a křečovitě mu sevřela ruku.

Tohle všechno nemuselo být, pomyslel si. Ale vztek už ho přešel.

Představil si ji tu samotnou. Nebyl zvyklý přemýšlet o někom druhém, docela ho to zaujalo.

Plakala by asi a křičela. Jenže nikdo by ji nemohl uslyšet. Určitě by se zbláznila strachy.

„Ty se na mě zlobíš?“ zeptala se.

„Ty bys mně za to tak stála.“

Byl celý promočený. Kvůli ní se brodil tou vodou a deštěm. Chtěla mu povědět něco něžného, jako ostatní děvčata, ale nic ji nenapadlo.

„Nebolí tě ta ručička?“ řekla konečně.

Podíval se na svou tlapu. „Jsi hloupá!“ odsekl.

Svlékal si holínky. Vyléval z nich bláto.

„Lehneme si,“ řekl.

Voda stále šplouchala přímo za jejich hlavou.

Zavrtal se do sena. „Pojď. Budeme spát!“

Zase už se bála.

Lehla si vedle něho.

Vzal ji za ruku. „Budeme spát!“

„Ano,“ zašeptala.

Měla strach usnout. Kvůli vodě – a také kvůli němu. Věděla, že ji teď obejmě a bude líbat, ačkoliv ji nemiluje. Bylo jí úzko a smutno, ale potom se jí vědomí začalo trochu zastírat a všechno se zdálo jasnější, myslěla na něho, zůstal tu s ní, ačkoliv všichni ostatní by ji tu určitě nechali. Cítila k němu něhu a toužila mu dokázat, že není taková hloupá a zbabělá holka; až začne opadávat voda, přestane

se bát a odejde s ním odtud, ať bude vody sebevíc – a řekla z ničeho nic: „Až to začne opadávat, půjdeme odtud!“

Byl to nesmysl, ležet vedle holky a nic s ní nemít. To by nikdy nevěřil, že se jemu něco takového stane.

Ale zůstal tu vlastně proto, aby ji chránil, i na tom něco bylo.

Příjemný pocit to byl. Kdyby ji teď objal, ten pocit by se asi ztratil a bylo by všechno jako jindy.

Vzbudila se, ještě se všude roztahovala tma. Nevěděla, kde je, voda bila o stěny a vedle ní zněl blížký dech.

Potom si vzpomněla na celý včerejší den, a ačkoliv se nic nezměnilo, nebála se už tolik.

A nemyslela také na vodu, která obklopila všechno kolem nich. Spíš na to, že tu zůstal s ní, i když ji nemiloval, a vůbec mu tedy na ní nezáleželo.

Nemohla to pochopit.

Potom se dívala oknem na plynoucí vodu a všimla si, že už neprší a že po vodě plují maličká světla patřící asi hvězdám. A napadlo ji, že snad mezi lidmi je ještě něco zapomenutého a zasutého, co vyplaví teprve velká voda, a oni se pak stávají lepšími, než jak je poznávala v obyčejných dnech.

Lála za ní chraptivě oddychoval.

Vrátila se na své místo, přikryla ho celým kabátem a usnula skrčená vedle něho.

Před pátou hodinou začalo svítat. Tentokrát se vzbudili oba.

Přistoupil k vikýři a vyklonil se ven.

Všiml si mokrého pruhu na dřevěné stěně nad hladinou.

„Už klesá!“ řekl.

Ohlédl se na ni. „Budou nás hledat!“

Uhlazovala si vlasy, aby získala alespoň trochu času. Čekal na ni.

Potom sestupovali po dřevěném žebříku. Dolejšek byl úplně zatopený.

Strašlivá ledová voda jí sahala až po pás.

Zmocnila se jí hrůza jako nikdy v životě. Také on měl trochu strach, vody bylo daleko více než včerejšího večera.

Uchopil ji za ruku, potom se brodili kalnou záplavou.

Nejvíc ze všeho se báli, že všechno zase bude, jako bývalo jindy.

Až skončí povodeň.

/1956/

Chlapec v bouři

Stoupali společně po lesní cestě. Byl jasný zimomřivý večer a mezi stromy prosvítal lednový měsíc, ověnčený kruhem z noční studené mlhy.

Sníh se třpytil mnohem matněji než za dne a byl plný ostrých stínů.

„Michale,“ řekl lékař, „to děvče nahoře bude mít asi záškrť, byl by to už třetí případ. Kde se mi to tu, prosím tě, vzalo?“

Namáhal se do vrchu. Měl už přece jenom svá léta.

Chlapec stěží zadržoval krok. Vnímal všemi smysly noční cestu, její jas a stíny, skloněné větve i ticho a chladnou vůni sněhu. Chtělo se mu běžet.

Starý lékař se díval vzhůru k horám, jejichž vrcholky pohltila neprůhledná mlha, a myslel na to, že nahoře na pláni je zaskočí asi bouře, že neměl brát s sebou chlapce, že syn by se asi zlobil.

Ale syn vychovával chlapce špatně a rozmazloval ho. Chlapci bylo teprve šestnáct let, přečetl několik vážných knih a byl přemoudřelý.

On neměl rád přemoudřelé lidi, ani moudrost vyčtenou z několika knih. Ale teď je to bohužel častá nemoc, pomyslel si, a lidi jsou povrchnější, nežli jsme bývali my.

Stoupání nebralo konce a lékař kráčel pomalu dlouhými kroky a dýchal těžce.

Chlapec ho došel a řekl: „Chtěl bys slyšet báseň?“

Potom přednášel a mezi vysokými smrky zatím prokmitávaly hvězdy a sníh se stále více modravě třpytil.

Lékař sípavě dýchal. Mlčel.

„To byla moje báseň,“ poznamenal chlapec.

„Hned jsem si to myslel, byla ještě taková dětská.“

Chlapec se urazil. Venkovský doktor, ten tomu rozumí!

Les řídil a objevila se širá, bílá pláň. Neměla ani začátku ani konce, třpytila se celá v měsíčním světle a měsíc se svým duhovým kruhem visel nízko nad ní.

Chlapec přemýšlel, jak by dokázal, že už není takové dítě.

Vítr zesílil a rozepjal nad zemí bílý závěs. Svět se zúžil na několik kroků. Dostali se k opuštěnému smrku dopola zasypanému sněhem.

„Bude to zlé. Nevrátíme se?“ zeptal se lékař.

„Pojedeme dál,“ řekl chlapec, „musíš přece za nemocnou.“

„Správně,“ souhlasil lékař. „Co kdyby to byl záškrt...“

Potom se vlekli plání, nic neviděli a bouře je ohlušila.

Chlapec se díval na tmavá dědova záda, byla to široká, mužná záda, ale on se přesto bál, že je ztratí, jako před okamžikem ztratil nebe a měsíc v duhovém kruhu. Lékař vytáhl z brašny provaz a přivázal si jej kolem pasu; druhý konec podal Michalovi.

„To nemuselo být,“ vykřikl chlapec.

Starý se ohlédl, bylo strašidelné pozorovat jen bezhlesé pohyby rtů.

Jeli dlouho.

Michal chtěl přemýšlet o básni, kterou nazve Bouře, ale nenapadal ho ani jediný verš a cítil vztek na starého, který ho zbytečně táhl vzhůru.

Potom stáli opět skryti za zavátým stromem a Michalovi se ulevilo, když vítr tak prudce nebil do tváře.

„Nejsi unavený?“ zeptal se ho děda.

Mlčel. Děda se mu zřejmě vysmíval. Bude ještě rád, starý, až mu pomůžu z těch závějí, pomyslel si nenávistně.

„Už to není daleko,“ řekl lékař.

Prodírali se zase záplavou sněhu a vítr jim podráždil nohy. Záda starého se klenula v široký oblouk, jenž se mohl každou chvíli zřítit.

Chlapec se na něj díval a napadlo ho, že děda nebojuje jen s bouří, ale nejspíš také se svými lety, a že snad podlehne.

Zmocnila se ho úzkost. Padne-li děda, nezbude mu vůbec žádná naděje. Musel by ho sám vzít a vléci, ale k tomu neměl dost síly.

Potom uviděl ženu, která jela proti němu v bílém přepychovém voze a zpívala si, a on se jí chtěl podívat do tváře, žena si ji však zahalila hustým závojem, aby se jí nedotkly cizí oči, a přešla kolem něho nevšímavě. Pochopil, že mu nikdo nepomůže.

Srdce mu bušilo a nohy se mu skoro chvěly, sníh zčernal a pokrýval se barevnými skvrnami. Jedna ze skvrn před ním se pohybovala pomalu vpřed. Také on sám byl jedinou skvrnou.

Představil si dvě chvějící se skvrny, jak lezou po černém sněhu, a potom si představil mnoho barevných skvrn – lidí, kteří ve městě šlapou po kamenných cestách, a připadlo mu neuvěřitelné, že někde ve světě jsou dlážděné ulice, po nichž se snadno chodí, a že po nich v této chvíli jde právě mnoho lidí, kteří vůbec nemusí myslet na své kroky a na svůj život.

Potom už nemyslel a viděl jen mnoho pestrých skvrn, které tančily před ním, a cítil bolestný hlad a velikou slabost v celém těle.

Pak seděli příkrčeni za balvanem a vichřice metala sníh přes jejich hlavy.

„Tohle nic není,“ řekl lékař, „jednou mi v takovémhle čase ujela lyže. Myslel jsem, že se nedostanu domů.“

Vlasy, obočí i vousy mu zbělely. Měl neobyčejně široké lícní kosti a široká ramena. Byl obrovský a silný a chlapci se zdálo, že se podobá bytosti z jiného světa, a ačkoliv ho zmáhala veliká slabost, vnímal každý rys dědovy podoby a také každý okamžik této divoké noci.

„Už tam budeme brzy,“ řekl děda. Vztyčil se.

Vichřice se do nich znovu opřela.

Chlapec se vlekl tmou. Sníh mu prudce šlehal do tváře, ale on jej nevnímal, také barevné skvrny se vytratily a on viděl jen jediný tmavší bod před sebou, potom i ten se rozplynul a svět potáhla mlha.

Mráz mu náhle pevně spoutal nohy, vůbec jimi nemohl pohnout a v té chvíli poznal, že nedojde, že nikdy nedojde.

Cítil hrůzu. Dýchal rychle a chraptivě a chtěl také vykřiknout, ale podařilo se mu jen žalostně zasténat.

Děda se stále sunul vpřed svým stejnoměrným krokem a chlapec klouzal za ním. Pochopil, že ho starý táhne. Zasténal plačtivě. Řítil se k jakémusi hlubokému dnu, kam nedopadlo nic z bývalých dní, a plakal, neboť neměl sílu jít a jeho život už mu tedy nepatřil.

Musím, opakoval si. Na tváři mu mrzly slzy, ale nevěděl o nich, nevěděl o ničem a necítil nic a myslel jen na to, že musí udělat krok, svůj vlastní krok, aby prošel bouří a mohl žít.

Potom pohnul bezvládnou nohou a vykročil těžce.

Nevěřil, že se mu to podařilo, ale lano před ním se uvolnilo. Šel.

Ten krok byl zcela jiný než všechny, které kdy v životě učinil.

Díval se na černou skvrnu před sebou a jeho nohy se stále pohybovaly, a ačkoliv mu nezbýval ani krapet síly, nic, docela nic, jeho nohy se stále pohybovaly. Cítil, že teď už stále půjde.

Potom klopýtl.

Lyže se dřely o písek.

Stáli před domem.

Napadlo ho, že by měl dědovi pomoci sundávat lyže.

Někdo mu sundával lyže.

Potom seděl v teplé místnosti a díval se, jak si děda myje ruce. Hleděl na něho široce rozevřenýma očima a sotva poznával jeho tvář.

Možná, že všechny tváře teď budou jiné.

Venku zatím zuřila bouře.

Lékař si myl ruce a prohlížel dítě.

Chlapec tvrdě spal.

/1956/

Marie a básník

V kalužinách se odrážela šedivé nebe. Pak se rozbilo dopadajícími kapkami. Není nebe, jsou jen dopadající kapky.

Déšť.

Marie čeká pod přístěnkem. Zmoklá tramvaj už dvakrát vysadila lidi.

To bude zase večer. Biografie nabité, parky promočené. Nejlépe by bylo doma. Jenže Štěpána nebaví koukat na televizi. Pořád jí chce něco vykládat. To bude zase nuda. Aby ho nakonec bavila sama. Jenže o čem se člověk má bavit, když tak zoufale leje?

Nebe zfiarovělo bleskem a celé množství střech vystoupilo na okamžik ze tmy, a domy a komíny a okna a všechno vzalo na sebe cizí a bizarní podobu. Škoda, že tu nebyl člověk, který by si toho všiml.

Štěpán nejde. Až přijde, stejně se nic nezmění. Něco zahučí o tom, co dělal ráno, a že měl včera schůzi. A že něco vymýšlí. Zase určitě něco vymýšlí. Kam půjdou?

Z električky vystoupil muž s růžemi. Poznala ho. Podle orlího nosu, černých vlasů a zvláštní tváře, kterou viděla na fotografiích a také na záložce jeho knihy veršů.

Rozhlédl se, potom spěchal dlouhými, lehkými kroky pod přístěnek. Ta chůze!

Stojí vedle ní. Tohle ji ještě nepotkalo. Stát vedle básníka. Tak blízko, že může vnímat vůni jeho růží. Štěpán bude koukat, s kým tu stála tak blízko, že cítila vůni jeho růží. Jo, Štěpán! Zase přijde celý od oleje, ani košili si nevezme čistou a nenapadne ho, o čem začít řeč.

Déšť ustával a země a stromy a květy počínaly dýchat.

Která dostane ty růže? Musí být asi šťastná, chodit s básníkem! Jdou si po ulici, všichni se za ní otáčejí. Ten život! Potom ztratí všechno svou šedivost a nudu. Tu nevyřlovnou nudu!

Ach jo!

Na protějším domě se rozsvítil neón. Když byla malá, měla ráda neóny. Červené, modré, zelené a rezavé jako lišky.

Marii unáší představa. Jde s ním až do Stromovky. Tam je spousta laviček schovaných ve tmě. Sednou si. Říká jí své verše. Ty, co v nich je láska jako pták a jako laň a jako...

Básník si jí povšiml a díval se na ni.

Měla by si alespoň přihladit záhyby sukně.

Básník se na ni díval.

Tak jediný večer kdyby mohli být spolu. Určitě by se s ním dovedla bavit. Třeba o umění. Všechny holky v podniku jí závidí, jak se umí bavit. Jenom kdyby měla s kým.

Proč by se to nemohlo stát? Marilyn byla také obyčejná holka. Stále se na ni díval. Za poslední báseň, přemýšlel, dostanu snad dvě stě korun. Měsíčníky špatně platí. Ale tuhle mi aspoň vezmou.

Už tak dlouho nic nenapsal. Ale tuhle mu vezmou. Zamíchal do ní trochu politiky. Modré košile a vlajky a velká jména. Lidé chtějí modré košile, vlajky a velká jména. Možná, že lidé ani ne. Lidé nevědí, co chtějí, dívají se vyvalenýma očima jako ta holka vedle něho. Chtějí, aby je naplnil něčím, co vzněcuje. Kde to má vzít? Vlajky, košile, osobnosti?

Stále se na ni dívá. Jako by už slyšela jeho hlas. Na tuhle chvíli čekala. Nevěděla přesně, jak bude vypadat, ale čekala na ni. Ted' jí nesmí nechat uplynout. Ruce se jí trochu třesou. Otevřela kabelku. Kapesník spadl do bláta.

Už tak dlouho nic nenapsal. Protože není o čem. Protože chtějí, aby psal o věcech, které mu jsou cizí. Protože lidé si lžou a protože už dávno není mladý. Protože lidé jsou prázdní a jemu je z nich úzko. I ze sebe sama.

Přestalo pršet. Na stromě se rozezpíval kos. Básník by možná napsal, že zpíval lidem pro radost anebo milencům do tichých šepotů, ale zpíval jen proto, že byl večer a přestalo pršet. Lidé ho stejně neposlouchali.

Je to trapné. Ale musí v tom žít. A třepat hladká slova, tisíciletá slova do dlouhých nocí, do prázdných sudů, do pustých srdcí.

Zatřepal kyticí a potom dlouhými, plavnými kroky spěchal po mokré ulici.

Kapesník se už napil hnědým blátem.

Sebrala ho. Tak, je po všem. Fúj! Má smůlu. Už ji nic nepotká. Má smůlu! Také velká láska ji nepotká. Jenom Štěpa.

Tamhle už jde.

Štěpán je tak obyčejný. Všechny holky to na něm vidí. Nedovede nic, jenom být hloupě zamilovaný. A vymýšlet si. Čím budou a kam pojedou a že něco postaví. Kdo mu o to stojí?

Došel k ní. „Máňo,“ řekl, „to je dobře, bál jsem se, že nebudeš čekat!“

„Pršelo přece,“ odsekla.

V kalužinách se zrcadlilo nebe. Jeden z mraků byl žlutě orámován světlem měsíce a plul ve vodě nechávaje za sebou hvězdy. Štěpánovi připadal jako loď, která je jednou poveze vzduchem, ale ostýchal se říci to nahlas. Jenom cítil, že každý z takových drobných okamžiků ho spojuje s ní.

Zase si pořádně neumyl ruce. A ta chůze!

Ani košili si nevzal čistou!

Jak nudné je jít s takovým člověkem.

Šli spolu ulicí.

/1956/

Láska

Poloprázdná tramvaj hrčela po Invalidovně. Vlečňáky se kolébaly sem a tam a jejich skla řinčela.

Zdálo se mu, že tramvaj jede ještě pomaleji než obvykle, a přecházel netrpělivě po plošině. Nepomohlo to ovšem a on nevěděl, co má udělat, aby rychleji uběhl čas. Díval se tedy alespoň do širokých prostor vpravo a přemítal, kolik by se tady dalo nastavět domů. Nestavěl by žádné paláce, jen docela obyčejné činžáky s trávníkem pod okny, pod velkými a širokými okny.

Samozřejmě že by radši stavěl podle Corbusiera nebo Niemayera, když to jde v Brazílii, proč by to nešlo u nás, ale věděl, že to asi nepůjde, řekli by, že to není dost levné a není to v tradici, v naší dobré staré tradici, aspoň by tedy stavěl obyčejné činžáky se širokými okny a barevnými balkóny, podloubí na dvou štíhlých sloupech, pod ním obchody. Líp než ti dědci by to postavil.

Počká si, protože do konce studií mu chybějí dva roky, a také potom si ještě chvíli počká a do té doby se budou muset s Ančou nejspíš stále toulat po úzkých uličkách, po průjezdech a po zapomenutých lavičkách, vždycky když budou chtít zůstat alespoň chvíli sami.

Vlastně i potom, protože ty domy, co postaví, stejně nebudou pro ně. Anča si ovšem myslí, že alespoň jeden jediný pokoj pro ně zůstane, moc mu důvěřuje, ale v tomhle asi neprávem.

Je tak milá, pomyslel si.

Byla mladší než on a chodila teprve do druhého ročníku, ale studovala stejný obor a mohl jí tedy vysvětlovat všechno, co potřebovala vědět, ale většinou jí nevysvětloval nic a mluvívali spolu o nejobyčejnějších malichernostech anebo o lásce anebo si vymýšleli jména, kterými se nazývali, a země, které navštíví, anebo jen mlčeli a toulali se po ulicích.

Někdy si velice přáli být sami, někde, kam nemohou nahlédnout ostatní lidé. Potom obvykle také mlčeli a rozcházeli se trochu zlostně a druhý den ráno na sebe čekali, aby se smířili, protože koneckonců nikdo z nich nemohl za to, že měli nad hlavou jen tu jednu společnou střechu s hvězdami.

Včera mu nechala na fakultě lístek, že rodiče jdou ve čtyři hodiny na vlak, byl dvakrát podtržený, a teď už bylo čtvrt na pět a tramvaj se vlekla.

Potom konečně uviděl známou stanici a vyskočil nedočkavě, trochu zavrával a pak utíkal šerou uličkou.

Domy tu trčely úplně na spadnutí a vždycky ho trochu dráždily. Teď si jich vůbec nevšiml.

Přišla mu otevřít. Byla maličká, o hlavu menší než on, a měla kulatý obličej s malými usměvavými rty.

Chtěl ji políbit.

Vytlačila ho ze dveří.

Vtom k němu zevnitř dolehly hlasy.

„Přijel brácha se ženou,“ řekla.

Podíval se na ni zle. Nemohl v sobě potlačit zklamání.

„Nesmíš se zlobit,“ řekla. Vzala si staříčkový hubertus a potom spolu šli tou ohyznou uličkou, ve které trčely činžáky na spadnutí – omšelé a šedivé od popela.

Mžilo drobně a vzduch se zalykal listopadovou mlhou a nedalo se vůbec nikam jít, dláždění pod jejich nohama bylo kluzké a smutné.

Mluvila tiše a vytrvale. Snažila se vyprávět něco velmi dalekého a zbytečného. Stálo ji to asi velké úsilí a on ji stejně neposlouchal.

Došli na stanici. Z dálky řinčela tramvaj.

„Tak já zase pojedou,“ řekl.

Byl neuvěřitelně protivný i sám sobě.

Tramvaj dorazila k nim.

„Pojedeme někam,“ navrhla tiše.

„Kam?“

„Někam ven.“ Sklopila oči a dívala se stranou.

Chtěl něco odseknout a říci, že může jet klidně domů a ona může také klidně jít domů za tím svým bráchou, ale průvodčí už na ně čekal, a jeli tedy společně tramvají a mlčeli.

Potom vystoupili na nádraží a ona sama koupila lístky. Vlak odjížděl za deset minut.

Napadlo jí, že učinila něco, pro co si jí už nebude moci nikdy vážit a přestane jí také mít rád. Bála se na něho podívat a dívala se tedy na černou podlahu chodbičky: rozšlápnutý kelímek od piva u stěny vagónu a kousíček žluté pomerančové kůry.

„Znám to tam,“ řekla k té kůře. „Od nádraží vede alej a pak se musí přes železný most.“

Vlak sebou trochu trhl a pod nimi začala plynout světla, veliké množství světel, a v dálce nad střechami se otáčela neónová labuť a svítila rudá hvězda a pouliční lampy se splétaly do bláznivých řetězců.

Spatřil v blízkém okně lidi, kteří spokojeně seděli za svým stolem, a napadlo ho v té chvíli, že lidé nejsou jen za těmi blízkými okny, ale také za každým z titěrně malých světýlek v dálí; kupodivu necítil závist, jen závrať z velikosti a z množství a napadlo ho, že jsou vlastně docela sami uprostřed tolika světel, a chtěl jí říci: To je dobře, že jsme spolu, anebo: Umřel bych steskem, kdybych měl jít teď sám naší ulicí, ale vzal ji jen za ruku a mlčel.

Za oknem přelétávaly jiskry a vlak rychle vletěl do černých polí a zastavoval se a opět se rozjížděl a kolem nich přecházeli lidé a jemu se zdálo, že nejede nikam, že bude věčně stát na téhle černé chodbičce a držet její ruku.

Potom vlak zastavil v jejich stanici a oni kráčeli starým stromořadím a přešli železný most. Cesta voněla vlhkem a zetlelým listím, ale vnímal ji málo. Pak si znovu uvědomil, že budou spolu, přitiskl jí více k sobě a řekl: „Mám tě rád!“

Usmála se ve tmě a také se k němu přitiskla a tak šli, trochu se motali mezi stromy, až se v dálce začala míhat opuštěná světla a oni šli rychleji a báli se trochu chvíle, kdy dojdou.

Nad vchodem hotelu oprýskával černý havran, podívali se na něj nerozhodně a potom vstoupili.

Vrátný seděl ve své kukani, spal a na desce vedle něho trčelo patnáct prázdných skobek.

Dívali se na červený běhoun, který splýval po schodech, a mysleli na to, že přece jen je příjemné mít střechu nad hlavou a být si blízko a dotýkat se dlaněmi a ústy a těly.

„Můžeme to zkusit ještě naproti,“ řekla.

Potom se zase vraceli nazpátek po železném mostě a starým stromořadím.

Zalykala se mlhou.

Zastavili se pod vysokým kaštanem. Bylo tu docela tma.

Toužila, aby ji líbal. Měla horké rty a chvěla se chladem.

Na nádraží, v tmavé čekárně, hlučně chrápala cikánka. Ale venku na nástupišti vlhla opuštěná tmavá lavička.

Sedli si na ni.

Na zadní koleji se pomalu míhaly nákladní vagóny. Lokomotiva pískla a kola měkce rozeznávala kolej.

Červená světla zářila v mlze.

Snil okamžik o bílých zdech a o lidských příběhy, o vysokých domech a dlouhých chodbách s dveřmi, za nimiž budou žít lidé. S láskou i bez ní.

„Máš mě rád?“ zeptala se tiše.

„Ano,“ řekl.

„Jsi šťastný, když jsme spolu?“

Od vechtrovského domku se kolébal modrý železničář s lucernou. Posvítíl si na ně.

„Jestli čekáte plzeňáka,“ řekl podezíravě, „tak už odjel před hodinou.“

Mhouřili neochotně oči.

„Ne,“ odpověděl on. „Nemáme jen kde spát.“

Na vteřinu oba podlehli bláhové naději.

„No jo,“ zabručel modrý muž, „s noclehama je potíž.“

Vytáhl z kapsy stříbrné cibule. „Příště vám to jede ve čtyři patnáct,“ řekl.

Šoural se ke skladišti. Myslel na to, že on kdysi také tak sedával po lavičkách. Už je to dávno, tak dávno, že to není ani pravda. Potom ho napadlo, že je vlastně listopad, a že by jim asi přece jen bylo líp pod střechou, kdyby ovšem nějakou měli.

„Řekni, jsi alespoň maličko šťastný?“ zeptala se.

Zůstali tu tak sami na pustém nádraží. Ještě nikdy tolik netoužili po sobě.

Chtěl jí říci, že ji má rád, a že už vůbec nezáleží na tom, kde jsou téhle noci, chtěl jí říci, že je to divné, že mohou být spolu uprostřed tolika lidí, kteří nejsou spolu, a uprostřed světa, který není spolu.

Objali se.

„Jsem moc šťastný.“

„Já taky,“ řekla.

Ze skladiště vyklouzl železničář. Neviděli ho však.

Zhasil opatrně lucernu a potom se kolébal tiše kolem nich nazpátek do svého domku.

/1957/

Cesta za mrtvým

Ještě nevzešel den. Ve tmě pobíhalo žluté světlo a klouzalo po šedivém sanitním voze. Řidič prohlížel pneumatiky a klel. Malý mužík stál opodál. Trochu zavalitý, s ruměnou tváří, krátkýma rukama a neuvěřitelně širokými dlaněmi se podobal spíše řezníkovi než lékaři.

„Hrom aby do toho,“ rozčiloval se řidič, „zrovna když se člověku nejlíp spí.“

Vztyčil se. Převyšoval o dvě hlavy svého doktora. Byli by docela dobrou dvojicí v humoristickém filmu anebo kdekoliv, kde by se sešlo víc lidí ochotných se smát.

„Zatracený řemeslo,“ klel řidič, „mizerný řemeslo, kdejaká bába, když dostane sračku, může člověka vytáhnout z postele.“

„Ba ne,“ řekl lékař, „našli mrtvého. Tam dole, v hostinci Na Slatině.“

„No pozdrav pámbu,“ polekal se řidič, „a kohopak to?“

„Nevím,“ odpověděl mu, „nerozuměl jsem dobře v telefonu.“ Jeli po rozblácené serpentíně, která pozvolna klesala do údolí Vltavy. Na levém břehu čněly rozestavěné bloky. Nebe pozvolna modralo, z hvězd svítila jenom poslední. V noci rozkvetly okolo cesty první pampelišky.

Silnice byla rozbitá a plná výmolů, řidič se jim však dovedl vždy vyhnout. Najezdil se šedivou sanitkou už hodně kilometrů.

„To jsem zvědav, komu se to vlastně přitrefilo,“ prohlásil, „třeba ho ani nebudeme znát.“

„Kdoví,“ řekl lékař, „copak si tady člověk může pamatovat všechny ty lidi?“ Zapaloval si cigaretu. Byl velmi unaven.

Jako naschvál se vždycky něco přitrefí, když se člověk cítí nejvíc unaven. Taková zatracená praxe tady. Ostatně je to takové na všech velkých stavbách. Snad už mezitím přijel kolega z Brůdku. Má to přece blíž.

Auto projelo městem a zabočilo na polní cestu. Cesta se topila v bahně a kola proklouzávala.

„Je mi líto,“ prohlásil řidič, „budete muset po svých.“ Podal mu koženou brašnu a tlačil ho ze sanitky.

Hostinec postavili ještě v prvních dnech stavby, a proto byl celý dřevěný. Sloužil tehdy za kantýnu, z té doby tu ještě zůstaly na zdech plakáty, které vyzývaly k plnění plánu, k odstranění absence a k pití minerální vody. Velká počmáraná čtvrtka zvala na josefskou veselici.

V sále se kupili lidé.

Stáli tu hostinský, několik dělníků od vyrovnávací hráze, ženské z kuchyně a také už brůdecký lékař.

Dva muži v nepromokavých pláštích vyslychali hostinského.

Vmísil se mezi ně.

„Na mou duši, soudruhu, jako že je bůh nade mnou, soudruhu,“ tvrdil hostinský, „přišel jsem ráno do sálu a byl už docela mrtvej.“

„A večer, když jste zavíral, ničeho jste si nevšiml?“ zeptal se jeden z mužů.

„Já jsem si ničeho nevšim, soudruhu,“ řekl hostinský. „Tady na to nejsme zvyklí, abysme tu našli mrtvého.“

Písař seděl za jedním ze stolů a ťukal podle diktátu. Za ním stál brůdecký lékař.

„Zrovna jsem ho dal odvézt, pane kolego,“ řekl lékaři. „Je to jasné, uchlastal se.“

„Na mou duši,“ tvrdil hostinský, „když jsem si šel v jednu lehnout, ani jsem si ho nevšim. Ale třeba byl už pod tím stolem. A potom si tam umřel. Anebo se sem potom vrátil, aby tu umřel. Čert mizernej to byl, soudruhu!“

„Také ho sem mohl někdo přinést, co myslíte?“ navrhl muž. Lékař četl přes písařova záda nález.

Josef Hůlka byl nalezen v šest hodin ráno mrtev na podlaze v hostinci Na Slatině, na jeho hlavě, ani kdekoliv na jeho těle

nebylo patrné násilných změn, jen stopy opilosti. Rigor mortis byl již vyvinut. Přítomný lékař J. Vacín z Brůdku konstatoval, že smrt nastala aspirací zvratků asi před dvěma až pěti hodinami; protože smrt nenastala násilím, nenavrhuje lékař pitvu.

„Zatracenej chlap, soudruhu,“ řekl hostinský. „Jako by si nemoh umřít jinde.“

„Pamatujete se vůbec, že tu byl včera?“ zeptal se lékař. „Bylo Josefa, moc se jich tu sešlo. Byli včera veselí.“

„Aha. Škoda jen, že jste ho odvezli. Nemohu si vzpomenout, který to vlastně byl.“

Nechápal sám, proč chce vědět, který z nich to vlastně byl. Nejspíš nějaký notorik. Dost možná, že ho nikdy předtím neviděl, anebo uviděl a zapomněl. Mohlo se stát mnoho věcí a některé pro něho nemusely znamenat nic příjemného.

Mohla to být také vražda. Lidé sem přicházeli z nejrůznějších míst země a nikdo nevěděl, co vlastně nechávali za sebou. Bylo lepší neplést se jim do toho.

Sanitka vězela dosud v bahně. Řidič pracně podkládal kola vším, co našel v nejbližším okolí. „Tak co, pane doktor,“ ozval se, „že je v tom nějaká lumpárna?“

„Nevím,“ odpověděl mu. „Už ho odvezli.“

„Měli nějaký divnej spěch,“ mínil řidič. „Josef Hůlka,“ vzpomínal potom, „toho já přeci znal. Takovej menší a dělal u koní. Jednou mě tahal ven, když jsem taky takhle uváz. Myslíte, že mu to někdo udělal?“

„Asi alkohol,“ odpověděl lékař, „už to tu zabilo pár lidí, i když ne snad tak průkazně jako tohohle.“

Konečně se vyprostili z bláta. „Tak vidíte,“ řekl řidič, „my dva tady naděláme cirátů s každým člověkem, a pak se někdo na svůj život takhle vytento. Mám jet do márnice?“

„Jed!“ přikázal mu.

„Protože to je tím,“ pokračoval řidič, „že moc lidí má hodně peněz. Mají moc peněz a žádný přesvědčení, každý žije, jen aby žil, a pro nic víc. Tak proč by nechlastal? Tuhle jsem jim to pověděl na partajní schůzi. Pořád chodíte za lidma jenom kvůli procentům, co kdybyste taky jednou šli kvůli přesvědčení? Koukněte se, jak žijou!“

Dojeli do města. Hrobník seděl v hospodě.

„Jo, přivezli,“ řekl. „Vy ho chcete vidět?“ Pajdal pomalu po cestě k hřbitovu. Šli oba za ním. Lékař si stále uvědomoval svou únavu a myšlenka na mrtvého jej rozčilovala. Je to divné, když člověk leží pod stolem a nikdo si toho nevšimne, uvažoval. V hospodě sedělo, řekněme, padesát lidí. Je divné, když z padesáti lidí si nikdo nevšimne člověka pod stolem. Přece se v hospodě vždycky najde někdo, kdo je strážlivý, že by si všiml. Spíš se tedy mohlo stát, že ho tam někdo přinesl až pozdě v noci, kdy už byl sál úplně prázdný.

Ale proč by to dělal? Takových proč se dá vždy najít mnoho.

Jednou ho volali k vraždě, ještě před válkou. Zabili tehdy chalupníka ve vesnici za Třeboní – nikdo nevěděl proč. Ten mrtvý nic neměl a také nikdy nikomu neublížil víc, než si ubližujou lidé, kteří žijí vedle sebe.

Našel ho posekaného uprostřed kuchyně. Žlutá kredencka byla postříkána krví.

Tohle nebude vražda, ujistil se. Stále ho však neopouštěl nepříjemný pocit. Už patnáct let dělal medicínu. Dělal ji rád. Ale občas se ho zmocňoval úzkostný pocit, že všechno je marné, že člověka ohrožuje ještě něco zcela jiného než nemoc. Něco, co se vymykalo z okruhu medicíny a způsobovalo bolest, neštěstí a konečně i války.

„Myslím si,“ vytrhl ho řidič, „že bysme to měli projednat!“

„Co?... Aha,“ pochopil. „Projednejte! Jemu už stejně nikdo nepomůže.“

Vešli na hřbitov.

Doktor teď zapudil všechny ty nepříjemné představy, byl jen zvědav, jakou tvář vlastně spatří. Poznám ho, uvažoval, jestli jsem ho někdy předtím viděl. Mám lepší paměť na tváře nežli na jména.

Hrobník si pečlivě přihladil císařské vousy a potom dlouho lovil v kapse klíč.

Na dřevěné lavici ležel člověk přikrytý plachtou. Lékař nadzvedl plátno a díval se dlouho do strnulé tváře.

Ovšem, uvědomil si, jednou u mne byl. Ale nemohl si vzpomenout, s čím tehdy přišel ten člověk.

Jistě to nebylo nic vážného. Snad se zranil.

Bylo to zranění. V opilosti. Někam spadl. Tvrdil, že ho to mrzí.

Ale víc už snad neříkal nic. Na víc si alespoň nemohl vzpomenout. Vlastně ano. Hovořil cosi o ženě.

Čekárna byla tehdy plná lidí.

Řekl sestře, aby mu ovázala ruku.

Byla to pravá ruka; vzal teď tu ruku a zkoušel ji ohnout. Ztuhla však již docela.

„Zajímavé,“ řekl, „ten člověk musí už být mrtev alespoň deset hodin!“

Hrobník stál mlčky za ním. Také řidič. Díval se na toho mrtvého s tmavými prošedivělými vlasy a velikým modrým nosem.

Vzpomínal, jak mu tehdy pomohl z toho bláta, a bylo mu líto, že tady tak zbytečně a bezmocně leží.

Díval se na jeho ruku, kterou lékař zkoušel ohnout a která teď vyčuhovala zpod plachty. Vyhlížela velmi bezradně a opuštěně, ruka dělníka, byla příliš velká a silná na to, aby tak zbytečně zahálela.

Proč se to vlastně stalo? přemítal.

Už kolikrát viděl mrtvého, když tak jezdil i s doktorem, a vždycky se ho znovu zmocňoval smutek. Ale tentokrát ho navíc tísnil pocit, že tenhle člověk skončil nějak nedobře: zbytečně a nedobře.

„Musíme to projednat,“ rozhodl se, „je to pěkný bordel, když může tak divně a zbytečně zemřít člověk.“

„Jestlipak ho budeme pohřbívat tady?“ zeptal se hrobník. „Nevím,“ řekl lékař. „Jak si to tak počítám,“ řekl potom, „ten člověk musel být mrtvý už včera před půlnocí. V době, kdy byl sál plný lidí.“

„Já jen jestli mám kopat hrob,“ vysvětloval hrobník. „Nerad bych dělal nadarmo práci.“

„Přinesli ho tam,“ ozval se řidič. „Krápli ho něčím venku a pak ho tam zanesli, jako že se upil.“

Vycházeli pomalu z márnice.

„To přeci tak nemůžeme nechat,“ řekl řidič.

„Ničím ho nekrápli,“ ohradil se lékař. „Přece bych to poznal. Nařídím pitvu,“ rozhodl.

Byl trochu ohromen svým zjištěním.

„Že bychom se třeba jeli podívat tam, co bydlel?“ navrhl řidič.

„Jed' tam!“ přikázal mu.

„Co to jen tehdy říkal o té ženě?“ přemýšlel. Ale paměť už nevydala víc než v té první chvíli.

Určitě šlo jen o nějakou obyčejnou – nic neříkající větu. A brůdecký lékař napsal dvě až pět hodin.

Přece musel vidět, že ten chlapík byl mrtev už před půlnocí. Proč to udělal?

„Tuhle jsem četl povídku,“ začal opět řidič, „o tom, jak na Sibíři zachraňovali nemocnou holku. Museli za ní letadlem. Pěkná povídka,“ dodal.

Mohl si najít hodně lepších míst, než bylo tohle. Třeba jezdit na stavbě. Určitě by to sypalo víc. Ale vzal tohle, protože něco na tom bylo jezdit za lidmi, kteří člověka tak netrpělivě čekají.

Ale tohle dneska?

Zastavili před skupinou domů. Lékař vyskočil z vozu. Po chodníku k němu spěchal ryšavý chlapík. V ruce držel zabláčené holínky. Podobal se rozložitému hostinskému. Postavou a také opatrnou širokou chůzí.

„Viděl jste Hůlku?“ zavolal na lékaře. „Nesu po něm holínky.“

„Znal jste ho?“ zeptal se lékař.

„Dělal u koní.“ Muž se tvářil velmi úslužně. „Pomáhal jsem ho svlíkat. Je to ošklivý. Ani jsem si ještě neumyl ruce.“

„Poslyšte,“ zeptal se lékař, „pil on takhle často?“

„Ba ne,“ řekl muž. „On jezdil na neděli domů. Měl tam ženu. On byl už stejně slabej na prsa. Tady po něm nesu boty,“ dodal.

Zastavili se přede dveřmi.

„Tak tady bydle!“

„Nevíte,“ napadlo lékaře, „hádával se on takhle s někým?“

„A kdepak,“ řekl muž, „kdopak by se s ním hádal. Leda tak u karet. Ale on stejně nemoh fixlovat. Jemu se pořád tak divně třásly ruce.“

Muž zabouchal na dveře. „Byl to takovej divnej člověk. Dřív asi nepil, až pak. Až když se mu potom něco stalo.“

„Aha. A co se mu stalo?“

„Jo, to se mě moc ptáte,“ řekl muž. „Ale ženu měl hezkou. Pověsil si její obrázek.“

Otevřel jim rozespalý Slovák. „To je dneska křiku,“ spustil na ně. „Zrovna když jsem po noční.“

„Štefo,“ sděloval muž důležitě, „tady mu nesu boty, kdyby se po nich někdo sháněl. Musel jsem mu je svlíkat sám. Ted' si půjdu umejt ruce.“

„Vy jste bydleli spolu?“ zeptal se lékař. Díval se po místnosti a zlobila ho ta špína a nepořádek.

„Ano,“ odpověděl Slovák.

„Znal jste ho dobře?“

„Ani ne.“

„Jestlipak často pil?“ zeptal se lékař.

„To teda jo,“ zvolal Slovák. „Vždyť byl živ jenom z piva. Byl to divný člověk,“ pokračoval pak. „Jako tuhle. Seděl na posteli a brečel.“

„To opilý často,“ řekl lékař. „Byl přece opilý?“

„Zrovna ani ne,“ mínil Slovák. „Spíš se mu něco stalo.“

„Vy něco víte?“

Muž za nimi netrpělivě přešlapoval. Díval se ustrašeně na své ruce.

„Nevím!“

„Kdo by to moh vědět?“ divil se muž za nimi.

„Přece jste to teď sám povídal,“ řekl lékař netrpělivě. „Myslel jsem si, proč by brečel, kdyby se mu nic nestalo?“

„Proč jste se ho nezeptal?“

Slovák pokrčil rameny: „Chtělo se mi spát. Byl jsem zrovna po noční.“

„Třeba se stalo něco doma,“ ozval se muž za jejich zády. „Anebo bylo něco s ním, byl přece slabej na prsa. Nepamatujete se, sou-druhu doktore?“

„Ne,“ řekl lékař. „Víte,“ dodal rychle, „vystřídá se mi tu moc lidí. Člověk si nepamatuje všechny diagnózy.“

„To chápu,“ souhlasil ten člověk. „Je to tady takový buzinec!“

Schovával ruce za záda. Neodvažoval se už na ně dívat. „Můžu vám ještě něčím posloužit?“ zeptal se uctivě.

„Děkuji,“ řekl lékař. „Jděte si teď umýt ruce.“

Vycházel z domu.

Možná, že byl i slabý na prsa. Člověk si přece nemůže všechno pamatovat.

Řidič stál u auta zabrán v hovoru s jakousi ženou.

„Tady soudružka Čejková ho včera viděla,“ hlásil.

„Skutečně?“ zeptal se lékař.

„Včera večer,“ řekla žena, „když jsem šla lesem za Slatinou. Moc jsem se polekala, ještě teď se z toho třesu.“

„Proč chodíte sama v noci?“ zeptal se lékař.

„Svítil měsíc, pane doktore. Bylo světlo skoro jako ve dne! A ne-bylo tak pozdě. Ani osm hodin!“

„Dobře. A co se vlastně stalo?“

„Povídala jsem si zrovna: Teď bych nechtěla nikoho potkat, a vtom tam nahoře, jak jde cesta na vršku, vidím utíkat člověka. Tak divně utíkal, jako by to nebyl ani člověk. Jako by to bylo, bůh mě netrestej, nějaké zvíře.“

„Jděte,“ divil se lékař, „to se vám jen zdálo, protože jste se bála.“

„Běžel pořád blíž,“ pokračovala, „stoupla jsem si za strom. Myslela jsem, že je to má poslední hodina. Pak jsem ho poznala. To je přece Hůlka, co jezdí na stavbě s koňma. Chtěla jsem na něj zavolat, ale nemohla jsem hubou ani pohnout. Přeběh kolem mne a přitom naříkal. Tak divně. Kdyby to nebyl hřích o člověku, skorem jako když vyje pes. Nebo taky jako člověk, když se hodně bojí.“

„Třeba ho někdo honil?“ zeptal se řidič nadějně.

„Já nikoho neviděla,“ tvrdila žena. „Potom už nikdo nešel.“

„A kam to vlastně běžel?“ zeptal se lékař.

„Nevím,“ řekla žena. „Já se jen na chvilku ohlídlá. A pak už nikde nebyl.“

„Jděte, soudružko Čejková,“ zapochyboval lékař, „nezdálo se vám to všechno?“

„Pane doktore,“ prohlásila uraženě.

„Víte co?“ navrhl lékař. „Sedněte si s námi do vozu!“

Cesta klesala s nevysokého kopce, potom zatáčela ostře podél lesa.

„Tady to bylo,“ prohlásila žena. „Za tímhle stromem jsem stála.“

Byl to obyčejný smrk. Také na cestě neviděli nic hrůzného. „A tady zmizel,“ ukázala před sebe.

„Šel asi k stavbyvedoucímu,“ řekl řidič zklamaně.

Hned u cesty stál žlutý domek, po Němcích. Ted' už tu bydlel stavbyvedoucí Koňas z dolní hráze.

„Na mou duši, toho domku jsem si nevšimla,“ řekla žena.

Byla upřímně udivená. Jako by tu ten domek včera nestál, asi ho skryl stín lesa. A okna byla určitě temná.

„To se sama divím, že jsem si nevšimla toho domku,“ opakovala ještě jednou.

„To dělá strach,“ poznamenal lékař.

Dobře, řekl si. V osm hodin a možná i o chvíli později šel k stavbyvedoucímu. Ale v takových jedenáct, nejpozději ve dvanáct hodin už nebyl naživu.

Tedy tři hodiny. Zbývají ještě tři hodiny. Tři hodiny života. Došli k domku a zaklepali na dveře.

Stavbyvedoucí byl mladý silák. Ženské tady dole za ním bláznily. Jednou se dokonce kvůli nějaké porval.

Přišel k lékaři a on mu potom musel udělat na tváři dva stehy, těsně pod pravým boltcem.

„Dobrý den,“ pozdravil Koñas, „odkud se tu berete tak časně, soudruhu doktore?“ Rána pod boltcem srostla dobře. Zůstala jen úzká jizva.

„To je tak,“ řekl lékař, „našli jsme ráno mrtvého. Toho Hůlku, co u vás jezdil s koňmi.“

„Ale ne,“ podivil se Koñas. „Chudák!“

„Byl přece včera večer s vámi,“ zaútočil lékař.

Stáli proti sobě a mlčeli dlouho.

„Já jsem totiž včera večer nebyl doma,“ promluvil konečně stavbyvedoucí. „To je hloupé, jestli mě tu včera marně hledal.“

„Byl bych asi moc zvědavý,“ řekl lékař, „kdybych se vás zeptal na ten včerejšek? Totiž,“ dodal rychle, „třeba šel někam za vámi. Možná, že vám chtěl něco důležitého.“

„Co by mohl chtít,“ namítl Koñas. „Já ho přece vůbec neznal.“

Neměl se k odpovědi.

„Dobře,“ řekl lékař. „Neumřel totiž jen tak. Nejspíš mu to někdo udělal.“

„Ale ne, kdo by mu to mohl udělat? A proč? To je nesmysl!“ Tvářil se však hodně nejistě.

„Teď jsem si vzpomněl,“ ozval se po chvíli. „Nedávno byl u mne, že chce odtud domů, že se tu nějak bojí. Jděte mi někam, povídám. Takovej chlap!“

„A co?“ zeptal se lékař.

„Jak to: co? Vždyť víte, jak je to tady s lidmi. Nemůžeme nikoho jen tak pustit!“

„Dobře. A vy jste tedy včera večer nebyl doma?“

„To už jsem řekl.“ Ted' se tvářil tak, že lékař ztratil chuť se ještě vyptávat. Skutečně se pletu do věcí, do kterých mi nic není. Vypadám asi hloupě.

Proč mu to udělal? přemítal šofér. Nejspíš kvůli ženské. Většina malérů se stane kvůli ženským. Možná, že ho Hůlka nachytl s nějakou. Koňas se rozzuřil a něčím ho praštil. Potom ho odtáhl v nějakém pytli a položil tam pod stůl. Ten pytel by měli hledat.

Nasedli zase do auta.

„Já vím, jak to bylo,“ začala Čejková, sotva se rozjeli. „Měl u sebe ženskou. Já ho znám. Ted' chodí s tou, co sedí na osobním. S tou, jak má muže u barabů!“

„Veselá,“ vzpomněl si lékař. Jednou mu ji přinesli v bezvědomí. Ale byla to jenom hysterie.

„Jed'te tam,“ přikázal řidiči. „Stejně to máme při cestě.“

V kanceláři bylo hodně přetopeno.

Dvě dívky seděly s hlavami u sebe a důležitě šuškalý. Obě měly docela stejně zlaté vlasy, protože kadeřníkovi v Brůdce došly minulý týden všechny barvy kromě téhle jediné.

„Paní Veselá přijde hned,“ hlásila větší z nich.

„Pane doktore,“ nevydržela to druhá, „je pravda, že toho Hůlku zabili?“

„Vy toho víte asi víc než já,“ žertoval lékař.

„Jej,“ vypískly obě a podívaly se na sebe.

Potom se smály.

„Včera ještě byl u nás,“ řekla opět ta větší, „představte si to!“

„Ale,“ podivil se lékař, „a co vám chtěl?“

„Jej, to my nevíme.“

„Jak to, přece nepřišel jen tak.“

„Ve středu přeci nejsou úřední hodiny,“ vysvětlovala druhá.

„Stejně chtěl jen nějakou dovolenou,“ prohlásila důležitě ta větší, „tak jsme mu řekly, aby nevotravoval.“

Smály se obě.

Možná, že skutečně potřeboval dovolenou, a ony stejně nic nedělaly, i když neměly úřední hodiny. Chtěl jim to říci, ale když se díval do jejich šedivých tváří poznamenaných pudrem, líčidly a nudou, napadlo ho, že by se mu smály, buď teď hned anebo potom, až by odešel, neřekl tedy nic, sedl si na židli, která stála u okna, díval se z okna, kouřil a cítil stále větší únavu.

Potom přišla paní Veselá.

Byla už starší, trochu sražená v ramenou, s velikými ňadry a širokou tváří, v níž nevynikalo nic kromě namalovaných úst.

Rozhodně nic přitažlivého pro mladého muže, napadlo lékaře, ale možná, že právě proto za ní chodí.

„Jdete asi kvůli tomu Hůlkovi,“ řekla, „myslela jsem si, že přijdete.“

Vyšli na chodbu.

„My jsme se znali,“ začala sama, „jsme totiž z jednoho kraje. Byl to hodný člověk, všichni ho měli rádi.“

Chtěla snad říci, že ho kdysi měla ráda, ale zdálo se jí to nevhodné v téhle chvíli.

Řekla jenom: „Jednou jsme spolu tančili, ale to už je hodně let. Tehdy ještě nedělal kočího.“

„Aha,“ řekl lékař, „čím vlastně byl, prosím vás.“

„Chodil do škol, měl dělat něco u železnice jako jeho táta. Ale potom toho nechal, když táta tak skončil. Asi neznáte tu historii. Jednou v noci našli jeho tátů mrtvého vedle kolejí. Říkali, že to byla mrtvice, vzala ho zrovna, když dělal obhlídku. Umřel tam docela sám. Doktor tvrdil, že kdyby v té chvíli nebyl tak sám, že ho mohli zachránit.“

„To je možné,“ připustil lékař.

„On se potom – Josef – strašně bál smrti,“ pokračovala. „Ne jako všichni, ale víc, bylo to u něho jako nemoc. Je to prý jako nemoc. Má to dokonce své jméno, prý?“

„Thanatofobie,“ řekl lékař. „To by mohlo být!“

„Od té doby se bál zůstat sám,“ pokračovala, „pořád chtěl být mezi lidmi. Chtěl taky, aby sem mohla jeho žena, jenže to nešlo, neměli tu pro ni práci.“

„Ano,“ vzpomněl si lékař, „já vím.“

Sestra mu tehdy obvazovala pravou ruku.

„Pane doktore,“ řekl ten chlap, „já jsem takový zvíře.“ Potom řekl: „Kdybyste to moh nějak zařídit, aby se moje žena taky dostala sem.“

Byla to taková docela obyčejná věta. Nic důležitého. „Jděte, starej,“ vyprovodil ho až ke dveřím, „buďte rád, že si na chvíli od ženský odpočinete!“

„Vždycky to na něj občas přišlo,“ vyprávěla žena vedle něho. „Musel pak honem za nějakými lidmi. Někdy taky chodil ke mně. U mě se nebál.“

„To je možné, když jste se znali z mládí.“

„Zrovna včera ráno byl taky u mě,“ pokračovala. „Tak jsem ho pozvala na večer k nám.“

„A přišel?“ zajímal se lékař.

Polekala se: „Vidíte! Já na něj docela zapomněla. Můj měl včera noční.“

Díval se do jejích bezbarvých očí, nad nimiž se neklenulo obočí, jen malý proužek laciných sazí.

Náhle se ho zmocnila zlost.

Nenáviděl ji za to všechno. Za to, co učinila, i za to vše ostatní, co vůbec neučinila. Toužil ji pokořit. „Váš měl noční,“ řekl, „a vy jste byla u toho mladého Koňase.“

Mlčela.

„Ale potom tam večer někdo bouchal na dveře, nepamatujete se?“

Mlčela stále. Dívala se na zem.

„To byl on. Nenašel vás doma a běžel za vámi.“

„To jsme nevěděli. Přece jsme mu nemohli otevřít!“

Potom dodala: „Proč bychom mu měli otvírat?“

Byla bledá a oči jí ošklivě zčervenaly.

„Já už půjdu, pane doktore,“ řekla. „Nechcete už ode mne nic?“

Nechal ji stát na chodbě. Sestupoval pomalu se schodů.

Venku před sanitkou čekal řidič.

„Pane doktor, už se to vysvětlilo,“ volal. „Teď tu byli od Bezpečnosti.“

Lékař pocítil svědivé sevření v ústech.

„Představte si, že už nežil včera v jedenáct,“ vykládal řidič. „Před chvílí se prej přihlásili kamarádi, co s ním pili. Chtěli ho vzbudit, a když to nešlo, položili ho pod ten stůl. Pak ho tam nechali. Mysleli, že spí. Mohly by ho zachránit, kdyby ještě žil?“

„Cožpak vím?“ řekl lékař. „Cožpak se může člověk na tohle ptát?“

„Je možný, že by si toho vůbec nevšimli?“ vyhrkl řidič.

Doktor se zamyslel. Celé dnešní ráno viděl náhle před sebou jako z velké výše. A drobné figurky lidí spěchaly v dlouhém zástupu a neohlížely se na něho, na nikoho.

„Možná, že všimli,“ řekl. „Ale polekali se a nechtěli s tím nic mít. Možná, že s tím prostě jenom nechtěli nic mít. Slavili přece Josefa. Byli včera veselí.“

Řidič startoval vůz.

„Jed' rychle,“ přikázal mu lékař.

„Já nevím,“ uvažoval nahlas řidič, „skoro by bylo lepší, kdyby ho byl ten Koňas něčím bouch.“

„Jed' a nežvaň,“ křikl lékař.

Cítil se velmi unaven.

„Pane doktor,“ začal řidič. Potom však umlkl. Určitě to musíme projednat, uvažoval. Mnozí lidé sice nejsou lepší a taky pijou, ale tím spíš to musíme projednat.

Taková obyčejná věta, přemýšlí lékař, nikdo to přece nemohl tušit. Vůbec nikdo, řekl si.

Položil hlavu do měkkého opěradla. Přivřel oči.

Toužil po chvílce klidu. Aby si mohl umýt ruce. Aby nebylo dnešního dne.

Asfaltová silnice se trochu leskla ve slunečním světle.

/1957/

Noční autobus

Nad závodem se chvělo množství vatových chvostů, které prosvítaly tmou. Hvězdy zářily zamlženě a zdály se velmi vzdálené, ve vzduchu páchl sirovodík a kouř, byl to těžký, zaprášený a provlhlý vzduch.

Všude kolem od úpatí hor až na druhou stranu k obzoru se rozpínala světla, takové množství světel, že připomínala nějaké cizí filmové velkoměsto. Ale chodníček byl temný, lidé, kteří tu čekali, si ani neviděli do tváře a Běta si tedy nemohl nikdo všimnout.

Šmajdala sem a tam na malých krátkých nohách trochu chaplinovským krokem a byla ráda, že na ni nikdo nevidí, protože nebyla hezká.

Po široké silnici přešlo několik aut a kuzele paprsků se natahovaly dlouze před nimi. Potom se konečně objevil autobus, zastavil před hloučkem a rozsvítil si okna.

Vylezla rychle po vysokých schůdkách, proběhla uličkou a usadila se až vzadu.

Průvodčí zavolala: „Můžeme jet!“

Autobus se podobal lodi, která jela prázdňem, okna osvětlená zevnitř zneprůhledněla.

Lidé se zvolna sesouvali do sedadel a koukaly jim jen šesulky.

Průvodčí prošla houpavým krokem až k ní: „Kam?“

„Do Hor. Řeknete mi?“

Proštípla lístek a zeptala se: „Vy jste tu nová?“

„No,“ přikývla horlivě.

Průvodčí si prohlížela její široký, nevýrazný obličej bez stínů, bez obočí a bez řas, všimla si také, že Běta má tlusté nohy a okopané staromódní střevíce, a křikla na řidiče: „Můžeš zhasnout!“

Posadila se vedle ní a začala rozhovor: „Krásný kraj, co?“

„Nó,“ odpověděla Běta rychle. Průvodčí to ovšem myslela ironicky. Pro ni tu byl jenom kouř, zaprášené silnice a nabitý autobus. „A vy děláte na závodě?“ zeptala se.

„Jo,“ řekla Běta. „Dneska jsem tam nastupovala.“

„Líbí se vám tam?“

„Strašně to tam páchne,“ vyslovila svůj nejsilnější vjem, „nevím, jestli si na to zvyknu.“

„To si nevyberete,“ řekla průvodčí. A chtělo se jí vykládat, jak si na ni dovolují opilí chlapi a jak se vrací domů dlouho po půlnoci v nevnímajícím polovědomí a s roztřeseným žaludkem.

„Taky se tam trochu bojím. Často jsou tam prý úrazy,“ svěřovala se jí Běta; ale bála se něčeho jiného. Byl to takový smíšený pocit strachu a volnosti a zase strachu z volnosti a radosti ze svobody a také strachu ze svobody, o níž nevěděla, kam až ji zavede.

Doma ji vždycky drželi přísně a nikdo ji nebral vážně, rozhodovali o ní spíš jako o rodinné věci, ale tady nikoho nenapadlo jednat s ní jinak, nežli se jedná se všemi dospělými lidmi. Doma nesměla večer ani do kina, ačkoliv jí už bylo skoro osmnáct let.

Tady teprve v půl jedenácté přijížděl k tmavému chodníčku noční autobus.

Bylo to lákavé. Mohla přijít domů, kdy chtěla, mohla pít třeba víno, odcházet i vracet se, kdy se jí zachce. Nikomu na tom nezáleželo. Nikomu. Nikdo ji tu neznal. Nikdo se o ni nestrachoval. Nikdo by se netrápil, kdyby vůbec nepřišla na noc domů.

Nikdo. Tohle vědomí ji stísňovalo.

Světla kolem silnice zhoustla a sestoupila až k okraji vozu.

Autobus zastavil, rozsvítil si okna a průvodčí vstala.

Dveře vpustily dva chlapíky a ženu s děckem. Všichni si šli sednout dozadu a rozsadili se kolem Běty.

Jeden z mužů byl malý, černý, s nakadeřenými vlasy a s ženskou pletí. Když zhasli světlo, položil tomu druhému hlavu na rameno a zeptal se vysokým tenorkem: „Slyšels o té vraždě?“ Potom vyprávěl.

Běta si představila zakrvácenou lidskou hlavu a do dechu jí vklouzla úzkost.

Vpředu mluvil někdo německy hlasitým a nesrozumitelným nářečím. Cizí hlas křikl: „Slyšels to někdy, už pátý den na nich chceme buldozer, a oni ho místo toho pošlou na sedmičku!“

Žena s děckem řekla: „Prosím vás, nekřičte tak.“

Autobus nadskakoval po spravované silnici podoben divadlu v jedoucí maringotce, panoptiku ve tmě.

Na zastávce přistoupil dlouhý mladík, rozběhl se uličkou, sedl si vedle Běty a autobus už zase jel plný temnoty.

Všimla si jen, že ten člověk má na tváři dlouhou jizvu, a zdál se jí bledý, ale teď ve tmě ztemněl jako všichni ve voze, jenom ta jizva mu bělela ve tváři.

Nedívala se na něho. Za okénkem se vzdalovala světla, autobus stoupal a kolem cesty narůstal do kopce les.

Ti dva před ní ztichli a černý s nakadeřenými vlasy usnul s hlavou na rameni druhého – vpředu někdo začal zpívat, ale žena s dítětem se ozvala znova: „Prosím vás, soudruzi!“

V tu chvíli se jí zeptal ten člověk vedle: „Jedete daleko?“

Nemohla chvíli ani odpovědět. „Do Hor,“ řekla konečně.

„To jsme skoro sousedi!“

Neodpověděla. Nevěděla, proč se s ní začal bavit. Slušný muž se přece nezačne takhle bavit s cizím děvčetem.

„Vy jste tu nová,“ rozhodl. „A děláte na závodě!“

Přikývla.

„Budete jezdit každý večer?“

„Když budu mít odpolední.“

„To je dobře, budeme jezdit spolu častěji.“

Zasmála se.

„Čemu se smějete?“

„Že jste rád. Proč to povídáte?“

„Na mou duši.“

„To jsou jen takové řeči.“ Ale uhladila si sukni a byla ráda, že je tma.

„Proč?“ zeptal se. „Budeme se moct aspoň bavit cestou.“ Autobus vystoupal do prvního kopce a teď se hnal po náhorní rovině. Na nebi svítil měsíc a odrážel se od stříbrné vrstvy mlhy až dovnitř do vozu.

„Chodíte tančit?“ zeptal se.

„Někdy,“ řekla. A uvědomila si, že může jít, kdykoliv se jí zachce. Byla tu sama a svobodná. Líbilo se jí to, zároveň se toho bála.

„Tak to půjdete v sobotu do Horního?“

„Kam?“

„Do Jiřetína!“

„Já nevím.“

„Pojďte!“

Pochopila, že si s ní dává schůzku. Tohle se jí nikdy nestalo, za celou dobu, co žila v Praze. Nemohla ani odpovědět.

Ten člověk si to asi vysvětlil jinak, zasunul zezadu ruku za ni a objal ji kolem pasu.

Určitě to nebyl slušný člověk. Ale styděla se nějak pohnout nebo ho okřiknout.

Dýchala ztěžka a srdce jí bušilo a bála se toho, co bude dál, a ten člověk vedle ní mlčel, objímal ji kolem pasu a tiskl ji k sobě. Přemýšlela o tom, jestli jí může mít rád, a zdálo se jí to nemožné a přemýšlela o tom, jestli ona k němu něco cítí. Necítila zřejmě, ale líbilo se jí to.

Byl to zvláštní a vzrušující pocit. Napadlo jí, co by asi říkaly holky ze třídy, kdyby jim to vyprávěla myslely si o ní vždycky, že není s to si něco začít.

Pak uvažovala o tom, jestli se lidé mohou do sebe zamilovat na první pohled a takhle v autobusu, a ještě k tomu za tmy a skoro beze slova, ale nemohla tu otázku nijak vyřešit a teď už si sama nebyla jista, co vlastně cítí.

Ten člověk si druhou rukou našel její ruku a stiskl ji a ona mu ji také trochu stiskla a hned se začala tak stydět, že utrhla ruku, jako by se spálila.

Chtěla se ho zeptat, kdo je, a na všechno ostatní, jak přišel k té jizvě a co vůbec dělá, a chtěla mu také říci o sobě, o tom, jaká to byla legrace, když maturovala, a potom, když se opila na večírku – prvně v životě. Ale styděla se, a tak seděli mlčky a potom autobus náhle zastavil a světla u stropu se rozsvítily a dovnitř se protlačila nějaká tlustá vesničanka. Uviděla je a zavolala: „Scham dich fei!“

Byla to Němka a bůhví co říkala, ale v tu chvíli se všichni otočili a také se vzbudil ten černovlasý tenorek, zvedl hlavu, otočil se a řekl k tomu člověku vedle ní: „Zdráv, Lojzo, co dělá žena?“

Autobus zase pohasl a jel rychle po náhorní rovině. Ona seděla vzpřímená a přesunula se až na druhý konec sedadla. Vpředu začal někdo polohlasně zpívat a černý tenorek slabounce chrápal; pálily jí tváře. Už neviděla nic kolem sebe, jenom tu bílou jizvu. I když se na ni vůbec nedívala.

Přece jen ho musela mít trochu ráda, podle toho, co teď cítila.

Z dálky přiběhla řídká horská světla a průvodčí zavolala: „Tak tady je ta Hora!“

Vystoupilo tu ještě několik lidí a všichni spěchali po pusté ulici ke svým domovům, jenom ona stála a dívala se za odjíždějícím světlem.

Divadlo v jedoucí maringotce a noční archa se zvolna rozplývaly v dálce. Zůstala jen úzká bílá štěrbina. Jako svítivá jizva.

/1958/

Štefan

Byla to taková zapadlá šumavská vesnice. Dost velká, ale ležela až docela u hranic a odevšad sem bylo daleko.

Přijeli kvečer. Soudruh Koutný tu měl přednést referát a předat jim potom putovní vlajku.

Řidič šel do hospody, v autě mu bylo zima. Sedal vždycky takhle v hospodě, soudruh Koutný si potrpěl na dlouhé referáty, kdysi jej taky poslouchal, pak už to všechno znal a radši pil někde minerálku a díval se, jak se lidi baví.

Ale ta hospoda tady se mu zrovna moc nelíbila, taková smutná místnost. Sotva člověk vešel, už to na něho padalo: smutná nálada, na umření. Válel se tu hustý chuchvalec kouře, všechno se v něm utopilo, i výčep s barevnými flaškami, i hostinská, která byla tak tlustá, že se s ní už ani vojáci nechtěli milovat.

Sedl si za stůl a pil minerálku a říkal si: Fuj, už aby byl konec referátu.

Chtěl poslouchat lidi, ale v tom kouři se nějak utopily všechny hlasy a nic nerozuměl, a vlastně tu ani nikdo moc nemluvil, jenom jeden dřevař vykládal něco o politice.

Trochu se těm lidem divil, postavili jim tu nový kulturní dům a byli to přece uvědomělí lidé. Měli tu dobrý statek, druhý nejlepší v kraji, splnili spoustu závazků a žili si všichni docela dobře. Proč tedy chodili sem?

Jak tady tak seděli s hlavami utopenými v kouři, připadalo mu, že je v jakémsi velmi starém světě, v němž lidé čekají na vykoupení, ale vykoupení nepřichází.

Potom se otevřely dveře a dovnitř vlezl cikánský kluk, šaty měl spravované, velká kukadla jako všechny cikánské děti, když se usmíval, svítily mu bílé zuby, velmi krásné a neobyčejné zuby v té jeho tváři.

V tu chvíli jako by to z lidí spadlo, celý ten smutek i otrava, všichni se na něj dívali, i řidič, a někdo zavolal: „Zpívej, Štefane!“

Usmál se a potom zpíval, měl hodně dětský hlas a trochu chraptěl.

Když dozpíval, poklonil se všem okolo a trochu divně se na ně díval, tak přes jejich hlavy, jako by je neviděl.

Hergot, řekl si řidič, to je hrdost, kde se to v tom ucouraném smradovi vzalo, a byl mu sympatický. I vojáci se radovali a hostili chlapce rumem a nějaký starý dřevař křičel: „Ještě tu naši!“

Věděl už jakou. Postavil se doprostřed a trochu se přikrčil. Vypadal maličký a utopený v tom kouři; potom se uhodil do kolen a bil se pořád do kolen v rytmu a zpíval ochraptělým hlasem:

*Dva, dva, dva, dvacet dva,
já do města nepojedu,
kdyby mě tam chytili
a do basy hodili,
kurvy by pak plakaly.*

Klaněl se, lidi dočista řádili a vojáci ho zase hostili rumem. Potom to musel zpívat ještě jednou a opět se tak divně klaněl, otáčel se celým tělem do všech stran, s hlavou vysoko zdviženou, jako by ty lidi vůbec neviděl.

Hergot, pomyslel si řidič, to je ale pohrdání, máš pravdu, ty kluku. Vždyť ty alespoň zpíváš a pěkně zpíváš, a ti ostatní jen sedí, chlastají a dají se bavit. Ty jsi v téhle chvíli víc než oni a budeš možná víc než oni, proč bys nebyl?

A najednou ho to napadlo! I když tomu nechtěl uvěřit. Kývl na něho. Pak zavolal: „Pojď sem, ty kluku!“ Měl v kapse několik starých cukrátek, dal mu je.

„Děkuji, milostpane,“ zachytil chlapec. Prsty měl posety bradavicemi a díval se mu někam přes hlavu.

„Jakýpak milostpane,“ řekl mu. „To tě ještě nikdo nenaučil, jak si dneska lidi říkají?“

„Oni z toho mají srandu.“

„Kdo tě naučil tu písničku?“ zeptal se ho.

„Lidi.“

„Ti lidé naproti?“

„Nevím.“

„Štefane, vidíš přece ty lidi naproti?“

„Nevím.“

Začalo mu být úzko. „Štefane,“ křičel, „vidíš mě?“

„Trochu.“

„Proč teda nenosíš brýle?“

Pokrčil rameny. Byl stále jako někde pryč. „Nemám.“

„Copak nechodíš do školy, ty kluku?“

Cítil stále větší úzkost. „Jo, ale zlobím,“ řekl, „sedím v poslední lavici a paní učitelka se mnou nemluví, že zlobím.“

„Jak zlobíš?“ zeptal se ho.

„Že nemám pero.“ Konečně se vrátil očima k němu. „Milostpane,“ řekl, „nemáte starý pero?“

„Copak ve škole nedostaneš pero?“

„Paní učitelka chce plnicí. A děda mi na něj nedá.“ Najednou si všiml, že kolem nich stojí lidé a náramně se baví.

„Nevěřte mu,“ ozval se muž v lesnické uniformě, „vždyť je to cikán.“

Je to cikán. Nenosí do školy pero, je taky skoro slepý. Ale lže, že musí přinést do školy pero. A asi taky lže téměř očima, že je slepý. Asi lže, protože je cikán, a lže taky, že nevidí.

Tak se nenajde nikdo, kdo by ho odvedl k doktorovi kvůli brýlím. „Já vím,“ odsekl řidič, „ale teď se nám do toho neplette.“

„Štefane, napiš mi něco,“ přikázal mu.

„Já ještě neumím psát.“ Díval se někam nahoru a namaloval „A“.

„Takový bych ani já nenapsal,“ řekl mu řidič. Je to skutečně moc hezky namalované. Tak dětsky, pomyslel si.

Chlapec z toho měl radost a namaloval ještě „E“. Potom mu zapíval písničku.

Lidé kolem se smáli, nenudil se už nikdo.

„Proč nejdeš k doktorovi?“ zeptal se ho.

„Já se bojím,“ řekl. „Píchl by mi takovou jehlu do oka. Lidi mi to povídali. Jednou jsem tam čekal, ale lidi mě nechtěli pustit a povídali, že by mi píchl takovou jehlu do oka.“

„Nevěřte mu,“ ozval se zase ten lesník vedle, „vymýšlí si.“

Tak tohle jsou naše zákony. Sám pro sebe by každý řval, kdyby mu někdo na ně sáhl, ale pro druhého?

Vstal. Už znal ten pocit, jako by se kolem něho začalo všechno točit.

„Tak vás nikoho, vy lumpi!“ řval na ně. „Vy lumpi, co vám tu zpívá pro vaši srandu, vás nikoho ani nenapadlo, že je slepý a že ho nemá kdo odvést k doktorovi?“

Byli všichni najednou zticha a on řval na celou hospodu: „To si myslíte, že už žijete v nové době, protože máte dost piva, anebo že si píšete hesla na zdi...“

„Pojd,“ nakoukl konečně dovnitř soudruh Koutný. „Už jsme hotovi.“

„Moment, soudruhu,“ řekl mu.

„Jen pojd,“ stál na svém, „žena doma nerada čeká.“

Tak tedy platil a lidi pořád ještě na něho tiše čuměli.

Potom si sedli do auta a soudruh Koutný vykládal: „Jsou tu šikovní lidi, měl jsem moc pěknou diskusi. Osm lidí.“

Už se v něm zase začínalo všechno točit, ale zaťal zuby a starovali.

Z hospody se řehotaly nějaké hlasy. Tak odporně, jako když se plaší koně.

Potom se otevřely dveře a ten mladý cikán sestoupil se schodů a šmátral podle zdi.

Řidič rozsvítil naplno světla, ale chlapec šel stejně ve tmě.

/1957/

Výchova boxem

Tehdy ještě zasedaly v internátech soudružské soudy. Vysílali to rádiem do všech podlaží; ty nejhorší vylučovali a někdy taky poslali ke mně, že já si s nimi poradím.

Tak jsem se dostal k Rudolfovi.

Kluk to byl číslo, na havířinu se dostal jen proto, že nevěděli, kam s ním. Stačilo se na něj podívat, měl hlavu jako opice z muzea nebo neandrtál, a skoro žádný krk, vypadal, jako když vyleze ze svěráku. Takový chudák, skrček, jenom ruce měl trochu vypracované od boxu.

Tehdy po tom soudu se objevil a nasadil hned takovej sladkej ksicht, že jsme všichni řvali smíchy, sotva jsme ho uviděli. Přišel ke mně, potřásl mi rukou a prohlásil: „Já vám slibuju všechno nejlepší, protože vy mi budete rozumět.“ To bylo jeho; vždycky z ničeho nic se ke mně přitočil, posadil se a povídá: „Vy mi, soudruhu, rozumíte, vy nejste jako Krupička, ten mi vůbec nerozuměl.“

Potom jsme se s Krupičkou dohodli, že mu to zrovna tak věšel na nos o mně. Strašně lhal. Jako hned třetí den, co byl u mne. Nevrátil se ze šichty a týden o něm nikdo nevěděl. Když se vrátil a já na něj uhodil, vymyslel si tak pitomou historii, že hned bylo vidět, jak lže. Prý ukradl někomu v autobuse do Teplic kalhoty a za to ho v Teplicích sebrali. Hned jsme tam telefonovali a samozřejmě o ničem nevěděli. Takový to byl primitiv.

Ale on se pořád vytahoval. Přišel třeba ke mně: „Že nevíte, jak se jmenuje perský šach!“

Sám to, blbec, taky nevěděl. Řekl jsem mu: „Ty, Rudo, zraješ pro šibenici!“

Anebo ty hlavičky, ty hrál skutečně dobře a pořád se vytahoval, abych si to s ním šel rozdat. Tak jsme tedy hráli a samozřejmě si

ani neškrt. Co mám povídat, za pár dní přišel zas, jestli bych s ním nezávodil šest kilometrů na kole.

Kdo jakživ slyšel o takový disciplíně? Ale jemu to bylo jedno.

Nikdo, kdo ho neznal, si nedovede představit tu jeho blbost. Jako – cha-cha-cha – s tím košem. On totiž udělal všechno, co jsem mu řek, ať to byl sebevětší nesmysl. Tak jsem mu jednou přikázal – cha-cha-cha, vezmi koš, cha-cha-cha – a vysyp ho nahoru Krupičkovi do vychovatelný!

A on, cha-cha-cha – on skutečně – cha-cha-cha – ten koš vzal a jenom otevřel dveře – cha-cha-cha – Krupička už tam čekal s konví vody – cha-cha-cha – celý internát se potom moh uřehtat, jak se kluk pitomá otřepával. Takových legrací jsme s ním užili spoustu, já je ještě znal z vojny, vždyť jsem sloužil pět let.

Při tom všem byl ten kluk ctižádostivej, potřeboval, aby ostatní tancovali kolem něho, a to jim potom vykládal ty svoje lži, že má doma motorku anebo že jeho táta dostal řád. A stačilo se mu podívat do materiálu, měl to tam černý na bílým: Otec neznám! Jenže kluci z toho neměli rozum a pořád táhli za ním. Tak jsem si řek: Dost! Tohle nesmím připustit, nebo budu mít z celého podlaží lháře a absentéry.

Věděl jsem, že to všechno vězí v boxu. On Ruda pořád kolem někoho poskakoval a šermoval mu pěstičkama před nosem a tím si udržoval reputaci. Čekal jsem, že mě v té své blbosti taky vyzve, ale na to byl moc chytrý: o mně každý věděl, že jsem jezdil boxovat až do Prahy.

Musel jsem to tedy na něj trochu zafilmovat. Jeden večer jsem si sed vedle něho a začal jsem se kroutit, jak mě bolí záda, že bych neuzved ani lopatu.

V tu chvíli se mu vykourilo z hlavy všechno, co o mně věděl, začal kolem mne tancovat po špičkách a pokoušel: „Soudruhu, že byste si to se mnou dneska nerozdal.“

Už mě v té své potápnuté makovici viděl odpočítaného.

Tak jsme teda v jídelně odšoupli stoly, sešel se celý inter a kluci začali, to se ví, ještě hecovat.

Já schválně šel, jako bych se nemoh ani narovnat, kdežto Ruda se rozběh jako splašený tele a rovnou na mě. Nechal jsem ho trochu zadýchat, bylo mi ho taky skoro líto, skrčka, jenže nedalo se nic dělat, musel jsem mu srazit hřebínek. Pak jsem ho tedy sundal pravým hákem, on se, trouba, vůbec nekryl. Možná, že to ani neměl a jen se tak s tím boxem honil. Ale to bylo zvláštní, že jak ji koupil, nešel hned k zemi, ale dolez až do kouta. Tam stála kamna, a jak šel teprv k zemi, chyt se jich a kamna to nevydržela a šla taky k zemi, div nespada na něj, a saze a svinstvo, co v nich bylo, všechno se mu vysypalo do ksichtu a kluci zrovna hulákali, jaký byl na něj pohled.

Jenže on vám najednou vstal, makovici měl docela černou jako strašidlo, udělal několik kroků ke mně, strhl si rukavice a já myslel v tu chvíli, že se na mě vrhne jen tak holýma rukama, a všichni si to zřejmě mysleli, protože najednou bylo ticho, jako když velíte: Pozor! Jenže on se jen otočil a vlez si do kouta, co stály předtím kamna, a začal brečet. To už cítil, že má po reputaci, a taky měl. Od té doby, jak se objevil na chodbě, kluci kolem něho začali skákat a boxovat ho a pokřikovali na něj: Ruda, boxér!

Byl z toho tak vyjevený, že přišel za mnou, jestli by se nemoh odstěhovat k nějaké tetičce do Kopist. Nebylo to tehdy dovolený, ale řekli jsme si, za tři měsíce je stejně vyučenej a kromě toho se ředitel doslechl o tom boxu a zřejmě to neschvaloval, tak jsme to takhle dobře vyřešili.

Ruda potom dělal na šachtě, zetkařil samozřejmě, to mi o něm kluci donášeli, pak už jsem o něm neslyšel.

Až tuhle jsem ho potkal na ulici. Běžel sám ke mně. Myslel jsem, bůhví co mi řekne, a on jen povídá: „Já stejně tehdy věděl, že jste to na mě s tím boxem filmoval, ale chtěl jsem poznat, jestli jste skutečně takovej srab. Vy jste mi, soudruhu, vůbec nerozuměl.“

Potom se otočil a šel zas, prcek, a snažil se tu svou zamáčknutou lebku nést hodně nahoře, jenže mu to nešlo a já si říkal: Bože, pořád je to stejný blbec!

/1959/

Veverčí ocásek

Brigáda zůstala dole v Černé a jenom mě a Vila Kováče poslali až nahoru do salaše k ovcím. Měli jsme dolů skoro dvě hodiny cesty a nazpátek ještě o kousek víc, a tak jsem to přijal jako ortel do vyhnanství. Vilo se myslím ani nezlobil, měl rád přírodu a byl samotář. To jeho samotářství mi ještě ke všemu slibovalo obrovskou zábavu po celou dobu, kdy zůstaneme nahoře.

Naše bouda stála uprostřed nakloněné louky, byl to starý dřevěný baráček na kamenné podezdívce s kuchyní a jednou jizbou, ve které nebylo nic kromě dvou postelí, těžkého stolu a tří vyřezávaných židlí. V předsínce se tísnila obrovská almara, nevím z kterého století, ale určitě by ji v národopisném muzeu ochotně přijali. V každé místnosti byla tři maličká okna, která se dala zabednit zvenčí i zevnitř. To nám vyhovovalo, protože tady u hranice člověk nikdy nevěděl.

V kůlně za baráčkem visely sběračky a plátěné ubrusy a formy na oštěpky a v koutě stálo několik věder na mléko, na žinčici i na sýr.

Za kůlnou v široké ohradě bečely ovce. Bylo jich třiapadesát.

Museli jsme nahoru přitáhnout všechny věci, nejen svoje batohy, ale i příkrývky, jídlo a velké bandasky s petrolejem. Ztratili jsme na to jeden celý den.

Pamatuji se dobře na první večer, který jsme tu strávili. Myslel jsem na to, že dole sedí kluci v hospodě a užijou si zábavy, a měl jsem vztek až k pláči.

Rozsvítili jsme velkou petrolejku nad stolem a nevěděli jsme, co dělat. Byl jsem o tři roky starší a cítil jsem povinnost určit nějaký řád. Začal jsem tedy vykládat, ale Vilo odpovídal vždycky jen tak na „ano“ nebo na „ne“, bylo vidět, že mu to je jedno. Takový rozhovor člověka přestane brzy bavit.

Měl jsem naštěstí s sebou několik kovbojek, sem se moc dobře hodily, skoro odborná četba. Zalezl jsem na svou postel a začal číst.

Vilo si sedl k popálenému a rozrytému stolu a něco vyřezával do kousku mosazného plíšku.

Spal jsem tu první noc špatně, venku bečely a přešlapovaly ovce a v lese řvali nějakí draví ptáci. K ránu začalo pršet a se střechy velmi jednotvárně a beznadějně odkapávala voda. Připadal jsem si jako první noc na vojně anebo ve vyhnanství. Ve vyhnanství jsem ovšem nikdy nebyl, ale tak nějak se určitě cítili ti chudáci na Sibiři.

Pak jsme si zvykli.

Bylo tu krásně a klidno; ráno se celá louka až po okraj lesa utápěla v mlze, ale mlha zvolna přecházela do duhových kapek a potom, když vyšlo slunce, vyhnali jsme ovce většinou nahoru na hřeben, tam jsme si lehli do trávy, leželi jsme, napolo spali a napolo přemýšleli, každý o svém. Nikdy jsem neměl tolik času na přemýšlení a nikdy jsem také nijak moc nepřemýšlel, až tady.

Vlastně mě to – vedle té samoty – naučil Vilo. Byl rozhodně zábavnější, než jsem si myslel, zajímavý i napohled.

Sražený v ramenou a silný jako vůl, s lebkou ostříhanou dohola se podobal uprchlému trestanci. Když jsem ho prvně uviděl, řekl jsem si, že si musím dát pozor, abych se s ním nedostal do hádky. Potom na brigádě se však ukázal jako úplně mírný a nevybojný člověk, který málem každý večer lezl do kopce, aby se mohl koukat, jak zapadá slunce; ztratil jsem před ním respekt.

Ale jednou večer tam nahoře mi vyprávěl o svém životě a dozvěděl jsem se, že na mém prvním dojmu přece jen něco bylo. I když se to netýkalo Vila, ale jeho otce. Ten si totiž odpykával patnáct let za vraždu.

Byla to divná vražda, a kdyby to neznělo hloupě, řekl bych: Vražda jako z komedie.

Vilo pocházel z východu a v tom celém kraji byl prý jeho táta vyhlášený silák. Unesl na ramenou, jak tvrdil Vilo, tři pytle s cementem,

ne snad dvě nebo tři vteřiny jako nějaký vzpěrač, ale celý půlden, kdy pracoval. Dovedl ohnout o koleno železnou tyč a tenké trubky prý lámal, jako kdyby byly ze dřeva.

Bral jsem to samozřejmě všechno s rezervou, ale něco na tom muselo být, podle toho, co se nakonec stalo.

Jako mnoho siláků byl prý Vilův táta dobrosrdečný, nikdy se nepral ani nehádal. Kdo by si taky s ním začínal?

Až ten člověk onoho večera. Nikdo ho v obci neznal, dělal asi někde na stavbě a náhodou zašel do hospody a náhodou se posadil ke stolu, kde sedal vždycky Vilův táta.

Nikdo nevěděl, proč se začali hádat, všichni viděli jen to, že Kováč náhle vstal, jednou rukou zvedl toho člověka a druhou ho uhodil do hlavy.

Snad měl ten člověk příliš tenké kosti, anebo si Kováč neuvědomil, že má před sebou křehčí materiál, nežli byl zvyklý lámat v práci. Lebka pukla a muž zůstal ležet mrtev.

Kováče odsoudili pro vraždu; matka přisuzovala celé neštěstí alkoholu a Vilo i jeho bratr jí museli slíbit, že nikdy nebudou pít. Skutečně nepili, navíc se vyučili jemným a uklidňujícím řemeslům. Vilův bratr ptáčníkem a Vilo zlatotepcem.

Ale Vilo měl určitě raději přírodu nežli kov. Tady byl šťastný. Koukal po nebi a po ptácích a domů vždycky přitáhl otep nějakých bylinek. Nerozuměl jim, neznal jejich jména, ale to mu nevadilo, vymýšlel si pro ně vlastní: Slečinka, psí oči, chlupatý rytíř nebo čertův palec. To byl orobinec, pokud se ještě pamatuji ze školy.

Nejdřív mi ty jeho názvy připadaly směšné, ale pak jsem si na ně zvykl. Konečně je přece jedno, jak se takové kytce říká.

Zvykl jsem si na jeho podivnosti, naučil jsem se s ním i bavit. U nás na závodě jsme se nejvíc bavili o holkách a o sportu. O politice taky, o té hlavně na schůzích. Ale k tomu jsme neměli ten vztah.

On však pořád přemýšlel o něčem zvláštnějším, nežli jsou holky nebo sport i politika, a mluvil takovou divnou řečí, která mi ze

začátku šla na nervy. Nevěděl jsem, kam na ni chodil, ale pak mi napadlo, že ji odposlouchal v kostele.

Leželi jsme třeba nahoře na hřebenu, ovce zvonily a po nebi se táhl bílý oblak o mnoha patrech a člověku se chtělo spát a na nic nemyslet, a vtom se najednou zeptal: „Věříš, že po smrti z člověka něco zbude?“

„Ani ne,“ řekl jsem.

Mlčel dlouho, a když už jsem zase skoro spal, začal znovu: „Přece všechno kolem nás nějak žije. I tráva. Tráva přece bude pořád růst. Nevěříš přece, že přijde konec světa?“

„To ne.“ A chtělo se mi spát.

„Tak vidíš. Tráva zůstane, tak proč by nezůstal člověk?“

„Tráva roste pořád stejná,“ namítl jsem.

„No tak,“ připustil. „Ale nic nemůže úplně zahynout.“

„Když to myslíš takhle.“

„Přemýšlím, jestli je to tak dobré,“ vykládal dál. „Takhle zůstane všechno. I to, co by nemělo. Pořád se to táhne. Třeba komáři. Nebo kobylky.“

Jindy jsme šli lesem a on kázal o lidech. „Dneska každý člověk nějak zhřešil a svůj hřích za sebou táhne jako stín. S každým jde nějaký stín a někam ho svádí.“

To byla jeho slova: svádět, pokoušet, obětovat, hřích anebo víra. Měl je určitě z bible, ale v boha, myslím, nevěřil, alespoň ne v toho, co se v kostelích maluje přibitý na dřevě.

O tom stínu mluvil tehdy dlouho. Když jsem si to rozebral a převedl do rozumné řeči, poznal jsem, co ho tlačí. Báł se, že s ním vždycky půjde zločin jeho táty. To jsem chápal. Člověk, který je nějak poznamenaný, nemůže jednat docela čestně, a jak by vždycky sám chtěl. Začal jsem si v duchu srovnávat, co vím o lidech kolem sebe, a skutečně nejhorší mi vyšli ti, o kterých jsem věděl, že mají na svědomí nějakou lumpárnu. Takoví dovedou člověka prodat bez zaváhání.

Proto mě zaujalo, když Vilo jednou začal zase vykládat, že v budoucnosti nebudou mít lidé na sobě ani jediný stín ze své minulosti, že kdykoliv něco provedou, sejde se čestný soudružský soud (tohle slovo určitě neměl z bible), a ten probere jejich přečin a nařídí provinilci pokání (to už zase bylo jeho slovo), ale potom, když se soud rozejde, všichni lidé hned zapomenou to provinění a člověku se bude žít stejně jako předtím.

Když jsem dřív přemýšlel o budoucnosti, představoval jsem si hlavně nějaké rakety ve vzduchu a plné krámy, ve kterých si vezmu všechno, co budu potřebovat. Ted' jsem začal přemýšlet z jiné strany, a to přemýšlení, jak by řekl Vilo, mě začalo povznášet.

Už jsme byli měsíc nahoře. Scházeli jsme k ostatním jenom dvakrát týdně, dolů jsme vezli sýr a žinčici a nahoru jídlo a co jsme potřebovali. Střídali jsme se, na každého přišla řada jednou za týden, a tak jsme se obyčejně zdrželi dlouho do noci. Vraceli jsme se až chvíli před svítáním.

Tehdy po čtyřech týdnech jsem si ráno všiml, že se Vilo vrátil bez hodinek. Bylo mi to divné. Hodinky se tu totiž dávaly místo snubního prstýnku. Aspoň z mužské strany.

Ale komu by je Vilo daroval?

Zeptal jsem se ho, jestli hodinky neztratil, a když řekl, že ne, a neuznal za dobré něco k tomu přidat, už jsem se neptal.

Když jsem jel třetí den dolů s vozíkem, koukal jsem všem děvčatům po zápěstí – a skutečně jsem ty hodinky uviděl.

Měla je Růžena. V té chvíli jsem nemohl pochopit, kam dal Vilo oči a kam rozum. Růža nebyla ani hezká, ani nic jiného. Jenom vypečená. Na brigádě už to zkusila skoro s každým, ale Vilo to nejspíš nevěděl, protože žil pořád ve hvězdách.

Jak mě Růža uviděla, hned se přitočila a začala se vyptávat na Vila. Měla širokou a nepořádně namalovanou papulu, pořád se smála a ukazovala zuby, které byly žluté, velké a ještě k tomu trochu křivé. Prostě hrůza. Nakonec se zeptala, jestli bych jí neudělal

laskavost, a šli jsme tedy spolu do jejího pokoje a ona se při chůzi pohupovala v bocích a určitě čekala, že si s ní začnu a alespoň ji zezadu trochu obejmů.

Nahoře mi dala šátek, abych ho odnesl Vilovi. Byl to docela obyčejný šátek – červený s bílými tečkami – ale i tohle patřilo ke zvyku. On jí hodinky, ona jemu šátek. Řekl jsem, že to vezmu, a ona se ještě zeptala, kdy přijde Vilo, a potom mi poděkovala a usmála se na mě, jak to dovedla nejlíp.

Šel jsem rychle za ostatními do hospody, ale nějak mě nebavily ty obvyklé řeči, které přece nikam nevedly. Po večeři se hrálo papír, nůžky, kámen a na fanty a dusáka. Nakonec mě to všechno úplně omrzelo, řekl jsem, že si budu nahoře radši číst, vzal jsem vozík a pustil se na cestu.

Byla jasná noc. Tady jsem si prvně všiml, že i noc má své stíny a světla. A tahle noc měla obzvláště ostré hranice mezi obojím.

Vzpomněl jsem si na to, co říkal Vilo o těch stínech na lidských duších, a bylo mi ho líto, protože on s sebou povleče celý život pořádný stín. Bylo by dobře, kdybychom už dneska dovedli z lidí sejmut jejich stíny a zapomenout na ně. Říci jim, že mají naši důvěru, zaslouží-li si ji sami.

Vilo ještě nespál, když jsem se vrátil. Vzal si šátek, pověsil jej nad postel, měl z něho radost.

Řekl jsem mu náhle, že jsem o něm přemýšlel a že mu věřím.

Místo odpovědi začal vyprávět o Růže. Bylo to strašné, jak ji neznal – ale neodvážil jsem se mu to rozmlouvat.

Říkal jí „veverčí ocásek“ a to bylo docela výstižné, protože nosila načesaný takový úzký huňatý ohon, trochu nazrzlý jako veverčí nebo liščí.

Druhý den večer odešel Vilo mimořádně dolů. Nebylo to od něho sice kamarádké, ale neříkal jsem nic.

Vrátil se skoro až ráno, vklouzl do chajdy a hned usnul.

Byl jsem zvědav, jak tahle láska skončí, a protože jsem ho měl docela rád, bál jsem se zároveň, že skončí špatně.

Příští týden jsem jel dolů zase já a Vilo, ačkoliv to nikdy nedělal, se mne zeptal, kdy se vrátím. Řekl jsem mu pro jistotu, že pozdě. Ale nic mě dole nebavilo a tak jsem byl ještě za šera nazpátek.

Naštěstí mě to napadlo cestou.

Měl jsem si jít sednout někam do lesa anebo se vrátit dolů anebo zaklepat na dveře, místo toho jsem zůstal sedět pod oknem a poslouchal.

Mluvili polohlasně, vlastně mluvil jenom Vilo, vedl zase ty své výklady a mluvil o lásce a upřímnosti, ale říkal to všechno tak povzneseně a hezky – nikdy jsem nic podobného neslyšel, dokonce ani v kině nebo na divadle. Vymýšlel si pro ni slova, že i mně z nich bylo pěkně: chlupatý jazýček, šištice, měkký kamínku a ještě jiná slova, zapomněl jsem je zase.

Někdy do toho řekla také něco a bylo to, jako kdyby uprostřed hudby zavrzaly rezavé dveře. On si toho samozřejmě ani nevšiml, a v tu chvíli jsem si uvědomil, že je zřejmě prvně zamilovaný, a cítil jsem ještě větší strach.

Co mi je do toho, utěšoval jsem se, ale pořád jsem ho musel poslouchat a byl jsem z toho skoro dojatý. Potom začal vyprávět tu historii se svým otcem, nechtěl před ní samozřejmě nic tajit, a já se konečně odhodlal a odplížil jsem se do lesa. Tam jsem zůstal dlouho do noci, koukal po černých stromech a umiňoval si, že ho musím před tou holkou ochránit.

Kdykoliv jsem pak jel dolů, ptal jsem se nenápadně na ni, co dělá a s kým zrovna chodí, ale nedozvěděl jsem se nic pohoršujícího a začínal jsem tedy věřit, že snad Vilo má na ni dobrý vliv a že se mají doopravdy rádi.

Asi po čtrnácti dnech jsem byl zase dole, tancovalo se a trochu pilo. Růža tančila v ošklivě tvrdých, ale zato průsvitných silonových šatech, pusu měla jako vždycky rozmáznutou.

Tiskla se ke každému, se kterým tančila, a na každého se také usmívala tím svým parádním úsměvem. Snad už to ani jinak neuměla. Vyzval jsem ji také, tiskla se ke mně a přitom se ptala, proč nepřišel Vilo a jestli tam nahoře neskládá zase nějaké básně.

Nevěděl jsem, co tím myslí, byla mi protivná. Tančil jsem potom s jinými a už jsem na ni nemyslel.

Pak jsem zaslechl, jak někdo volá: „Veverčí ocásku,“ a všichni se smáli. Potom zase stejný hlas: „Chlupatý jazýčku, nezatančíš si se mnou?“ a zase se všichni smáli. A někdo jiný zavolal: „Kdepak, ona jen s vrahounem!“

V tu chvíli jsem to všechno pochopil, přestal jsem tančit a zařval jsem na celý sál: „Držte huby!“

Ale smáli se pořád.

Vyběhl jsem ven a utíkal nahoru.

Vilo seděl za stolem a vyřezával něco ze žlutého plechu. Vzal jsem mu to z ruky – samozřejmě srdíčko. Do něho vyřezával miniaturní písmenka jejího jména – byla to určitě mistrovská práce.

Přišlo mi ho líto a řekl jsem si: Ještě to dobře dopadlo, horší by bylo, kdyby se to dozvěděl až bůhví kdy.

Pověděl jsem mu všechno.

Seděl nehnutě za stolem, koukal na ten svůj plíšek a na čele mu začala nabíhat žíla.

Dostal jsem skoro strach. Najednou jsem pochopil, jak mu asi je, když předtím chodil jako slepý.

„Pojď spát,“ řekl jsem mu.

Zhasli jsme lampu a já ještě řekl tiše: „Byla to mizerná holka, já ji znám. Vůbec by ti nerozuměla.“

Nevím, jak dlouho jsem spal, myslím, že jenom několik minut. Když jsem se vzbudil, zarazilo mě, že tu leží zvláštní ticho, nikdo nedýchal kromě mne.

Rozsvítil jsem baterku – pochopitelně, jeho postel byla prázdná.

Najednou mě napadla zlá předtucha. Nemohu říci, v čem přesně spočívala, byla to prostě úzkost. Oblékl jsem se rychle a utíkal dolů. Byla tma a já utíkal jako blázen, jednou jsem zakopl a div jsem se nezabil o strom, ale utíkal jsem dál.

V hospodě se pořád ještě svítilo, viděl jsem to z dálky, a jak jsem se k ní blížil, čekal jsem, kdy uslyším hlasy anebo kdy uvidím lidi, kteří vždycky postávají před vchodem, ale neslyšel jsem nic a neviděl nikoho.

Vrazil jsem dovnitř úplně bez dechu, před očima se mi dělaly mžítiky.

Ve dveřích stál zástup lidí a bezhlese čuměl před sebe. Potom tam bylo ještě několik lidí, ti se tlačili v koutě, mezi nimi i Růža. Nechápal jsem, co je to za hru, teprve pak jsem si všiml, že na druhém konci sálu, až u výčepu, stojí Vilo a drží nad hlavou stůl.

Udělal právě krok a ještě několik kroků a velmi pomalu se blížil k těm, kteří se krčili v koutě, a přitom hučel něco nesrozumitelného.

„Vilo,“ zavolal jsem, ale vůbec mě nevnímal. Určitě vnímal v téhle chvíli jenom sebe. Z takových lidí jde vždycky strach.

Ti všichni, kteří se tlačili v koutě a znali historii o jeho otci, určitě čekali něco hrozného. Ale nemohla tu být žádná souvislost. Byl to přece docela jiný člověk.

Rozběhl jsem se doprostřed sálu až těsně k němu a řekl jsem mu: „Co blázníš, Vilo?“

Zase si mne vůbec nevšiml, zůstal však stát.

Slyšel jsem, jak těžce, vzlykavě dýchá – ve tváři byl krvavý jako nalitá zahradní jahoda.

Nemohl ten stůl dlouho udržet, ruce se mu už třásly.

„Tos toho vždycky napovídal,“ křikl jsem na něho, „a teď vyvádíš jako pomintý!“

Ohlédl se trochu a zůstal stát a díval se na mě a najednou se začal třást, a vtom se už stůl zřítíl k zemi –

Vilo se stále třásl, byl to hrozný, nelidský třes, škubal mu celým tělem.

„Pojď,“ řekl jsem tiše. Skoro jsem brečel.

Ostatní se už vzpamatovali a začali křičet a zase znovu se mu posmívali, teď vypadal tak uboze, že se toho už odvážili.

Vytáhl jsem ho ze dveří a pak jsme se vraceli naší tmavou lesní cestou, svítily hvězdy, vrcholy stromů se zdály černé a nad loukou tkvěla mlha jako sněhová závěj a nikde se nerozlehlo ani zašep-tání – vládla tu úplná a nezničitelná samota.

Bylo mi smutno. Jako bych někoho ztratil, někoho blízkého, nejspíš děvče, které jsem měl hodně rád.

Litoval jsem najednou, že jsem tam vpadl a zaskočil ho. Nepomohl jsem mu stejně. Věděl jsem, že nikdo z těch, co stáli namačkáni tam v rohu, mu to nezapomene. Vyloučí ho asi z brigády a napíší o něm, že je rváč a všeho schopný ničema po tátovi.

A přece tohle nebyl důvod, tohle nebyla ta pravá souvislost. Ale museli o ní mluvit, věděl jsem, že o ní budou mluvit, aby nemuseli mluvit o sobě.

Šel vedle mne s hlavou sklopenou a dýchal hlasitě. Mohl bych jim to říct s jistotou: Měl se s vámi porvat, rozbít vám pořádně huby. Už to asi neudělá, protože vy jste před chvílí v něm ubili to, proč se jedině byl s to rvát. Ubili jste to. Už bude nejspíš pryč „veverčí ocásek“ a „čertův palec“ a „slečinka“. Ale na tom vám přece nezáleželo.

Chovali jste se docela běžně. Smáli jste se něčemu, co vám je cizí. Nikdo vás za to nebude soudit, nikdo vám to ani nevytkne a vy tedy ani nepochopíte, že jste něco udělali. A zítra zase můžete klidně jít a hrát: papír, nůžky, kámen, a do hospody a někdo si lehnout k Růže. Měl jsem ho aspoň nechat, aby vám rozbil huby.

Kráčeli jsme stále vzhůru noční cestou a Vilo nepromluvil ani slovo. Zabalí si kufry a pojede a jeho stín zase naroste. Hodně naroste.

Tak to skončí. Myslel jsem na to, co vykládal o soudružském věku, kdy jeden bude chápat druhého, pocítil jsem až bolestivou lítost a napadlo mi, že to zatím neuměl on ani já ani nikdo z nás. Ale jednou musí přijít ta doba, kdy lidé dokážou aspoň trochu myslet na druhého. Nehnat ho před sebou jako zvíře a nechechtat se, když už nemůže. A nebít ho, když padne! Přál jsem si, aby ta doba přišla brzy, abych se jí i já dočkal a mohl pro ni něco udělat.

Šli jsme, Vilo stále mlčel a myslím, že uvnitř plakal.

/1959/

Agitace

V sedm hodin večer čekalo před národním výborem asi deset mužů. Potom přijelo nákladní auto.

„Loni jsme jezdívali líp,“ posteskl si mu jeden z mužů. „Měli jsme autobus.“

Auto drkotalo po rozbité cestě a všude kolem se rozkládala široká rovina. Jenom vpředu několik zarostlých kopců narýsovalo na tmavé nebe nečekanou kresbu. To už bylo Maďarsko.

„Alespoň plachtu by mohli přes nás napnout,“ ozval se opět muž. „Vy tu jste dlouho?“

„Ne,“ řekl učitel a vyhrnul si límec.

„Myslel jsem si to,“ poznamenal muž. „Škoda, že jste tu nebyl loni, to byste měl jiné pohodlí.“

Učitel přikývl. Zdálo se mu, že nákladní auto docela vyhovuje tomuto účelu. Do tváře ho uhodil zvlášť silný nápor větru; ale učitel se nekrčil a jeho dlouhá hubená postava čouhala z korby jako strom v pustě.

„Bůhví jak dlouho tam zase budeme jezdit,“ řekl muž, „hrajeme si teď s nimi, až to není hezké. Dřív jsme přijeli, založili a bylo. Vždyť je to pro ně! Vy jste odněkud ze Šariše?“

„Ano,“ odpověděl učitel.

„Pozná se to podle řeči.“

Kolem auta letěla políčka; byla tak úzká, že se podobala pásu proužkového kanafasu. Potom se ve tmě začernal obrys blízké věže a kolem auta se rozštěkali psi.

Auto zastavilo, muži seskákali a rozhlíželi se rozpačitě. Vedoucí agitace odešel pro tajemníka.

Ostatní se pustili podél bílých domků a uličkou s nízkým živým plotem. Ve vzduchu voněly papriky a seno; pod střechami

verandiček se žlutaly kukuřičné klasy. Vysoko nad domky zářilo vlhké hvězdnaté nebe. Vtom někdo rozsvítil světlo, hvězdy pobledly a muži spatřili před jedním z domků přešlapující hlouček. Přidal se k nim a všichni vešli do široké místnosti, kde na zdech viselo mnoho plakátů a na stole se povalovaly obrázkové časopisy.

Všech dohromady jich bylo osmnáct. Vedoucí agitace se vrátil s tajemníkem a nyní mluvil. Řekl, že s lidmi se musí jednat přátelsky, protože to jsou naši lidé – samí malí rolníci. Do družstva zatím nevstoupilo padesát šest rodin.

Tajemník vytáhl seznam nesplněných dodávek a prázdné přihlášky. Neradoval se příliš z projevů vedoucího, mrzelo ho těch padesát šest rodin, které mu kazily reputaci, ale neodvážil se nesusouhlasit s vedoucím, když byl z okresu.

Rozdělili je do skupin. Učiteli přidali ještě dvě dívky z obce. Studovaly na pedagogické škole. Jedna z nich se mu líbila. Šli rychle po velmi široké prašné silnici a minuli žlutý kostel s kovovou střechou, která se trochu leskla v měsíčním světle.

Ta hezčí řekla: „Kdoví jestli to najdeme, my tu jsme teď taky jenom přes prázdniny.“

Dali se postranní uličkou a psi štěkali z obou stran a řinčeli řetězy.

Nechtělo se mu mlčet a vykládal tedy anekdotu. Děvčata se chichotavě rozesmála a ta hezčí se na učitele ohlédla: „Vy jste nějaký veselý,“ a znovu se rozesmála.

Napadlo ho, že kdyby hospodáři nebyli doma, mohl s těmi děvčaty chodit po zbytek večera a to už by se dalo snad zařídit, aby ta druhá šla napřed.

Zastavili se před nízkým domkem. „To bude asi on,“ řekla ta druhá.

Žena se teprv vracela z pole. Bylo jí už asi hodně přes padesát. Zavolala: „Teď nemám čas, musím podojit a vyházet hnůj. Muž mi nic neudělá.“

Šli za ní do stáje. Ve tmě stála opuštěná kráva, chlév byl nízký a velmi ubohý.

Učitel se ozval: „To jste si špatně zařídila, matko. Můj táta musel doma udělat všechno.“

Děvčata se zasmála.

„Já vstávám v půl čtvrté,“ řekla žena ze tmy, „a ještě se k němu musím v noci budít.“

„Vzala jste si asi moc mladého, že vám nedá spát,“ zažertoval učitel.

Žena odlila trochu mléka do hrnečku. „Chcete jít dovnitř?“

Přinesla židle. Místnost byla malá a chudá. V pravém rohu stály dvě truhly se zašlými květy, od čela postele k nohám se táhla růžová, hodně vybledlá plachta. Vyhlížela jako polozřícený stan. Kanape bylo potaženo kdysi červeným, teď skoro zcela černým potahem. Žena se posadila – měla tvář podobnou tomu potahu.

„Už osm let leží, ani se nepohne. Chtěla jsem, aby ho vzali do nemocnice, ale povídali, že to stejně nemá cenu.“

Mluvila rychle, po zemplínsku, a učitel jí rozuměl jen těžko.

„Doktor povídal, že mu praskla žíla v hlavě, bylo to zrovna v poledne a v tom strašném horku mu ta žíla asi praskla. Potom se už ani nepohnul. A byl to takový silák – zdravý a pěkný.“

Učitel se díval na nataženou plachtu. Cítil zvědavost i úzkost. Ale pod tu plachtu se přece nemohl stěsnat člověk.

„Osm let se nepohnul, musím ho krmit a přebalovat. Dřív ještě někdy promluvil. Když ho pozdravili: Pozdrav pánbůh, odpověděl: Až navěky. Jako by rozuměl. Ale teď už nemluví.“

Také obě dívky se dívaly na tu plachtu. Nevěděly proč. Pod tu plachtu se nemohl vejít člověk, ale plachta byla nad postelí a nemocný přece musel ležet.

„Vynáším ho vždycky na slunce, když je pěkně. Vítr mu odhání mouchy. Tady ho strašně žerou. Musím ho přikrývat.“

Strhla plachtu.

Ležel pod proužkovanou duchnou, díval se vzhůru nad sebe. Měl šedé vyhaslé oči a vyhublou tvář Ivana Hrozného. Byl maličký a neskutečný. Naklonila se nad něj. „Takhle je ti líp, vid', zlato moje?“ Potom řekla: „Podívej se přece, dostali jsme návštěvu.“

Stařec zapištěl – jako divoký pták.

„Dneska v noci tolik kašlal, celou noc kašlal, a to potom plivá. On plije všude: i nad sebe a na stěny a všude jako bez rozumu. Někdy, když jsem na poli, sedne na mě hrůza. Může rozkousat peřinu a zadusit se. Utíkám domů, ale on jen leží. Je hodný. Je tak hodný jako dítě, zlato moje.“

Odmlčela se. Učitel se usilovně snažil nalézt první větu. Pozoroval však stále nehybnou lidskou trosku, žlutou, voskovou kůži bez stopy života a nedovedl si představit, že by mohl promluvit.

„Proč nás tak pánbůh potrestal?“ zeptala se. „Ani nepil, ani se nerouhal. Tuhle chalupu postavil vlastníma rukama. Byl vždycky pilný. A teď jen tak leží. Hůř než kdyby byl mrtvý. Žerou ho mouchy. Někdy si myslím, pánbůh mě netrestej za tu myšlenku, že by nám bylo oběma líp, kdyby si ho Pán povolal.“

Učitele stresovalo dívat se na ty nehybné oči a voskovou tvář a pomyslel si, jak strašný musí být život, který se pohybuje mezi mrtvým pohledem bezvědomého a ustavičnou dřinou.

Odvrátil se, hleděl teď na staré dubové hodiny, které pohybovaly kyvadlem. „Tak vidíte, matko,“ ozval se, „vždyť vám by se v družstvu ulevilo.“

Děvčata se k němu otočila. Zaradovala se, že konečně uslyšela jiný hlas.

„On nic neví,“ pokračovala žena. „Ani o vás ne. Lékaři mi už loni povídali, že nevydrží, ale on pořád žije a takhle se dívá. Už osm let. Vy si to nedovedete představit. Někdy u něho musím prosedět celou noc. To už ani není lidský život.“

Plakala.

„Vám by skutečně bylo v družstvu líp,“ řekl znovu.

„Já jim všechno dám,“ vzlykala, „máme toho málo, ale dám všechno, jen mě musejí nechat, abych mohla k němu.“

Vytáhla velký balík papírových plen. „Tohle musím dávat pod něho,“ ukázala, „a ještě gumu. Je jako dítě. Potřebovala bych k němu častěji, ale nestačím všechno. Máme pole daleko.“

Učitel řekl: „Vidíte, matko, a takhle byste mohla dělat docela blízko, třeba někde u drůbeže. Družstvo by vám pomohlo.“ Na okamžik pocítil bolestný soucit a touhu mít v rukou osudy lidí. Každému dát kus klidu. Přemýšlel usilovně, co by mohl učinit pro tu ženu, až se vrátí domů. Ale napadlo ho, že ať učiní cokoliv, nezmění její osud, nedá jí nic z toho, co jí bylo odňato, a měl v tu chvíli jediné přání: odejít odtud a nikdy se už sem nevrátit. Řekl však ještě jednou: „V družstvu vám ulehčí práci, budete mít víc času na muže a taky vám se bude dařit líp.“

„Mně na tom nezáleží,“ odpověděla. „Jen mám strach, že by ženské křičely, kdybych chodila k němu. Nedovolily by to. Lidi jsou závistiví. Mně na ničem nezáleží, ale dokud žije, musí přece žít jako člověk.“

„Nebojte se, to už se všechno nějak zařídí.“ Vstal.

Dívky také vstaly.

Nemocnému usedla na čelo moucha. Zavrtěl prudce hlavou. Žena stále hovořila a učitel se díval s hrůzou na voskovou tvář a s dětin-
skou úzkostí čekal, pohne-li se opět. Ale nepohnula se.

„Abyste našla alespoň trochu klidu,“ řekla jedna z dívek.

Děvčata šla napřed, učitel se ještě zastavil ve dveřích. Žena seděla na pelesti postele otočena k němu zády, nakláněla se k nemocnému a hovořila: „Tak co, zlato moje, odešla návštěva. Slyšel jsi to? Co budeme dělat?“ Ale tvář se nepohnula.

Dohonil děvčata. Šli dlouho mlčky, bylo už chladno a z nebe se snášela neviditelná mlha.

„Povídejte přece něco,“ řekla ta, která se mu líbila.

Vzpomněl si jen na starou, špatnou anekdotu. Děvčata se vděčně zasmála.

Agitátoři už byli pohromadě a podávali hlášení vedoucímu.

Děvčata se posadila na širokou lavici. Sedl si vedle té hezčí a trochu se dotkl její nohy. Otočila se k němu a usmála se. Potom učitel vstal a hlásil, že agitace dopadla vcelku kladně.

Vedoucí si to zapsal.

/1958/

Výstup na horu

Mezi jiskrami poletovaly bezbarvé vysoké hvězdy a stín měsíce zhasínal obrysy hor, na špičkách se mechově leskl noční sníh.

Muž stál u pootevřeného okna, na černé vlasy mu padal šedý popel; vesnice kolem trati, kulatá věž se zakývala ve tmě, kříž si nalomil druhé rameno, domky dřevěněly. Z nízkých dveří vyběhla žena, tmavý šátek do čela a ruce napřaženy před sebe. „Štěpáne!“

Třeba už bude šedivá!

Po hoře mrzl podzimní les, bílý oblak. Tenkrát přšelo.

Vesnička ztracená uprostřed lesů. Dlouho hledal ty dveře, do kterých ho poslali, mezi proutěnými chalupami, kaluže se mu vpíjely do bot a psi štěkali na rozblácených dvorcích, potom ho malý mužík vedl do černé jizby, kde voněla kukuřičná kaše, kouř a laciný tabák, a bál se, protože ještě nezvykl na Maďary a měl děti, protože neznal Rusy, kteří stáli na hranicích teprve několik dní, Maďaři mučili, bili a polévali vodou a bili a přivazovali na kříž a bili a nakonec odváželi do tábora.

Mužík se třásl strachy. Ale on se musel dostat na druhou stranu. Slíbil mu všechny peníze a také peníze svých přátel.

Černá hladová jizba s vybledlou bohorodičkou, za dveřmi zahýkal pláč.

„Za nic neručím,“ řekl mužík, „snad nám bude pánbů milostiv, před půlnocí v kolibě tady nad Strihální!“

Vrátil se domů, nikdo nic netušil, nikdo nesměl nic tušit. Ale večer to nevydržel, když ji uviděl – v černém šátku a s těžkýma očima.

„Maminko! Nezlob se, jedu pryč!“

Byl už mnohokrát pryč, v lese za otcem, spal týdný v horách pod Močarem, pod Kamjankou a pod Mršou a plavil dřevo po Tise a nevracel se domů měsíce a potom v Jelšavě v poddůstojnické škole,

jakou dobu se neviděli, a přece to bylo samozřejmé; musel tam jít, chápala ho, muselo to být a ona mu tiše říkala: tak si jdi, ale teď neřekla nic, jenom zvedla oči. Pochopila, že jde pryč. Jinam a jinak a možná úplně pryč. Už jí umřelo sedm dětí, ale ty zemřely, sotva se narodily.

„Nevím, jestli se někdy uvidíme,“ řekl zbytečně.

Třeba už bude šedivá, napadlo ho.

Vlak trhavě zastavil v ponurém městě košil.

„Je tu volno?“

Mladík hodil kufr na policičku a pomohl dívce z kabátu.

„Taková zima,“ a třel si ruce.

Muž se otočil od okénka a řekl náhle: „A představte si, v takovéhle zimě chodit jen v gumových galoších na bosou nohu,“ zarazil se.

Zase jeden takový, co má zkušenosti, pomyslně mladík. Všichni chodili bosí a otrhaní a jedli pohankovou kaši a mluví o tom, jako bychom my mohli za to, že jíme chleba a ještě si ho namažem.

Dívka pohlédla na toho muže jen kradmo a jen krátký okamžik. Všimla si, že má hřbet nosu přetátý krátkou jizvou. Ale jinak to byl hezký člověk, energický a mužný.

Sundala tašku a pomalými, zlenivělými pohyby začala vybalovat svačinu.

„Nemáte chuť?“ nabídla mu jablko.

„Děkuji!“

Ti dva se drželi za ruce a tiskli se k sobě rameny a pomalu žvýkali. Byli mladí, tak dobře, tak nevinně mladí, ještě křičeli někde v kolíbce, když on se trmácel nekonečným, obrovským, vlhce kanoucím pralesem směrem k hranici. Byl tak starý jako teď oni. Jenže od té doby uplynulo šestnáct let.

Pohlédl na ně a napadlo ho, že by i jim měl vyprávět těch šestnáct let, všechna léta svého života, ne proto, aby si ulevil, nejen proto.

Ale bylo to těžké, bylo těžké vyprávět jim tak, aby ho pochopili.

Dřevěné chalupy a chalupy z bláta. Židovská krčma a obchod a hory a les. Jedna kráva, jedna koza, políčko a nebe. A osm lidí v chalupě.

Kam šel, táhly se za ním. Chalupy z bláta a hory a les a nebe a hlad. Jako by kráčel v mlze, stále znovu se vracel.

Šel pást krávy na poloniny a bylo to tam: hory, nebe, les a hlad, a pak, bylo mu dvanáct, chodil za tátou do lesa a bylo to tam: hory, les a hlad. Opřádala všechno ta mlha. Jednou se proti ní rozběhl hlavou, ale rozbil jen ve světnici okno. Ležel na zemi s pořezaným čelem.

Proč jsi to udělal?

Mlčel.

„Jedete daleko?“ zeptala se dívka.

„Daleko. Za hranice.“

Dívka rozevřela krajíce a vyždibovala z nich kolečka nakrájených žlutků. Prsty měla dlouhé a štíhlé a nehty se jí leskly pod glazurou bezbarvého laku.

Dojeda a složila krajíce k sobě a drobky smetla na zem. Usmála se přitom trochu provinile.

Být pekařem, přemýšlel, to byla jeho veliká dětinská touha: stát v místnosti naplněné pecny a bílými houskami, pirohy a koláči. Cítil na jazyku ty chutě a vůně, cítil je tak silně, že přehlušily všechno ostatní.

Dobře, třeba bys dokázal víc, a chtěl bys víc, ale aspoň tohle. Ředitel školy psal tehdy do dalekých Čech. A našlo se skutečně pekařské místo a vidina houstla na jazyku slinami, chléb voněl teplem a z pirohů kanulo sádlo a tvaroh na koláči žlutě napraskl v horké peci; lékař mu proklepal hrudník a poslouchal velkým, chlupatým uchem, potom zapjal své oči a prosvítil mu plíce stařeckým pohledem, kterým nahrazoval rentgen, řekl: ne! a bylo po všem.

„My jedeme do hor!“ řekla dívka.

Dívala se na něho trochu zvědavým pohledem.

„Máte tam někoho?“ zeptal se.

„Ne... Zrovna naopak!“ zasmála se.

„Vy jedete od maminky,“ řekl. „A já se k ní vrátím, neviděl jsem ji šestnáct let.“

Dívka vzdychla. „Zažil jste toho hodně?“

Viděl ty dvě skoro dětské tváře, bílou pleť bez jediné jizvy a oči bez jediné rány, sklonil trochu hlavu, dívčiny prsty se dotýkaly chlapcovy ruky jemným, nikdy nezraněným pohybem.

Znovu ho napadlo, že by jim měl něco povědět. Někdy, když se na ně díval, na ty nikdy nezraněné, nedotčené ničím hrůzným, ničím otrěsným, někdy, když se díval na své děti, na cizí dvojice trousící se po cestách parku, zaplavilo ho pohnutí. Jednou to byla bolest nad vlastním dětstvím, nad celým vlastním životem, jindy radost, že oni se mají líp a on byl jedním z těch, který za to skládal vlastní utrpení, a ještě jindy náhlá úzkost, že oni nepoznají nic: zoufalost bolesti ani velikost štěstí, trpkost hladu ani blaženost nasycenosti, a nejvíc ze všeho že nepochopí hodnotu míru a života. Tehdy měl pocit, že jim musí dát něco ze svého hladu a bolesti, aby i oni mohli pochopit.

Vlak se měkce pohupoval mrazivou krajinou, měsíc se dotýkal zasněžených vrchů. Uvědomil si, že se blíží hoře.

Mohl bych jim povědět o té hoře, napadlo ho. Pocítil náhlou bolestnou únavu v lýtkách a bodavou křeč v zádech.

Nebudu na to myslet! Ani na válku. Na nic.

„Jezdíte často za hranice?“ zeptal se mladík. V jeho hlase postřehl závist.

„Ne!“ Ale tehdy byl daleko. Velmi daleko a dlouho za hranicemi.

Roztahaný aul s kolchozním rynkem plným melounů, dýní, rajských jablíček a pečeného masa; černé Kirgizky spěchaly mezi stánky, vzpomínal si hlavně na ženy, nejen proto, že byl tehdy mladý, ale byly tam hlavně ženy, muži odešli na frontu; opět se k němu vracela válka, ale zahnal ji ještě na okamžik, vybavil si širokou step, ráno, když bledla pod svítavým nebem, nad hladinou trávy se kolébal vzbuzený velbloud a do ticha řvali hýkaví osli,

bradatí pastýři přehodili dlouhonohého berana přes šíji svého osla a plouhali se po vyježděné cestě k městu.

„Jednou jsem byl až v Kirgizii,“ řekl. „Potom jsem jel do Buzuluku. A pak už to šlo. Přes Sokolovo, na Kyjev a Bílou Cerekev.“

„To je známá historie,“ řekl rychle chlapec a ohlédl se na děvče. Usmáli se na sebe. Přivřela oči a přitiskla se ramenem ke svému druhovi.

„Všechno je to známé,“ řekl muž. „Už to všechno sepsali.“

Jenom o té hoře jsem nečetl nic, přemýšlel. Nebyla to významná operace.

„Něco bych vám mohl vyprávět,“ řekl.

„Ano,“ souhlasila tiše. Měla přivřené oči. Doléhala na ni příjemná, rozkolébaná únava. Byla ráda, že uslyší příběh.

Vlak zastavoval. Pod světly usínalo město a kostelní věž a šest komínů se prodíralo tmou. „Mikuláš,“ oznámil amplión.

Muž vyskočil ze sedadla. Ti dva se dívali překvapeně, v té chvíli je však nevnímal.

Vlak zase jel, kolem mlčely hory. Hledal tu svou. Musela být jižně odtud. Věděl, že ji pozná, nikdy nezapomene její tvar ani její jméno. Výška tisíc padesát pět. Spěchali tehdy, od jihu táhli Němci, ale na hoře dosud nebyl nikdo, ačkoliv ta hora ovládala celý kraj.

Jen jediný prapor samopalníků, neznal je většinou, přidělili ho k nim jako spojovacího důstojníka; ale velitele znal dobře, už z dětství, byl ze sousední vsi, dělali spolu v lese a také na svatbách se vídali, tehdy mu říkali Váňa, netušili, že se jednou setkají v tak velké dálce.

Vlak tiše běžel nocí, která zvolna zhasěla světla. Padla tma. Stáhl nervózně okénko. Zavanulo chladem. Ale tma zůstala slepá. Vyrázili v pět hodin a klesla na ně, sotva překročili úbočí hory, těžká větrná tma, promíšená mlhou a šlehajícími úlomky ledu. Chodili mnohokrát předtím do hor a mnohokrát potom, táhli se tisíc kilometrů Ukrajinou, Haliči, východním Slovenskem, za útoku v Kyjevě ztratili vlastní kuchyni, nejedli pořádně několik dní a nohy

jim podklesávaly hlady, před vesničkou Rudou padl do kulometné palby, ležel přitisknut ve výmolu pole a čekal na smrt, ale to všechno se ztratilo proti bezedné lavině sněhu, kterou se drali vzhůru.

Šli, bylo jich dvě stě, houpající se oddíl bílých chlapů, drželi se za ruce, oddíl v obdélníku, který nesměl zaklít a nesměl hlasitě vykřiknout úzkostí ani vztekem, obdélník, z něhož se zvolna vytrácela myšlenka po myšlence a podoba po podobě, až zůstala jediná myšlenka a jediná podoba upevněná mrazem: *Krok. A ještě krok.*

Otevřeným oknem šlehal vítr.

Jeho ledová přichuť; cítil ho v ústech, ten chladný lechtavý pocit úplného vyčerpání, slyšel tu myšlenku, jak tluče pod čelem.

Krok, krok,

a slyšel tu druhou, ztajenou: Už dost. Lehni si. Stůj. Okamžik. Cítil mrznoucí tvář a viděl lepkavou mlhu, zvedl ztěžka nohu zapadlou v závěji, vrať se a místo toho

krok,

krok,

houpající se oddíl supěl do vrchu, jenž neměl konce, někde v podvědomí se vynořila myšlenka, že to je ta hora bez konce, život, nebo smrt, ale spíš smrt, jen strmá bílá pláň se šlehajícím ledem a v ní houpající se obdélník, jenž věčně stoupá k žádnému vrcholu, k čemu, probůh, k čemu?

Pak dorazili na hřeben a ve sněhu se černalo několik opuštěných, vychladlých ohnišť. Kdo je tu nechal?

Sesuli se do sněhu, stále tiší a neviditelní v bílé tmě, a obdélník se rozdrobil a vyhaslá ohniště vzplála nízkými ohni a dvě stě bílých vojáků pomalu žvýkalo černý chléb, usínajíc uprostřed soust. A také on obrácen zády k ohni vypadl na několik vteřin z tohoto světa. Na jeho zádech spal opřen velitel.

Potom se těsně za nimi rozevřel gejzír. V ohlušující ráně se vzňalo ohniště a dštilo smrt. Nevěděl o tom. Skočil do tmy. Padal. Narazil na strom, vzlykl bolestí a rukama hmatal po vlastním těle.

A do rovného, hladkého ticha, které vždycky vystřídá výbuch, ječel hlas.

Lidi – hoří mi oči!

A nelidský hlas rval ticho, jež ožívalo hlasy.

On sám byl živ, vyhrabal se ze sněhu, vzpomněl si na toho, kdo spal opřen o jeho záda: „Váňo, Ivane!“

Pak ho našel na zčernalém sněhu. „Štěpáne,“ šeptal, „už jsem slepý.“ Díval se do jeho zkrvavené tváře, sníh ztemněl, dávné, dávné dětství, běželi ze stráně, už nepoběžíme, už nepoběžíš, příteli!

Obvázali mu rány, sroubili z dlouhých větví nosítka, ležel ve dvojnásobné tmě – a mlčel.

Vlak letěl klidným krajem s rozsvícenými světly.

Ta hora. Vychladlá ohniště a do nich skryté miny. Umíráš únavou, několik vteřin klidu, mrazivého usnutí, okamžik spočinutí – ale není okamžiků – je jenom nenávist a není odpočinku kromě smrti.

Jen jednou, jen jedenkrát v životě by měl každý stoupat a propadat se sněhem k vrcholu, na němž nečeká nic, padat a vstávat a dojít pak k tomu vrcholu, kde u vychladlého ohniště čeká věčné neprobuzení.

Ucítil na rameni ruku. Otočil se prudce.

„Prosím vás,“ řekl mladík, „mohl byste zavřít to okno? Fouká na ni.“

Děvče pootevřelo oči a trochu se usmálo. „Slíbil jste, že nám budete něco vyprávět.“

Sedl si zase na své místo. Mlčel.

Vlak se hnal nocí. Horu už dávno pohltila tma.

/1960/

Bezvadný den

Dneska už jsme všichni rozběhlí po světě. Dva se pokoušíme dělat literaturu, z Pavla se stal vědec – jezdí ve svých osmadvaceti letech po kongresech a přednáší staříčkým filologům. Karel se rozešel s Boženou, je teď sám, vlasy mu prořídly, pije a stává se sentimentálním. Protiva myslím dělá osvětáře na nějakém venkovském okrese. Lukasík už není na fakultě, ale nedávno jsem od něho četl článek o revolučním obsahu Starých letopisů.

Mulisáka jsem potkal před několika týdny na druhém konci republiky, setkání bylo tak nečekané, že jsme zpočátku nevěděli, o čem začít řeč. Potom mě pozval k sobě do kanceláře, na dveřích má tabulku Inspektor pre školstvo. Ta hodnota je na jeho věk úctyhodná.

Vykládal jako vždycky o svém rodném kraji, basoval strašně.

Vzpomněli jsme si samozřejmě na naši partu a on tvrdil, že už tehdy v tom jediném dni se ukázalo skoro všechno o každém z nás – jenže jsme to tehdy bez odstupu nedovedli ještě chápat.

1

Pamatuji se dobře na první chvíli – na trochu roztržité přešlapování před vchodem do dřevěného baráku. Měli jsme všichni kufřík a civilní šaty, zatímco barák vypadal vojensky. Nehodilo se to dohromady. Když jsem už ztrácel trpělivost, vystoupil náhle na schůdky celý štáb brigády – začali vyvolávat jména. My vykřikovali: Zde anebo Ano. Potom jsme odešli dovnitř. Byl to skutečně vojenský barák s palandami a s kruhovým umývadlem, podobným vodotrysku, uprostřed umývárny. Také nápisy připomínaly kasárna: ŠTÁB

BRIGÁDY a Brigádní řád a *Rudý koutek*. Dokonce tu visel i nějaký svazarmovský plakát s velkým bílým padákem na modrém nebi.

Byli jsme z různých fakult a skoro jsme se navzájem neznali. Některým to nevadilo, spřátelili se už ve vlaku a teď dávali hlučně najevo, že jsou si blízcí. Bohužel tohle vůbec nedokážu.

Seděl jsem mlčky na kraji postele, zbyla pro mne samozřejmě ta nejhorší v koutě, a myslel na to, že tady nyní bude můj domov.

Dva měsíce jsou kus života, řekněme třístý díl. Nezdá se to tak mnoho, ale každý z nás ztratil z těch tří set už několik desítek za války, snad i po ní. Nechtělo se mi ztratit darmo nový díl.

Vzpomněl jsem si na haldu nepřečtených knih, kterou jsem si schovával na prázdniny. Ještě před několika lety člověk mohl studovat, jak chtěl a co chtěl. Dneska mu (nadiktují přednášky, zkoušky – a na léto dobrovolnou brigádu.

Nenamítal jsem nic proti práci, už jsem dělal v životě dost různých prací, ale lekal mě dílek, který budu bez užitku vyškrtávat ze svého života.

Bože! Deset dílků za války – tábor. Těch deset by vydalo za dvacet, možná za padesát jiných. Potom tři dílky nemoc. Půlrok nehybného ležení vydal také za mnoho. Zvláště když sahal svými důsledky až do dneška.

A teď ještě přijdou dílky za vojenskou službu a dílky za prolekaný čas.

Co zbude ze života?

Vytáhl jsem z kufru knihu, kterou jsem dostal od Evy, a četl si věnování. Jen dvě slova: „Tobě Evka.“

Potom jsem si četl báseň o puklé váze a ještě verš:

*Tvé kroky, lásko, bouře smyla,
na prahu mém je nečas svál,
kde ona stála, pošetilá,
kterou jsem kdysi uvítal.*

*Ó příští noci, bude něm
a bude pust ten dům a tich,
tak smuten po tom roji všem
a po tanci a po písniích.
Jen svému kroku naslouchati,
jak sám a sám ten měří byt,
otvírá dveře a do hlatí
zrcadel prázdných mlčky zřít...*

Ty verše mě dojímalý. Četl jsem je stále znovu a nakonec jsem se vrátil na první stránku k věnování a počítal, kolik dní to může trvat, nežli dostanu od Evy dopis.

Najednou zavolali moje jméno, a když jsem se udiveně zvedl, někdo cizí mi vyřizoval, že mám ihned přijít na štáb.

Překvapilo mě to, dokonce jsem zapomněl odložit knížku a i s ní jsem běžel do místnosti, která se od naší ložnice lišila jen množstvím hesel a plakátů na zdech.

Dostal jsem arch papíru se sedmi jmény a tlustá soudružka, říkali jí Věra, mi oznámila, že jsem jmenován partákem na bloku padesát čtyři.

Nevěděl jsem, co znamená blok padesát čtyři ani co funkce partáka, ale samozřejmě jsem se chystal protestovat.

Věděli to a řekli mi přátelsky: „Neštěť se, koukej, ať děláš pořádně!“

Zastrčil jsem tedy seznam do knížky a šel.

Teprve na chodbě jsem do seznamu nakoukl a shledal, že ze sedmi jmen znám jenom tři. Pavel Weiner a Petr Vosmýk chodili se mnou do ročníku, Vosmýk dokonce na stejný obor. Lukásík byl asistentem – znal jsem ho jen od vidění.

Nedovedl jsem si představit, co vlastně ode mne očekávají. V množství lidí, kteří se neustále rojili na chodbě, jsem před starou a vybledlou nástěnkou našel Vosmýka a ukázal mu seznam. Vosmýk

potom přišel na nápad, abychom seznam pověsili na stěngazetu a určili nějakou příhodnou dobu ke schůzce.

Napsal jsem tedy na kousek čtverečkovaného papíru: V *sedm večer před vchodem do baráku* a pod vzkaz jsem připsal všech sedm jmen. Skutečně v sedm večer stálo před vchodem asi osmnáct nebo dvacet lidí, z nichž jsem poznal jenom Vosmýka a Pavla. Propadl jsem bezradnosti. Zato Vosmýk byl ve svém živlu. Vylezl na schůdky a zvolal velikým hlasem: „Parta ze čtyřiapadesátky!“ a z hlučící skupiny se skutečně oddělilo pět lidí a jeden z nich, s ohromnou, přimáčknutou lebkou, se zeptal: „Tak co je?“

Nedalo se nic dělat. Musel jsem něco pronést, nějak začit. Stoupl jsem si vedle Vosmýka a oznámil bezvýrazně: „Já budu parták na čtyřiapadesátce.“

„To mne teda těší,“ řekl ten s promáčknutou lebkou. „Protiva Ludvík.“

Byl jsem rozčilený a vnímal jsem z podoby každého jen ty nejvýraznější detaily. Víím, že Pavel měl bílou plátěnou čepici, brýle a starou vojenskou blůzu a Karel Mezera byl hubený, skoro vyzáblý, kolem krku omotaný šátek z bílých a červených kostek, vypadal jako poslední tramp a Karel Linda s Mulinčákem mi v první chvíli úplně splynuli – oba byli malí a silní a pečlivě oblečení. Nikdo z nich se nepodobal druhému, ale kdyby si mezi sebou prohodili šaty, asi by mě tím úplně zmátli. Věděl jsem, že tohle představování musím nějak ukončit, a řekl jsem tedy: „Doufám, že budeme dobrá parta,“ a Pavel, který měl v partě dělat agitátora, dodal: „T-to se ví. Bude s-se nám dobře makat.“

„Pánové,“ navrhl ten s promáčknutou lebkou, „teď bychom se mohli jít nažrat.“

Šli jsme tedy na svou první společnou večeři a během cesty jsem se dozvěděl, že jsme všichni z jedné fakulty, že Karel Mezera je ru-sista, Mulinčák studuje ukrajinštinu a hraje fotbal, že Karel Linda je ženatý a jeho manželka se jmenuje Božena a Protiva sem jel hlavně

proto, aby si konečně našel holku. Ti čtyři chodili o rok výš nežli já, znali se navzájem dobře, zdáli se mi přátelští, i se mnou hovořili, jako bychom se odedávna znali, a tak mě pozvolna opouštěl nepříjemný ostych a těšil jsem se, že snad skutečně budem dobrá parta.

Po večeri se konala v rudém koutku schůze partáků, nevěděl jsem to a přišel na ni pozdě. Nemohl jsem se soustředit; všichni ostatní se ptali na pracovní podmínky a na mzdu, někteří chtěli prohodit členy svých part anebo žádali změnu pracoviště; udivovalo mě, že už jsou tak zasvěcení, a začal jsem se stydět za svou neschopnost. Potom mě napadlo, že bych si měl zapsat alespoň to, co hovoří ostatní, ale samozřejmě jsem si zapomněl vzít papír i pero. Obrátil jsem se bezradně ke své sousedce. Teprve teď jsem si všiml, že ji znám. Chodila k nám na fakultu, nejspíš teprve do prvního ročníku, věděl jsem jen, že se jmenuje Marcela.

Podala mi kousek papíru, přitom mi zašeptala: „Nemáš z toho strach?“

„Nemám vůbec nic,“ zašeptal jsem. „Nevím totiž, co budu dělat.“

„Bojím se, že na to nestačím,“ řekla tiše, „neumím udržet kázeň.“

Velmi dlouhé slámové vlasy měla svázané modrou mašlí, a když mluvila, pohazovala trochu hlavou, takže mašle vykukovala chvíli zleva, chvíli zprava a podobala se motýlu, který se právě chystá vzlétnout z široce rozevřené plavé květiny.

„Budeme dělat vedle sebe,“ řekla, „pomohl bys mi, kdybych potřebovala?“

„Když to půjde,“ nechápal jsem, v čem bych jí mohl já pomoci.

Potom schůze skončila. Vyšli jsme všichni před barák, napadlo mě, že bych se mohl podívat, jak bydlí děvčata, a přidal jsem se k Marcele.

Černá, udupaná cesta mezi zvadlými trávníky, nerostlo na nich nic kromě papírů a barevných plechovek od konzerv, přímo před dívčím barákem se žlutal zakrslý záhon macešek.

„Tak tady bydlíme,“ ukázala mi Marcela, „jdeš za někým?“

Řekl jsem, že ne. Na okamžik jsem se zarazil a ona také. Snad mě zve dál, bylo by docela příjemné přijmout takové pozvání, ale nemohl jsem to udělat kvůli Evě.

Před barákem postávaly párky a kluci lelkovali pod okny a na cestě. Je to taková mužská nemoc. Dokud jsme sami, máme spoustu zájmů, ale když jsme v tlupě, začneme se starat jen o ženské.

Řekl jsem tu myšlenku nahlas a Marcela se zasmála. Vtom se objevil ten s velkou zmáčknutou lebkou, hned se k nám přihrnul a měl se k Marcele jako ke staré známé.

Rozloučil jsem se tedy a pustil se sám nazpátek k našemu baráku. Nedovedl jsem si představit, jak někdo zvládne tohle neuspořádané a nezákonité hemžení.

V naší místnosti teď nezůstal nikdo. Otevřel jsem knížku a četl si:

*Jsi v zahradě hospůdky v okolí Prahy,
cítíš se zcela šťasten, na stůl ti růži dali...*

Přivřel jsem oči, chtěl bych vědět, jestli se dokážu spřátelit s tolika lidmi.

Potom jsem stál na vysoké haldě cihel, kolem mne sedm chlapů, všichni ve stejných šedohnědých overalech, házeli divoce cihly do předjíždějících vozů, a uslyšel jsem hlasitý hvizd píšťalky a také potlesk, nějaký funkcionář v modrých šatech se vydrápal na haldu a obcházel jednoho po druhém, všem tiskl ruku a do klopy nám zapichoval velké pivoňkové květy.

Jsme asi dobrá parta. Slezli jsme po cihlových schodech a všichni společně jsme vykračovali po lesklé kovové cestě a před námi přitom zapadalo filmové slunce.

Venku skutečně někdo pískal. Vstal jsem z kavalce a ve tmě pod oknem jsem zahlédl dvě černé postavy. Táhly se do křoví, kterým začínal trávník, a potom úplně zmizely. Kdyby tu tak byla Eva.

Celá parta někam odešla, budou si myslet, že se jich straním. Znovu jsem pocítil vztek, že mě zapřáhli do funkce, o kterou jsem vůbec nestál a pro niž nemám buňky. Rychle jsem vyběhl na chodbu, otevřenými dveřmi jsem zahlédl několik hloučků na osvětleném prostranství.

Nikoho jsem nepoznával, přecházel jsem bezradně sem a tam, nakonec jsem se zastavil nazdařbůh u jedné skupiny.

„P-pánové,“ hovořil jeden hlas, „t-ta čtyřiapadesátka je prý nejhorší z-ze všech bloků.“

„To se teda na to...“ rozeznal jsem Vosmýkův hlas.

Byla to moje parta.

2

Ráno v pět hodin přijelo nákladní auto a odvezlo nás na staveniště. Zpívali jsme. Já zpívat neumím, rozhlížel jsem se tedy jen tak kolem sebe a cítil poněkud tíseň jako vždy, když jsem se blížil nějakému neznámému cíli.

Bylo mi chladno. Rozednění prosytila šedivá a smrdutá mlha. Válela se po ulicích a táhla z komínů, které obkličovaly horizont.

Vystoupili jsme z auta na kraji staveniště, dál jsme museli pěšky po široké rozježděné cestě. Po obou stranách trčely rozestavěné zdi popsané velkými bílými písmeny a také číslicemi. Vysoko u nebe čněla kovová ramena jeřábů. V mlze to všechno vypadalo mohutnější a více cizí – jako ztuhlý život z jiného rozměru. Stavba neměla konce ani začátku, cesta se svíjela mezi zdmi a haldami písku.

Musel jsem první, a protože jsem neměl tušení, kam cesta vede, ani kde leží staveniště zvané čtyřiapadesátka, přenechal jsem to náhodě.

Přešli jsme kolem zdi osmačtyřicet a kolem zdi padesát a potom se před námi rozevřel kus prázdné pláně s několika nízkými

kopečky hlíny; když jsme k nim přišli blíž, uviděli jsme několik příkopu naplněných po okraj vodou, a tehdy Vosmýk, který šel vedle mne, poznamenal: „Chudáci, co se dostanou sem,“ a někdo vzadu zavtipkoval: „Sem mají objednanou zvláštní četu potápěčů“, a v tu chvíli jsem věděl docela jistě, že tohle je tedy ta čtyřiapadesátka.

Naštěstí nikdo z nás neměl představu, co to znamená pracovat s mokrým jílem, ujistili nás, že voda se vyčerpá a hlína aspoň nebude ztvrdlá, trochu jsme ovšem nadávali, pak jsme si tedy přinesli ze skladiště starý kráp, který se nazýval ve výkazech pumpou, a po půl hodině jsme jím odsáli vodu. Na dně výkopu zůstala jenom blátivá kaše, jež ucpala pumpu, ale nešla nabrat na lopatu. Vylévali jsme ji zednickými lžícemi na dlouhých násadách. Protože jsme měli jenom tři, museli jsme shánět po stavbě staré plechovky a kbelíky. Vypadali jsme spíš jako ženské, když se chystají na velké prádlo.

Teprve po poledni jsme se dostali na obyčejný jíl. Byl navlhlý a přimyká se na lopaty, obalil hrany krumpáčů, zesateronásobil váhu našich bot a zasychal nám na šatech i na ruce.

Byla to úmorná a beznadějná práce. Všichni jsme si potřebovali vydělat a začínali jsme tušit, že na tomhle si vyděláme sotva na stravu a na cigarety. Na konci směny jsme byli rozhodnuti: Budeme protestovat, v nejhorším zabalíme kufry a vrátíme se domů.

Cítil jsem se ještě beznadějnější nežli ostatní. Jako parťák jsem zodpovídal za naši práci. Bylo na mně, abych protestoval, na mně, abych zjednal nápravu.

Ostatní mi to stále připomínali a já každému zvlášť něco slíbil, i když jsem vlastně nevěděl komu co, neboť jsem si je dosud pletl.

Věděl jsem, že hubenému a dlouhému Karlovi říkali „První“ a malému Karlovi „Druhý“ a Mulinčákovi pro jeho jakoby z hlubiny vycházející bas přezdívali podle Ladova strašidla „Mulisák“.

Karel První byl jediný, kdo si nestěžoval, ani nenadával. Nemluvil totiž skoro vůbec. Splývá mi v paměti s tím prvním dnem.

On a Pavel v bílé čepici proti úpalu, nemožně zadržával, nebyl s to slepit kloudnou větu a zřejmě ze všeho nejmíň se hodil za agitátora. Ale snažil se, dřel ze všech sil.

Ti dva a zalykavé, parné vedro, beznadějná, vše pohlcující únava, kalné lepkavé bláto, nadávky ostatních, pocit bezmocnosti, rozvrzaná pumpa a vědomí vlekoucího se času, to je vše, co mi zůstalo v paměti na první den.

3

Na štábu brigády mi řekli: „Máš v partě polovinu komunistů. Protiva, takový svazák, je členem fakultního výboru, a Lukásík asistent, koho tam můžeme poslat lepšího nežli vás?“ Potom mi ještě oznámili, že po práci si můžeme rozdělit čas podle svého. To bylo všechno, mohl jsem zase jít. Na chodbě jsem potkal Marcelu. Zeptala se: „Tak co, jak vám to šlo?“

„Hnusně.“

Začala vykládat, jakou mají báječnou partu a zajímavou práci, a že si vydělají.

„Tak to buďte rádi,“ řekl jsem jí. Neměl jsem chuť bavit se s ní a nechal jsem ji stát uprostřed chodby. Myslím, že ji to překvapilo, nebyla na podobné jednání zvyklá.

Vrátil jsem se na ubikaci. V koutě seděl Karel První a četl knížku, Mulisák se strojí před rozevřeným oknem.

Vytáhl jsem dopisní papír a začal psát Evě. Spustil bych asi dlouhé litanie, ale ruka mi připadala cizí a neschopná udržet pero a také myšlenky se mi unavily. Napsal jsem:

*Milá Evo,
jsem strašně unavený. Dali mě pochopitelně na nejhorší blok.
Nevím, jak se sblížím s ostatními. Připadají mi hrubí, strašně*

nadávají na práci a zdá se mi, že nebudou schopni mluvit o ničem jiném.

Chtěl jsem myslet na Tebe a vzpomínal jsem na to, jak jsme byli...

Připadalo mi to vyumělkované a chladné. Zmačkal jsem papír a začal nový dopis.

Mulisák mě vytrhl: „Dneska je nějaký candrbál u Partyzána, půjdeš?“

„Já netančím,“ řekl jsem mu.

„Aspoň se naučíš,“ prohlásil Mulisák. Mluvil trochu s ukrajinským přízvukem. Nebyl mi sympatický. Oblékal se jako pásek. Šaty dostal zřejmě odněkud z Ameriky, takovou zkříženinu mezi velkoměstskou a zálesáckou módou, k tomu si ještě uvázal pestrou kravatu, černé vlasy si přilízl brilantinou, vypadal jako Erol Flynn – až na tu postavu.

„Já taky netancuju,“ poznamenal Karel První, „ale snad bychom neměli trhat partu.“

Měl pravdu. Založil jsem zase dopisní papír, trochu jsem si přičísl vlasy a prvně v životě jsem se vydal na taneční zábavu.

4

Zábava se konala v horké, téměř nevětrané místnosti, pod stropem několik barevných stuh z krepového papíru a mračno šedého dýmu. Zeď špinavá, na mnoha místech posetá rezavými skvrnami, podlaha, stoly i lidé se mi zdáli nějak omšelé a zasmolení.

Páchlo tu pivem, lidmi, tabákem a dlouho nestřídánými šaty. Bylo nabito. V té době do pohraničí přijížděli lidé z celé země, stěhovavý národ, přes den se ztratil v továrnách nebo v podzemí, a večer, protože se neměl kam uchýlit, se přelil do několika městských hospod.

Našli jsme v rohu jeden stůl, měl rozviklané nohy, a proto byl volný. Karel si objednal pivo.

Muži na stupínku troubili, bili do bubnu, řinčeli poklicemi a kvíleli na saxofon, odbarvená zpěvačka se marně snažila přehlušit hluk sálu.

„Jak to může někoho bavit?“ zeptal jsem se.

„A co mají dělat?“

„Lepší je sedět doma a číst!“

„Snad,“ připustil.

„Všechno je lepší než tohle!“

„Nejhorší, co si dovedu představit, je prázdné město. Pusté ulice, každý doma zamčený před druhými. Dovedeš si to představit?“

Zřejmě se mnou nesouhlasil; ztratil jsem chuť pokračovat v hovoru.

Všiml jsem si Protivy. Tančil s Marcelou, natřásal se jako holub a bláznivě vytáčel figury. Překvapilo mě, že i Marcela je tady, skoro mě zamrzelo, že se pohybuje v takovém prostředí a že dokonce tančí s takovou vervou.

„Ty prý píšeš,“ zeptal se Karel.

„No,“ odpověděl jsem neochotně.

„Tohle tě přece musí zajímat!“

„Proč?“

„Mne by to zajímalo,“ řekl. „Je to jiná barva stejných lidí.“

Přiběhl Vosmýk, samou energií div nepřevalil stůl, a zatímco jsme se snažili zjistit, jestli nám pivo polilo také šaty, vykládal: „Je ti ohromná. Představ si, že její táta fáral padesát let a ona dělá u fenolů.“

„U čeho?“

„No, fenoly,“ opakoval s takovou samozřejmostí, že bylo hned zřejmé, že se to teprve před chvílí dozvěděl, „na silon a na všechno. Copak to neznáš?“

„A co?“

„Ohromně tančí. A co ti vypráví o fabrice! Strašně zajímavá!“

Vrátil se k ní. Potom jsme je uviděli spolu. Silná venkovská holka s obličejem plným malých, tmných jizviček a s příliš namalovanými ústy.

V místnosti bylo stále dusněji a lidé se div neztráceli ve fialovém kouři. Proč tu sedím, napadlo mi. Kvůli komu? Kvůli partě, která dosud neexistuje a které vůbec nezáleží na tom, sedím-li tady anebo doma na posteli. Každý jenom kouká, aby si co nejdřív nabalil děvče.

Je to naposledy, co jsem se dal vyprovokovat. Vytáhl jsem z kapsy notýsek. Na první stránce bylo naškrabáno:

Práce – od 6 do 14. Mzda – úkolová.

Party betonářské samostatné, čtyři až pět lidí.

Blok 54!!! Hlásit se u...

Obrátil jsem list.

Milá Evo, napsal jsem, nejdražší. Je mi strašně smutno. Smutno.

Smutno. Nevím, jak vydržím ty dva měsíce.

Přisedl k nám Karel Druhý. Čelo se mu zapotilo a zrudlo a knoflíček pod kravatou se mu rozeplnul.

„Tak co, kluci,“ zavolal, „vy nic?“

„Sedíme a hledíme,“ řekl Karel První.

„Jsou tady prima holčičky,“ prohlásil Karel Druhý, „tohle je vyhlášený podnik. Tak se alespoň napijeme.“

Odběhl, a jak odcházel, všiml jsem si, že jde nejistě, a když se potom vrátil s třemi sklenkami a naklonil se nade mnou, připadl mi skoro odporný.

„No tak, napijte se.“

„Na co?“ zeptal se Karel První.

„Já nepiju,“ odmítl jsem.

„Je fajnověj,“ prohlásil o mně Karel Druhý, „dali nám pěknou veš za partáka.“ Potom vypil svoji i moji sklenku a zamlaskal.

„Měl bys toho nechat,“ řekl jsem mu.

„Správně! Dobře konáš svou povinnost.“ Vstal ze židle a přišel mi poklepat na rameno.

Už dlouho mi nebylo tak ošklivo.

Seděl jsem ještě hodinu v tom nesnesitelném prostředí, ale okolí jsem už téměř přestal vnímat.

Karel Druhý zůstal u našeho stolu, pil a blábolivě vykládal o tom, jak se učil číšníkem. Vynucoval si pozornost jako většina opilých. Objal mě kolem krku a prohlásil se za netvora a hned potom za oběť své ženy.

Pamatuji se, že jsem se usilovně snažil o něčem přemýšlet: Jestli s takovými lidmi se dá vůbec vytvořit něco ideálního, jestli nakonec všechny ideály neskončí v opilé průměrnosti. A jak se budou bavit lidé za komunismu... Nedošel jsem ovšem k ničemu.

Několikrát se u našeho stolu zastavil rozzářený Vosmýk, všiml jsem si, že začal říkat „houbičky“ a „kecáníčko“, podezřele ženská slova.

Potom přišel ještě Pavel s nějakou dívkou, která mluvila německy a vypadala jako krásná špiónka.

Ve dvanáct hodin konečně přestala hrát hudba a číšník začal sbírat ubrusy.

Vraceli jsme se. Vosmýk šel doprovodit svou novou lásku a také Pavel se loudal se svou Němkou někde daleko za námi. Karel První podpíral svého jmenovce a Protiva se bavil s Marcelou. Pozoroval jsem je, ale nešli zavěšení, ani se nedrželi za ruce. Byl jsem rád, ačkoliv mi to mělo být jedno.

Já šel sám.

Taková jsme tedy byli parta. Tři páry, jeden opilý, jeden samaritán a jeden, co zůstal sám.

Zbyl jenom letní večer a trochu chladného vzduchu. Snažil jsem se vnímat obludné obrysy domů a atmosféru zamklého, bezútěšné-

ho města. Ale dělal jsem to jen proto, že mi bylo smutno a že už jsem nebyl s to na nic myslet.

Marcela s Protivou zůstali stát. „Proč jdeš sám?“ zavolala. „Pojď s námi!“

„Nebudu vás rušit!“

„Nás nerušíš.“ Prohlásila to takovým tónem, že jsem se k nim skutečně přidal. Viděl jsem, že Protiva má vztek.

„Proč jsi vůbec netančil?“ zeptala se mne.

„Neumím.“

„Já zase tančím ráda. Kdybys chtěl, naučím tě.“

„To bych ti neradil,“ řekl Protiva, „on je dřevěnej.“

Zřejmě žárlil. Neznal jsem jejich skutečný vztah. Snad spolu dokonce chodili.

Blížili jsme se už k našim barákům, vypadaly ze tmy jako lodě v černém přístavu. Protiva začal vykládat nějakou historku ze školy. Baval se jí sám. Marcela se ke mně obrátila a zeptala se: „Viděl jsi Dittu, dceru člověka?“

Protiva vykládal stále, já zavrtěl hlavou a ona řekla tiše: „Dávají to tady.“ Pochopil jsem, že ji Protiva zřejmě příliš nebaví, snad by šla raději se mnou.

Doprovodili jsme Marcelu společně před barák. Čekal jsem, že teď, když odešla, poví mi Protiva něco od plic, ale on místo toho jen vítězoslavně prohlásil: „To je holka, co?“

Na baráku už zhasli, Karel První lil v umývárně vodu na svého jmenovce, který polohlasně vyzpěvoval:

*Vyhrnem si rukávy,
lehneme si do trávy,
ať se mládí pobaví.*

„Hej rup,“ řekl Karel První, a znovu ho polil.

Ubikace byla ještě poloprázdná, čpěla nevětranými dekami, chladnoucím dřevem a slámou.

Svlékl jsem se a natáhl na sebe bílé čisté prostěradlo a pomyslel si: Bože, jaká slast!

Bylo půl jedné, uvědomil jsem si, že za necelých pět hodin budu zase vstávat, a zmocnila se mne obava, že vůbec neusnu a zítra nebudu stát zanic.

Potom jsem myslel na Evu.

5

Snad každý člověk, než usne, vykládá si před sebou jako karty svoje představy. Snažil jsem se vyptat lidí, o čem přemýšlejí, když si lehnou, ale většinou o tom nechtěli mluvit. Moje matka uvažuje, co má zařídit příští den, a Eva tvrdí, že vzpomíná na něco pěkného, co prožila. Já si obvykle vymyslím něco neskutečného. Že jsem vojevůdcem nebo slavným sportovcem. Nechtěl bych být ani vojevůdcem ani sportovcem, ale v tom tkví právě přitažlivost takové představy, její styčný bod s neskutečností snu.

V poslední době se však vracívám zpátky a myslím na Evu. Stojí v kruhu mých myšlenek. Nikdy předtím jsem nechodil s děvčetem, ačkoliv už mi je dvaadvacet. Chodíme ovšem spolu už dva roky. S přestávkami. V nich se Eva vrací k Tómovi.

Nemohu ani jemu ani jí nic vyčítat, protože jsem to byl já, který se vetřel mezi ně.

A přece ho nemám rád. Usínám a najednou přichází ze tmy on, hubený blondáček s cyranovským nosem, přichází, přijíždí, snáší se ke mně a zase odchází. Potom ho vidím s ní.

Vím, že bývají spolu. Sedí v nízkých židličkách, v nichž sedávám i já. Chodí spolu ulicemi, jimiž jsme spolu chodili i my dva – Eva a já – a jedou spolu ven. Chodí po lese, líbají se večer na louce, spí spolu.

Vím, že to všechno se děje, a nedovedu pochopit, jak je to možné, když se přece s Evou máme rádi.

Vím, že se máme rádi od toho dne, kdy jsme se prvně setkali.

Přišla za mnou sama a přinesla mi přečíst svoje básničky.

Nikdo za mnou nechodíval, neměl jsem kamarády, nikdy jsem se moc nezajímal o fakultní společnost se stále stejnými problémy a stále stejnými spory; ostatní mě tedy také nebrali na vědomí.

Ale ona přišla a chovala se ke mně tak mile, až mě úplně spletla.

Pamatuji se, že jsem mluvil skoro hodinu o těch básničkách, a přitom jsem se pokoušel nějak ji upoutat.

Snad jsem ji skutečně zaujal, poslouchala mě pozorně a celou tu hodinu ze mě nespustila pohled. Nejspíš si byla vědoma, jak má krásné oči.

Když už se potom nedalo o jejích básních vůbec nic říci, vyšli jsme z fakulty a chodili ještě po nábřeží. Z toho dne mi zůstalo všechno v paměti. Dokonce i vůně vlhké dlažby, a zábradlí nad řekou, čerstvě natřené, a řeka plná lodiček, dohasínající slunce a později mihotání plynových světel.

Mluvil jsem skoro pořád – chtěl jsem celých dvacet let vypovědět za ten večer. Všechno, nač jsem kdy myslel a v co jsem věřil. Vyprávěl jsem i o tom, jak sebrali tátu a jak jednoho dne hlásili jeho jméno v rozhlase, jak potom přišli také pro nás a vzali nás všechny, ačkoliv mi nebylo ještě ani třináct.

Vyprávěl jsem jí o natlačených celách, o apelech v dešti, ve stříkajícím blátě i ve sněhu; a o hladu, o kafi a o tuřínu.

A o plynových komorách. O těch se mi zdálo ještě teď. Vyprávěl jsem o té hrůze z esesmanů a z cihlového komína a ze smrti, která byla rozhodně blíží nežli život.

Takových vyprávění se napsalo po válce na sta a žilo za války milióny. Ale asi jsem ji dojal tím, že jsem to vyprávěl v první osobě, protože v jednu chvíli, když už byla tma, dotkla se mé ruky, jako by mě chtěla pohládit.

Když jsme se rozcházel, byla to samozřejmě ona, která se zeptala, jestli bychom si mohli zase někdy popovídat.

Nespal jsem tehdy celou noc. Vymýšlel jsem si, co všechno jí ještě povím.

Druhý den po přednáškách jsme se opět sešli a potom jsme už spolu chodili každý den. Jednou mi také řekla o Tómovi, mluvila o něm trochu sentimentálně a o své minulé lásce skoro s odstupem.

Měl jsem pocit, že už ho nemiluje, byla to jen studentská láska. Stoupl jsem ve vlastních očích.

Hýřili jsme časem, stále spolu, toulali se městem. Byla ochotná kdykoliv mě poslouchat, a já vykládal. Dívali jsme se přitom na staré domy, na lucerny, na vodu v mrtvém rameni, na pilíře mostu a kolébané lodě v přístavu, drželi jsme se za ruce a pozorovali světélka, která se rozžihala nad loděnicí, a ona přitom recitovala:

*Dny bílé a modré, noci hvězdné, jež honíte se vesele
přes všechny věci naší země, já vás už záhy neužrím;
slunce v listí se deroucí, by ozářilo širé mýtí, rej šňůry
světél v ulici, plamen, jenž v lampách a v krbech svítí,
na bárkách ohně rozhoupané, na jarních vodách ohňů chvat,
svit hvězd, jenž nad Francií plane, světélka, jež jsem míval rád,
chvějivé sladké oči, vás, jež bujně, zelené měl jsem rád,
už neuvidím tancovat, už neuvidím tančit vás...*

Seděli jsme na lavičce u řeky, nad černým nehybným ramenem, a odkudsi přicházející světlo ozařovalo listí stromů zespodu.

Všechno jsem to viděl prvně, všechno jsem cítil prvně, byl jsem bláznivě rozčilený a měl jsem ji rád.

Mám ji pořád rád, budu do ní vždycky zamilovaný, kdykoliv si vzpomenu na ty chvíle. Trvalo to měsíc.

Unavili jsme se a najednou jsme si neměli co říci. Náš vztah byl obyčejný jako její vztah k Tómovi. Vrátila se zase k němu. Tóma byl

strojař a dobrý sportovec. Nevedl složité rozhovory, chodili spolu na lodičky, do kina anebo na závody. Nebylo to tak romantické, ale dalo se to déle vydržet.

V dřevěném baráku je těžký vzduch, venku houká lokomotiva a Protiva chrápe v pravidelných rytmech. Za oknem vzchází těžké, mlhavé svítání. Konečně jsem usnul.

6

Několik dalších dní mi splynulo dohromady. Napsal jsem Evě dva dopisy a čekal na odpověď. Jednou jsme byli všichni v kině. Přes den jsem stavěl dřevěná lešení pod japonky a běhal po stavbě a sháněl opraváře, autonakládače, mistra a štěrky.

Nikdo se o nás nestaral, nikdo se tu vlastně nestaral o nic a o nikoho.

Stavba se podobala velikému torzu. Tu a tam pobíhala hrstka lidí, kteří dělali, někteří předstírali, že dělají, a jiní nic nepředstírali. V pátek odpoledne se staveniště vyprázdnilo, zůstali jsme jenom my – brigáda.

Kantýnská si na nás vyjela: „Čert vás vezmi, musím kvůli vám vařit.“

Čítal jsem v novinách o obrovských úspěších našich stavbařů, o nových metodách, o rámu -T-, kterým lze postavit za pět dní dům. Tady za pět dní stály zdi přesně takové, jako když jsme přijeli, a rám -T- zřejmě nikdo neznal.

Lukasík, jehož otec byl architektem, mi řekl: „Stavbaři jsou konzervativní národ. Budou stavět vždycky tak, jak se stavělo.“

Práce mi připadala monotónní a únavná a nezajímavá. Lidé byli zajímavější, třebaže jsem se tu vlastně setkal jen s několika. Nejčastěji s opraváři.

Nepřišli nikdy, i když slyšeli hlášení dispečera. Obvykle je neposlouchali a seděli na pivu v kantýně. Jednou, když jsem je sháněl asi

hodinu a pak je našel ve skladu, jak mažou se skladníkem ferbla, ztratil jsem trpělivost a zakoktal, že si budu stěžovat.

„Hele,“ řekl mi mladší, „nerozčiluj se! Až tu budeš tři roky, taky se na to vykašleš!“

Druhý vykřikl: „Nebav se s ním, se smradem. Jestli hned nevod-prejskne, roztrhnu mu tu jeho študovanou držku.“

Skladník byl starý děda. Nikdy jsem nepochopil, jestli je tak neochotný, nebo jen pomalý. Snad by ještě dovedl vzít z regálu krumpáč nebo lopatu a vydat je žadateli, a nejspíš to ze začátku tak dělal. Ale když prostory stavby posely rezavé zbytky nástrojů, nařídili mu, aby vedl přísnou evidenci. Přinesl tedy pár kousků náradí a potom několik minut pracně kreslil do tlusté knihy zápis.

„Tři lobaty a 2 grombači vídano.“ Nejspíš to k ničemu nebylo. Sám se v knize nevyznal.

Tohohle staříka jsem si stále pletl s nočním vrátným, který přicházel na stavbu už po čtvrté odpoledne. Oba byli malí, bělovlasí a kulhali. Noční vrátný však byl čilejší. Jednou, když jsem se vracel sám ze stavby, zavolal mě do své kukaně a ukázal mi dopis vlastnoručně podepsaný prezidentem.

Nepustil mě až večer. Celou dobu mi vykládal o starých časech, které neměl rád, ale na něž zřejmě rád vzpomínal.

Nejzajímavější z lidí na stavbě byl náš mistr. Hubený, s dlouhýma nohama vždycky obutýma do vysokých holínek a s malou rezavou liščí hlavou, připomínal egyptského boha Anúpeva.

Když mě prvně uviděl, bylo to v dřevěné kanceláři stavbyvedoucího, zeptal se: „Tak vy jste ti vysokoškoláci? A drželi jste někdy v ruce lopatu?“ Potom se otočil k stavbyvedoucímu, a jako by pokračoval v přerušném rozhovoru, vykládal: „Takovéhle třasoprdelky nám posílají. Neumějí se postavit k lopatě, a když mají zatlouct hřebík, aby člověk radši zavolal ambulanci. Já už toho mám dost, takovouhle práci, to jdu radši fátat.“

Jeho přivítání mě urazilo, ale po několika dnech jsem ho začal chápat. Skutečně jsme nemohli stavbu vytrhnout. Nemusel nám to ovšem dávat tak najevo. Alespoň vím, že není pokrytec, uzavřel jsem si. Pokrytec nebyl. Nikdy nás nepochválil, jednou se na mě rozkřikl: „Zatracený lajdáku,“ protože jsem zapíchl vyměřovací kolík o půl centimetru dál, než mi udělal značku. Zůstával jsem s ním ještě po práci, přeměřovali jsme denní výkon. Obvykle vůbec nepromluvil anebo si jenom neurčitě postěžoval: „Je to ale mizérie!“ nebo: „Viděls někde větší rošťárnu?“

Jednou, když jíl byl obzvláště mokrá a díla za den vůbec nebylo, chtěl jsem, aby mi zapsal měkčí normu. Přemýšlel chvíli a potom řekl: „Kdyby to bylo z mé kapsy! Ale takhle? Nechtěj to na mně!“

Nikdy se nezasmál. Vtipkoval občas, ale jakoby z povinnosti a bez vlastní účasti.

Po několika dnech jsem došel k názoru, že ho potkalo něco tragického, a ve své fantazii jsem si vymýšlel manželský rozvrat anebo neukojenou ctižádost.

Několikrát jsem se snažil přivést řeč na jeho život, ale neodpověděl mi.

Chodili jsme tedy vedle sebe, aniž jsme o sobě cokoliv věděli.

7

Vzbudil jsem se uprostřed noci a uviděl Vosmýka, jak sedí na lůžku a naříká. Byl jsem rozespalý až k nevědomosti. „Co je ti?“ zeptal jsem se.

Ale nemohl mluvit, nemohl pořádně ani dýchat. Ukázal na krk a těžce pohnul hlavou.

„Co je s tebou?“ opakoval jsem.

Ukázal na obvázaný prst a zalykavě šeptal: „Strašně mě bolí krk.“ Nechápal jsem souvislost. „Chceš obklad?“

„Co když je to tetanus?“

Poděsil jsem se. Vzbudil jsem ještě Pavla, a jak jsme se oblékali, vzbudili jsme i ostatní. Lukásík přinesl velkou baterku, a když důkladně prohlédl Vosmýkův krk, prohlásil, že je to angína. Přesto jsme telefonovali na pohotovost. Byl to směšný nápad. Doktor někam odjel, v nemocnici nás odmítli, protože se nejednalo o úraz. Lukásík stál vedle nás a potom prohlásil skepticky: „Zapomněli jste, že tady je pohraničí. Já se tu narodil!“

Odešel, a zatímco jsme se znovu domlouvali se střediskem a vyhrožovali nemocnici, vrátil se s taxíkem. Zabalili jsme Vosmýka do čtyř dek a posadili do vozu. Lukásík si sedl vedle řidiče.

Vosmýk se třásl, myslím, že bolestí, horečkou a také strachem. „Podívej se na mě,“ žádal, „neusmívám se?“

Díval jsem se na něj a nechápal jsem, proč by se měl usmívat.

„Podle toho se to pozná,“ zašeptal. „Myslíš si, že je to jenom angína?“

„Samozřejmě,“ ujistil jsem ho.

„A proč tedy nemůžu otočit hlavou?“

„Nastydl ses,“ řekl jsem mu.

„Zítřka jsem měl mít schůzku,“ naříkal, „půjdeš tam a řekneš jí všechno?“

Slíbil jsem mu to.

Auto zastavilo před šedivou vilkou. Vzbudili jsme doktora.

Pak jsme seděli na bílých ordinačních stoličkách a čekali, až se doktor oblékne, a Vosmýk se stále třásl.

Konečně přišel lékař, měl na sobě fialový župan a vlasy mu zůstaly nečesané. Pozoroval jsem napjatě každý jeho pohyb a cítil trochu úzkost, jako když mi před časem doktor poslouchal nemocné srdce. Vosmýk otevíral ústa jako velká unavená ryba, oči mu zmenšila horečka i strach.

Doktor šel k bílé zasklené skříni a přinesl žlutou krabičku popsanou černým písmem. „Každé čtyři hodiny po dvou,“ řekl.

Vraceli jsme se zase nočním městem. Na ubikaci svítilo ještě světlo. Všichni čekali, jak to dopadne. „Angína,“ oznámil jsem jim

a vzpomněl jsem si v tu chvíli, jak jsem se za války uprostřed noci budil úzkostí, jak se umíralo, jak se beznadějně a tiše a nepateticky odcházelo. Vzpomněl jsem si na tváře, které už nejsou, na tváře, které zmizely za jedinou noc a navždy.

„Pít,“ zašeptal chraptivě Vosmýk. Zdálo se mi, že trochu svou bolest hraje a představuje si sám sebe na hranici mezi životem a smrtí.

Ale co on věděl o té hranici?

Karel První vstal, sundal s vaříče něčí boty a zastrčil šňůru. „Musíš něco teplého.“

Vzpomněl jsem si, jak nám jednou zakázali na týden vodu. Pavel se zvedl na posteli a zeptal se tiše Vosmýka: „Nep-potřebuješ ještě n-něco?“

Bylo ticho. Voda na vaříči začínala kypět a Karel se tiše ploužil místností. Přelil vodu do hrníčku a Vosmýk chraplavě poděkoval.

Potom už jenom zavržala postel a Vosmýk hlasitě srkal čaj.

8

Vosmýk ležel nehnutě, zabalený do dek a s krkem omotaným šálou, kterou mu poslala Marcela. Měl těžkou angínu, a Lukášík zůstal první den doma, aby ho ošetřoval.

Vosmýk byl nejmladší z nás. Byl vždycky všude nejmladší – už v první třídě, kam ho přijali předčasně. Byl nejmladší na gymnasiu, v našem ročníku, v časopise, do kterého přispíval, a teď také v partě.

Měl kamarádkou povahu. Začal chodit do skautu, ale když organizace zanikla, stal se nadšeným svazákem.

Zúčastnil se dvou Staveb mládeže, vzpomínal na ně často, byl to pro něho nejsilnější životní zážitek. Napsal celou sbírku básní o práci, kterou tam poznal: o minérech, o zednících a samozřejmě o brigádě.

V názorech na umění jsme se neshodli. Hájil vášnivě zásadu, že umění musí oslavovat velkorysost, nadšení a budovatelskou práci a nerozptylovat se maličkostmi. Miloval patos.

Protože znal práci jenom zpovzdáli, romantizoval si všechno, co souviselo s obyčejným životem a s rukodělnou prací. Dokonce odposlouchával jadrné výrazy a se zalíbením je používal ve svých verších i v řeči.

Unavená záda a puchýře na prstech považoval za kus krásné a povznášející oběti, za zážitek a také za kus skutečného poznání, za romantiku a úlomek hrdinství. Jako by šlo více o puchýře než o výsledek práce.

Z romantiky se také tehdy na stavbě prvně zamiloval. To děvče neupoutávalo ničím zvláštním, až na to, že se jmenovala Regína.

Pracovala jako textilačka v Náchodě, měla jen tři měšťanky a její zájmy obsáhly ještě tak poslední představení v kině a nešťastnou lásku přítelkyně.

Ale to právě mu připadalo zajímavé a zvláštní. Měl ji rád a zároveň ji odhaloval jako typ.

Když stáli ve frontě na oběd, obtěžoval ji otázkami.

„Čteš ráda?“

„Někdy,“ řekla podle pravdy.

„A čteš taky básně?“

„Když není nic lepšího!“

„A jaké máš nejraději?“

Naštěstí k nim někdo přiběhl, nemusela si pracně vzpomínat. Druhý den jí přinesl básničku nadepsanou jejím jménem. Byl to trochu Šrámek a trochu Pavel Kohout rozepsaný do strof Majakovského, ale jí se to líbilo; rozuměla poezii ještě méně nežli on. Navrhla mu hned, aby napsal něco o brigádě, a on skutečně napsal „Ať vlaje radostně vlajka modrá“ a hned příští den ji četl na společném večeru.

Měl větší úspěch, než očekával, a musel dokonce slíbit, že napíše text k písni, kterou by mohla brigáda zpívat při ranním nástupu u vlajky. Snad za to mu dovolili, aby odešel po večerce z tábora.

Šli se tedy projít. Byl tehdy teplý večer a nad cestou poletovaly malé neviditelné mušky, vrážely jim do očí, do úst a lezly po tvářích,

řekla, že možná dál v lese nebudou, a odbočili z cesty. Vyprávěl, že chce být básníkem, a vykládal o všech básnících, které znal, mluvil velmi zasvěceně a jí se to líbilo, připadalo jí to zřejmě romantické.

Potom začali mluvit o lásce, nejdříve jen teoreticky, a potom tedy řekl, že ji miluje, a protože se cítil básníkem, vymýšlel si spoustu příměrů o větru, o zemi, o hvězdách – nakonec jí řekl, že by bez ní nemohl být šťastný a nedovedl by už bez ní žít, a byl z toho sám dojatý a slíbili si, že se nikdy nerozejdou.

Vrátil se do tábora až skoro ráno a dostal kvůli tomu přísnou důtku. Urazil se a nenapsal text pro písničku a odmítl účinkovat na závěrečném večírku.

Když se pak vraceli vlakem, začala se mu najednou romantika ošklivit. Přemýšlel, co řeknou kamarádi a rodiče, až se dozvědí, že si chce vzít takovou obyčejnou holku. Také si neuměl představit společný život s ní. Dovedla mluvit jenom o svých kamarádkách.

Ale přece se drželi za ruce celou cestu a vypadali zamilovaně, a ještě na nádraží, kde se rozcházel, mávali na sebe a bylo jim smutno až k pláči.

Od té doby se nikdy nesetkali a Vosmýk napsal o své první lásce několik smutných básní.

9

Stál jsem na rohu před kinem, honosilo se názvem Svět, v ruce jsem držel dva lístky na Dittu, dceru člověka, a čekal na ten Vosmýkův div od fenolů.

Přišla deset minut po smluvené době, tmavé jizvičky na tváři si pečlivě zakryla pudrem, vlasy měla čerstvě naondulované a blůza jí byla ještě cítit žehličkou.

„Petr je nemocný,“ oznámil jsem jí. „Máte ho omluvit!“

„To jsou nápady,“ řekla dost hrubým hlasem, „to se dneska vyvádějí kousky.“

Nevěřila mi zřejmě. Naštval jsem se. „Můžete ho jít navštívit. Má čtyřicet stupňů horečky.“

„Nejsem komis,“ prohlásila, „koupil aspoň to kino?“

Podal jsem jí oba lístky. Podívala se nejdřív na ně, potom na mě, trochu si povzdechla a zeptala se: „Nezajdeme ještě na limonádu?“

Vyvedla mě zcela z konceptu, šel jsem tedy na limonádu. Vypila dvě, snědla tři kousky dortu a vyprávěla přitom, že teď chlapi nemají žádnou úctu k děvčatům, že ji včera obtěžoval nějaký opilý brigádník, že to tady nikdy nebyvalo takové, až teď, co se sem nahrnulo tolik brigádníků z celé republiky. Dostanou spoustu holek do maléru a pak se zdechnou. Takoví jsou mužští!

Zaplatil jsem útratu, byl už nejvyšší čas jít do kina.

Před cukrárnou se do mne zavěsila, snažil jsem se jí nenápadně vyklouznout, ale hned si toho všimla; zřejmě jsem tím vzbudil její pozornost.

„Jestli o to nestojíte, můžu jít do kina s někým jiným.“ Ochotně bych tuhle nabídku přijal, ale nemohl jsem kvůli Vosmýkovi.

Šli jsme tedy dál spolu a ona se mne zeptala, jestli jsem viděl filmy se Sabu a jestli Vosmýk skutečně skládá ty básně, co jí četl, a jestli něco vím o knížce, co mu má vyjít, a kolik si vydělá takový spisovatel.

Odpověděl jsem dvakrát ano a dvakrát nevím.

Potom mi vykládala o své kamarádce, která také učí a nemá přitom žádné takové školy. A vydělá si míň nežli ona u fenolů.

Před kinem se do mne znovu zavěsila, možná, že to dělala mimoděk, ale v tu chvíli jsme samozřejmě potkali Marcelu ještě s několika děvčaty.

Dívala se na nás zvědavě, trochu překvapeně, a myslím, že i ironicky.

„Taky jdete na Dittu?“ zavolala.

Měl jsem chuť zahodit oba lístky a dupat po nich.

10

V sobotu v noci, když už jsme všichni spali, vtrhl náhle do ložnice Karel Druhý, rozsvítil světlo a hlasitě zpíval:

*Vstane proletariát,
svrhne kapitalistický řád,
pak přijdou ty krásné chvíle...*

Někdo se nadzvedl na lůžku a křičel: „Drž hubu! Je tu nemocný!“

„Jsem snad doma, ne?“ ozval se Karel.

Pavel se posadil na lůžku: „Bud' z-z-ticha, t-t-ty ož-žralo!“

„To bych si vyprosil,“ hulákal Karel, „sám je nalitej a druhý obviňuje.“

Všichni se už vzbudili.

„Co na mě čumíte, ropuchy,“ zeptal se Karel, „vidíte myšky?“

„Koukej, ať ležíš,“ řekl Pavel, „nebo t-tě vyhodíme a budeš s-is-pát na mraze!“

Karel se rozkročil zeširoka, vztáhl ruku a ukázal palcem k zemi: „Takhle mluvil císař Nero se svými otroky.“

Bylo mi z něho ošklivo. Nenávidím opilce, jejich nadutou povýšenost a idiotskou bezohlednost. Vyskočil jsem ze svého kouta, nevím, kde se ve mně vzala ta rozhodnost, chytl jsem ho za rameno a křikl: „Zmiz, nebo si to vypiješ, ty hovado!“

„No, no,“ zabručel, „jsme snad soudruzi, ne?“

„Zmiz,“ opakoval jsem.

Bouchl dveřmi a ještě z chodby jsme ho slyšeli hulákat:

*Zasadil jsem flašku rumu,
vyrostla slivovice,
kdo tu slivovici najde,
toho potká opice.*

Oddychoval jsem těžce. Nikdy bych nevěřil, že budu schopen se rvát.

Rozhlédl jsem se po ostatních, ale ti už leželi se zavřenýma očima a jenom Pavel řekl: „Z-zhasni z-zase, prosím tě!“

11

Lukasík pocházel z tohoto kraje. Navrhl, že nás v neděli provede po okolí, a dokonce sám opatřil starého studebackera i se šoférem.

Z party nás jelo jenom pět, Karel První zůstal u Vosmýka a jeho jmenovec vospával včerejší opici. Ale přidalo se ještě několik lidí z jiných part, Protiva přemluvil také Marcelu a ta zase přivedla dvě děvčata ze své party. Celkem nás nasedlo třináct.

„Třináctka je nešťastné číslo,“ poznamenal Lukasík, „sežeňte ještě někoho!“

Marcela se mne zeptala: „Proč jsi nepřived tu svou blondýnu?“ a já se jen začervenel a řekl jako tercián: „Nebyla moje.“

Sotva jsme vyjeli, Protiva si hned přisedl k Marcele, dokonce jí prostřel kapesník na ušpiněnou lavici, Mulisák si zabavil pro sebe další děvče. Ta třetí patřila k jednomu z cizích, seděli spolu až na kraji, koukali přes okraj korby a drželi se za ruce.

Vůz uháněl po zaprášené silnici a Lukasík se opíral o šoféřskou budku a ukazoval doleva i doprava, kde se v dálce rýsovaly tobogany těžních věží, a mluvil o jejich historii.

Neposlouchal ho skoro nikdo. Protiva se tiše vemlouval Marcele. Jeho velká hranatá lebka vypadala vedle Marceliny hezké a vlasaté hlavy směšně a neotesaně.

Zastavili jsme u zděné stavby, jež se podobala sýpce anebo opuštěné manufaktuře, a Lukasík vykládal, že tudy se zachránili čtyři havíři z hořícího dolu při strašné katastrofě před devatenácti lety. Mulisák právě dovyprávěl nějaký vtip a všichni kolem něho

se začali chechtat a Protiva se stále držel vedle Marcely a něco jí vykládal.

Pavel vytáhl z kapsy náčrtník a nakreslil si tu stavbu několika obratnými čarami. Přišlo mi líto Lukásíka, kterého nikdo neposlouchal, a když jsme potom šli po široké lesní cestě k pomníku obětí, řekl jsem mu: „Je to tu zajímavé!“

Předešli jsme trochu ostatní. Lukásík poznamenal: „Je to horda, co?“

Přikývl jsem.

„Berou dneska na školu každého,“ řekl, „stačí, když umí několik frází. Zájem mít nemusí.“

Pochopil zřejmě, proč jsem k němu přišel: „Nemysli si, že mi záleží na tom, jestli mne poslouchá deset lidí nebo dva. Dělán to, protože to tady mám rád. Tohle mi něco dá,“ a ukázal na les kolem sebe, „jinak bych se třeba nudil.“

Byl zřejmě povznesený nad náš zájem či nezájem. Měl svůj vlastní svět, v němž si dovedl najít spokojenost a vyrovnaný klid.

Uvědomil jsem si, že jedině proto mohl na stavbě od prvního dne přehlížet bláto kolem sebe, mlčet, když jsme všichni nadávali, a mluvit uprostřed nejhorší dřiny o staročeském kuchařském názvosloví. Byl povahou i zjevem typický aristokrat.

Obdivoval jsem ho.

Vrátili jsme se k autu a všechno zase pokračovalo tak jako ráno. V poledne jsme se vysypali do staříckého hostince hned vedle kláštera, u něhož si mniši zřídili manufakturu, a zřejmě také toto místo odpočinku.

Sál byl nízký, stoly široké a vyřezávané, uprostřed sálu stál obrovský zelený kulečník a na omšelé zdi pod gotickým oknem pil namalovaný mnich z korbelu.

Pochopitelně jsem zůstal lichý, seděl jsem u stolu sám, a protože tu nebyly ani noviny, ani se nedalo koukat oknem, četl jsem si na zdi:

KDO VODU PIJE SÁM SI UBLIŽUJE

NA DLUH DÁVÁME JEN 30. ÚNORA

Najednou na mne zavolala Marcela: „Proč sedíš sám?“

Vzpomněl jsem si na dětskou říkačku: „Ubožáčku, co je ti...“

Ale ona si posunula židli stranou a tak mi uvolnila místo. Přiváděla mě svým jednáním do rozpaků.

Seděl jsem vedle ní a snažil se nevnímat Protivovo žvanění.

Je možné, že bych se Marcele líbil? Ale proč? Líbilo se mi hodně děvčat, ale nikdy mě nenapadlo, že bych se já také mohl líbit jim.

Z ničeho nic jsem si uvědomil, že bychom se mohli mít rádi.

Za ta dvě léta, kdy jsem chodil s Evou, mne nikdy ani nenapadlo, že bych se mohl ještě někdy znovu zamilovat. Dokud je člověk sám, nenapadne ho zrazovat. Ale když nadejde příležitost, nemůže ho to aspoň nenapadnout.

Teď jsem přemýšlel o tom, že bychom se mohli mít rádi tak, jako se mají rádi ostatní lidé. Být pořád spolu a chodit všude spolu a jezdit spolu a já bych nemusel očekávat den, kdy mi najednou oznámí, že včera byla s Tórou, protože přišla na to, že jeho miluje víc. Nemusel bych žít v úzkosti, že zase zůstanu sám.

Takový tedy jsem, napadlo mi. A díval jsem se na Marcelu a chtěl jsem jí něco říci, něco méně obyčejného, než o čem stále mluvil Protiva, ale nenapadlo mě nic.

Ukázal jsem aspoň na zed' a řekl: „Tyhle zdi už asi něco pamatujou, co?“

Macatý mnich na zdi se na mě ušklíbl, jako by chtěl říci: Takové řeči jsem, hochu, vedl taky, jenže s větším úspěchem. Rozhodně jsem se nezakoktal hned po první větě.

Pokračoval jsem bezbarvě: „Venku se všechno změnilo a tady je to jako za mnichů.“

Umlkl jsem a Marcela ze slušnosti přisvědčila.

„Lidi jsou stejní,“ pokoušel jsem se zoufale o nějakou hlubokomyslnost, „zvenku se mění rychle a uvnitř zůstávají nezměnění.“

Nikdo mi neodpověděl, od druhého stolu Mulisák zakřičel: „Panenko Mária neprovdaná.“ Zrudl jsem a nejradši bych se byl sebral a odešel od stolu.

Naštěstí přinesl číšník oběd.

12

Šofér bydlel v Kopistech, vysadil nás na náměstí. Čekali jsme na malou, vždycky rozhoupanou tramvaj.

Po náměstí spěchali lidé na večerní představení do kina a okna hostinců svítla.

Potom se konečně přikolébala tramvaj. Namačkali jsme se na jednu plošinu.

Když se tramvaj rozjela, všiml jsem si, že se ztratil Mulisák se svou dívkou a také druhá dvojice už nejela s námi.

Stál jsem na plošině vedle Pavla, díval jsem se do tmy za oknem a bylo mi líto, že neděle už končí. „Když si vzpomenu na to naše bláto, nejradši bych se na všechno vykašlal a jel domů.“

„P-proč myslíš zrovna na t-to bláto?“ zeptal se Pavel.

„A na co mám myslet?“

„Chodíš t-tam kvůli němu?“

„Ne, ale abych si vydělal pár korun, které si stejně nevydělám. Mohl bych si je jinde vydělat snáz, a ještě bych si přišel na dvakrát tolik.“

„A p-pro nic jiného neděláš?“

„Ah tak,“ pochopil jsem. „Myslíš na ty domy. Ale nedovedu si je představit. Když se mažu v blátě, nepomáhá mi představa, že jednou na tom blátě bude stát dům a v něm budou žít lidé.“

„T-tak jsem t-to nemyslel,“ řekl Pavel. „Myslel jsem t-třeba na p-přátelství.“

Pavel byl zvláštní člověk. Jeho obrýlená hlava s bílou čepicí a velké neohrabané tělo s dlouhými údy působily dojmem pomalosti a snad i tuposti. Ten dojem ještě zesílil, když Pavel začal mluvit svým těžkopádným, stále klopýtajícím jazykem.

Byl ve skutečnosti nejchytřejší z nás všech. Jeho pomalost způsobovalo to, že se obvykle v duchu zabýval něčím, co nijak nesouviselo s jeho vnější činností.

Nedošel uspokojení, dokud nebyl zcela zaměstnán. Když pracoval ve výkopu, buď s Lukáškem uvažoval o praindoevropském tvaru slovesa museti, anebo mlčel a přemýšlel o tom sám.

V kapsách vždycky tahal kupu brožurek a vytrhaných listů z časopisů o vývoji aoristu v starořečtině a o jazyku upanišád a o filozofii věd, o metatezi likvid u Jihoslovanů a albánsko-český slovníček.

Když jsme čekali v jídelně na oběd anebo když se zadrhl transportér u míchačky, vytáhl některý ze svých papírů a zahloubal se do něho.

Hodil se na agitátora asi tak jako já na vedoucího party, ale vadilo mu to méně nežli mně – ostatní si ho docela vážili. Určitě víc než mne. Měl za sebou nejdobrodružnější život z nás všech.

Na začátku okupace ho rodiče poslali do Anglie, chtěli ovšem odjet za ním. Mezitím vypukla válka, rodiče uvázli v protektorátu, a protože patřili k nežádoucí rase, zahynuli oba v osvětivském plynu.

Pavel byl všechna ta léta sám v cizí zemi, za tu dobu se naučil skotský dialekt, cockney, částečně i starou waleštinu a vystřídal několik povolání, sloužil u sedláka v Lancashiru, pracoval v továrně na špendlíky, v loděnicích a nakonec v hrdkovně na železnou rudu.

Půl roku po válce si sehnal peníze na cestu domů a koupil si jízdenku na loď. Den před odjezdem těžce onemocněl. Ležel několik týdnů v nemocnici, spotřeboval všechny peníze a ještě se zadlužil.

Ztratil skoro schopnost mluvit, trpěl bolestmi hlavy a vůbec nesnášel slunce.

Odešel potom na sever do dolů na železnou rudu, nastěhoval se do domku jednorukého havíře a začal znovu šetřit.

Nevěděl vlastně, proč touží vrátit se do vlasti, kterou sotva pama- toval a kde neznal už nikoho, kde dokonce neleží ani popel jeho rodičů.

Ale bylo to nejspíš proto, že celou válku na to myslel a před- stavoval si tu chvíli, kdy se vrátí a bude si moci říci: Jsem doma.

Předplatil si české noviny a po večerech četl knihy. S nikým se nestýkal, nikam nechodil, žil v čekání na den odjezdu.

Někdy k němu zašel jeho jednoruký bytný a dal si překládat články z českých novin a potom vykládal sám něco o budoucnosti lidstva. Byl socialista.

Jednou přemluvil Pavla, aby v jeho organizaci vyprávěl o Česko- slovensku.

Šli tedy, Pavel mluvil a lidé ho poslouchali, ačkoliv jim nemohl říci víc, nežli se dočetl v novinách anebo v dopisech, které mu psal vzdálený strýček.

Ale lidé poslouchali s takovým zájmem ne proto, že mluvil o cizí zemi, ale proto, že ta země prošla velkou přeměnou. Ta přeměna je zajímavá.

Přemýšlel o tom mnoho dní a došel pak k názoru, že slovo socia- lismus může i malé povýšit mezi první a dát člověku něco z nadějí, o něž ho připravil ostatní život.

A přemýšlel stále dál, protože to byl jeho zvyk přemýšlet mnoho, než se k něčemu odhodlal. Potom tedy požádal o přijetí do komu- nistické strany.

Teprve na konci příštího roku zaplatil poslední dluhy a za další půlrok si koupil jízdenku na loď.

V přístavu potkal chlapíka, který mluvil česky.

„Kam jedete?“ zeptal se Pavla.

„Do Prahy!“

Nechtěl mu uvěřit. „Teď se přece chodí jenom opačným směrem,“ prohlásil. „Tam už nezůstalo nic. Ani demokracie, ani právo. Už se tam nedá žít.“

„Proč?“ podivil se.

„Copak nevíte, že tam vládnou Sověti?“

„Ne!“

„Jak dlouho jste tady?“

„Deset let.“

„Neblázněte,“ varoval ho ten člověk, „vy si nedovedete vůbec nic představit. Pamatujete jen starou republiku. Teď vás zavrou jako špióna, sotva překročíte hranice. A nikdo vás nikdy nedostane z basy.“

Na pohraniční stanici měli z kamínků složenou pěticípou hvězdu a na stožáru vlál československý prapor.

Pavel vystoupil z vagónu a díval se na lidi, kterým rozuměl jenom jako z veliké dálky.

13

Někdy jsem na partu celé hodiny nepromluvil. Nebo jsem se bavil s Lukáškem. Přiděloval jsem mu schválně takovou práci, aby byl stranou od ostatních. Myslím, že mu to přišlo vhod. Partě zřejmě také. Bavila se po svém. Mulisák vykládal anekdoty, Protiva o ženských a Karel Druhý hýřil vtipnými postřehy o každém z nás. Někdy Pavel nebo Vosmýk zavedli řeč na vážnější problém. Tehdy jsem se zúčastňoval řeči také a měl jsem pocit, že hlavně Pavel je rád.

Byl vždycky rád, když parta držela pohromadě, a nedělal to zřejmě jenom z agitátorské povinnosti.

Myslím, že jsem ho chápal, ale nedovedl jsem se přizpůsobit. Spíš naopak. Byl jsem někdy docela osamělý uprostřed všech. Jako toho poledne. Pro malichernost ovšem.

Obědvali jsme denně ve špinavém dřevěném baráku, který se snažil vykouzlit iluzi jídelny množstvím zdravotnických plakátů. Doporučovaly umývání rukou a třikrát denně zeleninu a ovoce a brambory místo knedlíků.

Jídelně se říkalo názorná agitace. U oběda se na toto téma pronášely stále nové duchaplnosti.

Nerad hovořím o jídle, připadá mi malicherné mluvit stále doko-
la o nemastné polévce nebo malé porci masa.

Tentokrát se rozvařily nudle. Kuchařka nalévala kašovitou šlich-
tu sběračkami do misek.

Nikdo nejedl.

Sklonil jsem se nad talíř a polkl několik soust. Měl jsem hlad.

Karel Druhý si přinesl pivo a řekl: „Vysypal jsem to pod schody.
Přišel pes, čuch si a hned pošel. Ted' tam leží.“

„Je to přece svinstvo,“ pokřikoval Mulisák, „člověk se celý den
dře, a pak mu dají tohle.“

„Partáku,“ otočil se Karel Druhý, „neměl bys to tak nechat!“ Polkl
jsem.

„Běž za bábou v kuchyni,“ navrhl Mulisák, „ať nám usmaží aspoň
kus salámu. Na tohle že jí kašlem.“

„Běž si sám,“ odsekl jsem.

„Panenko Mária neprovdaná,“ podivil se Mulisák, „jsem snad já
parták?“

„K tomuhle mě neurčili,“ řekl jsem, „abych se hádal o kus žrádla.
Sním to a jdu domů.“

„Tobě to nakonec chutná?“ zeptal se Mulisák.

„Už jsem jedl horší věci!“

„Ahá,“ protáhl Mulisák.

„Za války bychom se byli o tohle prali.“

„Tak to teda promiň,“ řekl Mulisák, „zapomněl jsem na tvoje
válečné zásluhy.“

„Nic si z toho nedělej,“ obrátil se ke mně Karel Druhý, „když ti to chutná, vezmi si klidně moji porci.“

„To je fakt,“ přidal se Mulisák. Přistrčil ke mně ještě svůj talíř.

Řekl jsem: „Za války jsme jedli suché plesnivé kůrky a ztuchlé zelí. Jenže to vy nemůžete vědět.“

„Samozřejmě,“ souhlasil Karel Druhý, „to my tehdy všichni žrali banány v karamelu.“

Stály přede mnou tři talíře.

Slyšel jsem, jak se Protiva hádá s kantýnskou.

Polykal jsem přesolenou, odpornou, lepkavou kaši.

Odstrčil jsem první talíř a přitáhl si druhý.

Někdo zatleskal.

Ucítil jsem vůni smaženého salámu.

„Budeš chtít taky?“ zeptal se Protiva.

„Děkuju,“ řekl jsem, „dej to Karlovi. Věnoval mi svou porci.“

„Jak chceš.“

Vzpomínal jsem, jak jsme se hrabali na smetišti u táborové kuchyně a doufali, že najdeme kousek syrového tuřínu nebo zelný list. Nic, ani jediný kousek hmoty, jež by se dala rozžvýkat a sníst.

Několik týdnů nebyla sůl. Ani deko soli. Jedli jsme neslané brambory a neslanou omáčku. Bylo to odporné, ale ani jediné sousto nezůstalo, a ještě jsme hladově hltali zelnou páru, která ucházela kuchyňským oknem.

Dojeda jsem z druhého talíře. Žaludek se mi zpěchoval.

Přitáhl jsem k sobě třetí talíř a nabral si plnou lžící.

Namáhal jsem se marně. Nevšíkali si mne. Nezáleželo jim na tom, co dělám, ani proč to dělám.

Jedli svůj salám.

Pocítil jsem hořkou chuť pokoření.

Nikdo mě nechápal.

Mulisák vykládal s plnou pusou: „Znáte ten fór, jak Angličan chodil pořád pro vodu?“

Vzal jsem prázdné talíře a odnesl je na okénko.
Ještě ten večer jsem napsal dopis Evě.

*Moje nejdražší a milovaná,
stále čekám zprávu od Tebe, nestalo se s Tebou něco, že mi
neodpovídáš?*

*Stýská se mi hrozně. Připadám si opuštěný a osamělý, nikoho
tu vlastně neznám, s nikým si nerozumím, s nikým si nemůžu
promluvit tak jako s Tebou.*

*V práci nás zatím docela chválí, ale jinak jsme horda – každý
s jinými zájmy a ty zájmy se většinou pohybují v trojúhelníku:
ženské, jídlo, peníze. Když jsme přijeli na místo, kde zahynulo
sto čtyřicet dva havířů, vykládaly se anekdoty.*

*To jsme budoucí inteligence, naděje národa? Pěkně děkuju!
Představoval jsem si tuhle, co by zůstalo třeba z naší party,
kdyby k něčemu došlo, myslím k něčemu vážnému.*

*Mulinčák s Karlem Lindou by se nejspíš opili a nepřítel
by je zajal v hospodě. Vosmýk by padl s nějakým patetickým
gestem, anebo ještě spíš by někde ze zázemí povzbuzoval ná-
rod hrdinskými verši. Karel Druhý by se někde ztratil. Omylem
a z pomalosti.*

Snad jen Pavel a Lukášik jsou trochu jiní.

*Čtu verše, které jsi mi dala. Jsou jakoby z jiného světa, z jiné
látky. Moc je potřebuju, moc bych potřeboval také Tebe, jsi také
z jiného světa a z jiné látky. Tady si to uvědomuji ještě víc nežli
doma.*

*Píšu páté přes deváté, odpusť mi to, jsem unavený a přál
bych si, abys tu teď byla se mnou a mohla mi vzít hlavu do dlaní.*

Tvůj M.

Přibalil jsem do obálky jednu uprášenou a polozvadlou slzičku a cítil jsem vzrušení a dojetí nad sebou a nad celým světem.

Na chodbě někdo dupal a řval: „Schůze agitátorů a vedoucích part!“
Zase budeme mluvit o pozdvižení výkonu!

14

Schůzi kvůli Karlovi Druhému jsme svolali ve čtvrtek po práci přímo na čtyřiapadesátce.

Rozsadili jsme se po haldě prken, která se válela na břehu, a já se chystal zahájit.

Zmocnila se mne tréma jako před zkouškou, ale snažil jsem se překonat ji, postavil jsem se do jakési filmové pózy a v duchu jsem si opakoval asi posté první větu: „Soudruzi, na pořadu dnešní mimořádné schůze je otázka pracovní morálky a vůbec chování některých z nás.“

„Tak co, bude to?“ zabasoval Mulisák.

Napadlo mi, že bych byl směšný, a řekl jsem: „Je tu ta věc s Karlem. Nemůže přece pořad chlastat!“

„A proč?“ zeptal se Mulisák. „Pije přece za svý!“

„Ne-nekecej, Vasile,“ ozval se Pavel.

„Můžu snad říct, co si myslím, Panenko Mária neprovdaná!“

„Neřvěte,“ okřikl jsem je.

Nedovedl jsem si představit, s kým bude většina party. Protiva zvedl ruku jako ve škole: „Ať nám Karel vysvětlí, proč to dělá!“

Karel labužnicky vyfoukl kouř z cigarety a zatvářil se, že tahle otázka se ho vůbec netýká.

Pavel řekl: „Když s-se vracíš domů, ví o tom celý barák. Kazíš nám p-pověst.“

„No jo,“ prohlásil Karel Druhý, „to mě nenapadlo. Co když se potom nevdáte?“

Protiva navrhl: „Měl bys toho nechat, Karle. Doma si chlastej, jak chceš, ale tady jsi jednou na svazácký brigádě. Lidi pak řeknou, že svazáci chlastají.“

„Vůbec nemusí chlastat,“ řekl jsem. „Nechápu, proč by tady neměl chlastat a doma měl?“

„Nechceš náhodou, abych chodil v Praze večer před spaním na tebe dýchnout?“ zeptal se Karel Druhý. Sepjal ruce: „Panebože, kdy už se ti svatouškové přestanou člověku míchat do života? To nemáš vážnější starosti, co?“

Mluvil jsem o něm pořád ve třetí osobě. „Karel je ve straně. Bud' může dělat ostudu tady, nebo nikde!“

„Nedělám ostudu,“ ohradil se Karel. „A pracuju snad špatně? No řekněte!“

„Má pravdu,“ zastal se ho Mulisák. „Zbytečně to rozmazáváme, ještě to přijde ven a pak teprve bude ostuda! A kvůli čemu? Koukněte se tady – večer jsou hospody narvaný. Kdo volá tyhle lidi na schůze? A jsou mezi nima někteří pěkní flákači. Anebo tady na stavbě, koukněte se kolem – je pondělí, je sobota, a kdo tady zůstal?“

„Přesně tak,“ připojil se Karel. „Ale někdo chce být papežštější nežli římský velekněz.“

„Že tu jsou narvané hospody, je ohromné,“ řekl jsem. „Kvůli akumulaci. Ale máme přece nějaký ideál?“

„Ideál. To jo,“ začal Karel trochu hořce. „Ideál. To máme. Jenže co do něho začali fušovat tihle svatí boubelatí, člověk neví, jestli náhodou nemá chodit ke zpovědi!“

Hádali jsme se ještě chvíli. Nikam to nevedlo. Všichni se chovali ke Karlovi až příliš ohleduplně. Když nám někdo ze svého nejhlubšího přesvědčení řekne, že v něčem nemáme pravdu, jsme s to uhdit ho, uštvať a znemožnit mu život. Ale s ochlastou a s člověkem, který podvádí vlastní ženu, mluvíme vždycky ohleduplně. Nejspíš z vypočítavosti a z nejistoty, neobráti-li se jednou situace.

Ale mě tahle hra nebavila a zmocňoval se mne vztek. Navrhl jsem, abychom se usnesli, že nepřestane-li Karel pít, vyloučíme ho z party a předáme zápis o tom stranické organizaci.

Ten návrh přišel nečekaně a zaskočil všechny. Nejvíc Karla. Pobledl trochu, ale neřekl nic.

Kupodivu, hlasování se zdržel jenom Mulisák.

15

Kádrové dotazníky začínal Karel Druhý takto: Pocházím ze šesti dětí, otec dělník přišel za války o ruku a ze svého důchodu nás nemohl uživit. Musel jsem odejít z domova už ve třinácti letech. Učil jsem se zároveň prodavačem v kupectví a číšníkem, protože oba podniky byly spojeny. Tehdy jsem poznal skutečné vykořisťování...

Učil se u tlustého hostinského v matčině rodné obci. Měl tu alespoň u strýce zajištěný byt.

Strýc byl tichý, zádumčivý člověk, který stále čekal gestapo. Bojoval v třicátém sedmém roce ve Španělsku a byl si téměř jist, že mu to nebude zapomenuto. Ale gestapo nepřicházelo a on, když bylo dobře zatemněno a všichni psi v obci mlčeli a panoval tedy úplný klid, začal vyprávět nesouvislé úryvky, v nichž se mísily letecké nálety s býčími zápasy a s valencijskými pomeranči. Potom polohlasně zanotoval:

*Rumbala, rumbala, vive la quinta brigada,
rumbala, rumbala...*

Měl v knihovně Čapkův Výlet a obrázkový časopis s polonahou herečkou na titulní stránce. Ten časopis jednou spálil v návalu obav, ale Karlovi zůstala v paměti podoba herečky i divný zvuk dalekých slov. Rozhodl se, že až skončí válka, naučí se Španělsky a stane se cestovatelem.

Hostinský, u něhož se učil, byl hloupý, nadutý a sprostý tlustoch. Patřilo mu v obci všechno, na čem se daly vydělat peníze. Koloniál, řeznictví i velká hospoda s tanečním sálem. V těch třech podnicích štvál vlastní ženu, dceru a Karla a dovedl čas rozvrhnout přesně tak, aby ani jediný okamžik dne nemohl nikdo z nich prozahálet.

Karel byl tehdy ještě kluk, nedokázal se vzbouřit. Dělal deset hodin v obchodě a v poledne a večer roznášel sklenice s pivem a utíral polité stoly. V neděli dopoledne míval volno. Tehdy jediné mu zbýval čas na vlastní záležitosti. Ležel v posteli dlouho po rozezdnění a vymýšlel velkou pomstu. Představoval si, jak už je mužem. Na rukou mu narostly svaly a byl z něho silný atletický chlapík. Čekal v noci na dvorku za hostincem. Praštil pěstí hostinského a ten hned upadl. Vzal ho za nohy a odtáhl do hnojůvky. Nabral ještě vidlemi několik otýpek odleženého hnoje a přikryl jimi tlustochovo tělo.

Ale na takovou pomstu nebylo ani pomyslení. Mstil se tedy jinak. Bral si. Věděl, jak tlouštítko lpí na každém předmětu ve svém krámě. Hlídal neustále. Ale za deset hodin se vždycky naskytlá příležitost a nehlídaná chvíle. Tehdy si bral. Cukr, kus salámu i bezcenné tretky: tužky, hrst sušeného ovoce nebo balíček bylinkového čaje. Něco z toho přinesl domů tetě, ostatní věci topil v kachní louži na návsi.

Do hostince chodili lidé z celé vesnice, a když se pořádala zábava, i ze sousedních obcí. Tehdy přicházeli také vojáci z nedaleké posádky, šedí, sebevědomí, hulákající. Mluvili rychle mezi sebou a pokřikovali na děvčata.

Bál se jich. Nosil jim pivo a měl strach, že na něho promluví nesrozumitelnou řečí, a že když jim nebude rozumět, vytáhne šedý důstojník pistoli a zastřelí ho. Ale vojáci si ho nevšímali, koukali se po děvčatech. Jednou se hodně opili a zpívali hlučné a halekavé písně o Mariechen a o vlasti a o vojáku, který do boje šel. Potom vzali mezi sebe jedno děvče a zatáhli je s křikem na dvorek. Pozoroval je škvírou mezi sklem a černým papírem a poslouchal jejich opilý chechtot. Potom náhle zazněl strašidelně vysoký ženský výkřik, ale on neviděl nic jiného než

tmavé uniformy uprostřed černého dvora. Ten výkřik však v něm stále zněl a naplňoval ho úzkostí ze smrti. Po dlouhé chvíli vojáci odešli a on musel s tlustým hostinským na dvůr a přinesli potom ztuhlou dívčí postavu do komory za kuchyní a přikryli ji starým roztrhaným ubrusem.

Bylo to prvně, co poznal snadnost smrti, která visí nad každým z lidí a podobá se často jediné krátké vteřině. Teprve večer doma ho překonala úzkost. Druhý den zůstal ležet a celý zbytek týdne nechodil do práce.

Když přijeli v květnu Američané, poslal ho tlustoch na střechu, aby tam vyvěsil hvězdnatou vlajku. Sám zatím maloval nad vývěsním štítem obrovské:

WELCOME!

Radoval se, že nepřišli Rusové.

Když slézal dolů, někdo mu podrazil štafle a on slétl jako nadtý žok. Seběhlo se několik lidí a začali ho bít.

Prapor na střeše byl jenom z poloviny připevněný, ale Karel nechal všeho. Přiběhl však přece pozdě. Tlustoch ležel opuštěný před vraty vedle překocených štaflí, měl zavřené oči a zkrvácená ústa, jimiž vydával tenký, pisklavý myší sten. Poznal Karla podle chůze a zachrptěl: „Pomoz mi, Karlíčku, mám asi přeraženou nohu!“

Pocítil k němu zvláštní svíravý odpor. Bylo to stejné jako tehdy, když musel odnášet uškrcenou dívku. Úzkost, soucit, zvědavost a také odpor. Jenom zadostiučinění necítil skoro vůbec.

„Karlíčku,“ žadonil tlustoch. Z úst mu vytékal tenký pramínek krve, táhl se mu po bradě, stékal na krk a odtud na zem, kde se vpíjel do šedivého silničního prachu. Karlovi se náhle udělalo nevolno. Otočil se a běžel domů. Teprve teď, když tlustoch ležel na zemi, si uvědomil, že se všechno změnilo a on bude moci odejít a stát se něčím lepším než jenom kupeckým uředníkem a roznášečem piva, který si smí za odměnu vypít slivky z poloprázdných sklenic.

Mohl se stát letcem, cestovatelem anebo vědcem, ovládal mnoho jazyků, také španělštinu.

Druhý den odcházel z obce s malým kufříkem, v němž kromě čtyř košil, prádla a obleku nesl ještě sto krabiček cigaret, pudingové prášky a dvě láhve rumu, ukradené z tlustého krámu.

Potom během let se stal postupně elektrikářem, šoférem, údržbářem ve Škodovce, redaktorem a nakonec studentem. Za tu dobu mnoho nevyrostl, ale stal se z něho silák a trochu frajer a vystřídal mnoho děvčat až do doby, kdy se k němu jedna z nich přistěhovala. Jmenovala se Božka a brali se minulého léta.

16

Bál jsem se, že po incidentu s Karlem Druhým se naše parta, která stejně nebyla moc pevná, docela rozpadne. Ale nestalo se nic takového.

Dál jsme každé ráno v půl šesté nasedali na nákladní erenu a jezdili úzkými, zaprášenými ulicemi města. Na autě jsme zpívali a cestou ke čtyřiapadesátce pokřikovali na Marcelu a její partu.

Karel Druhý se mnou mluvil trochu ironicky, oslovoval mě: parťáčku anebo uličníku, a pokud o mně mluvil, nazýval mě malým lordem anebo „náš římský velekněz“.

Vosmýk se uzdravil a napsal do nástěnných novin článek o tom, jak jsme se o něho starali. Pomohl nám tím k proslulosti.

Protiva se stále ucházel o Marcelu a zřejmě pořád bezúspěšně. Mulisák měl větší štěstí, vracíval se někdy až k ránu a druhý den si ještě se zalepenýma očima prozpěvoval:

*Mila moja, povedz pravdu,
dže ja ce na večar najdu...*

Eva mi stále nepsala, zřejmě byla zase u Tómy.

Nejistota mě trápila. Myslel jsem na Evu stále. Začal jsem jí v duchu vyčítat její jednání. Aniž jsem si to uvědomoval, nějak nově jsem hodnotil všechno, co se událo mezi námi, a uvědomoval jsem si, že nemá cenu donekonečna protahovat vzájemnou nejistotu a stále znovu střídat lásku a zklamání.

Rozhodl jsem se, že nedostanu-li do soboty dopis, nebudu už na nic čekat a napíšu jí sám, že je se vším konec.

Bylo kvečeru. Ostatní hráli volejbal nebo se toulali po městě, jenom Pavel seděl za stolem a jako obvykle něco studoval.

Pokoušel jsem se psát dopis, říci v něm něco o svých rozpacích a pochybách a být přitom strohý. Ale když jsem vypočetl několik slov, zmačkal jsem papír a místo toho napsal, že ji mám rád a čekám aspoň pár řádek, protože bez nich je úplně prázdné a nic mě netěší.

Zmačkal jsem to a napsal: Copak ti skutečně nestojím za těch několik slov?

Nechal jsem toho a začal si z paměti kreslit její tvář. Nepovedla se, udělal jsem z ní nakonec slunečnici. Zmačkal jsem ji a přede mnou ležel poslední list čistého papíru.

Pavel vstal, přistrčil ke mně útržek papíru, na nějž napsal: MILENCI, ŠETRŤTE NAŠE LESY!

„Nepíše t-ti?“ zeptal se.

„Zřejmě,“ řekl jsem, „jestli se neztratil dopis.“

„T-taky s-se t-to může s-stát,“ připustil.

Potom se zeptal: „Jsi do ní ještě p-pořád blázen?“

Pokrčil jsem rameny.

„T-to já mám lepší,“ prohlásil.

Věděl jsem, že nikoho nemá. Žil tu docela sám.

„Něco t-ti řeknu,“ začal, „moc na ní visíš. Všiml jsem s-si t-toho na fakultě.“

Překvapilo mě, že si vůbec všímá takových věcí. Vypadal vždy příliš zaměstnaně.

Řekl ještě: „Dokud s-si člověk nenajde s-správný vztah k ženě, nenajde s-si ho ani k jiným li-lidem.“

Potom jsem mu začal vyprávět o Evě, abych se ospravedlnil. Poslouchal mě pozorně, ale zřejmě jsem ho nepřesvědčil. Řekl: „Když se člověk zaměří jenom na jednoho člověka, z-zůstane na-konec s-sám.“

„Mám chodit s pěti?“

„P-proč ne?“ zeptal se. „Dokud tě každá z nich bude chtít jako tahle...“ Pak dodal: „Alespoň bychom mohli mít dobrou partu, ne-myslíš?“

Byla to jeho věčná iluze.

Co je to dobrá parta nebo dobrý kolektiv? Myslím, že Rolland napsal, že přátelství je jen vzájemná ochota mluvit s jiným o sobě. Ale co je kolektiv? To, že sedíme společně v jedné řadě kina, to, že pětkrát do měsíce dýcháme všichni kouř v jedné schůzovní místnosti, nebo to, že společně nadáváme na zablácenou čtyřiapadesátku, smažíme se v letním vedru a chodíme pít k jedné plechové konvi vlažný čaj? Anebo to, že všichni vyznáváme jeden ideál – a každý přítom v něm vidíme něco jiného?

Druhý den jsem napsal dopis. Když nedostanu do příští soboty odpověď, napsal jsem, už se nikdy neozvu.

Už nikdy, řekl jsem si. A věděl jsem, že ji budu mít stále rád. Ještě víc, jakmile si budu jist, že ona mě přestává mít ráda.

Potom budu o ni nejvíc stát, poněvadž budu nejvíc osamělý.

Zatím jsem dopis neodeslal.

17

Vrátil jsem se ze schůze, ložnice byla prázdná.

Bolela mě hlava z kouře a také z únavy. Oblékl jsem si svetr a pustil se bez jakéhokoliv cíle na ulici.

Večer byl podivuhodně jasný na tento kraj, i hvězdy a světla v dálce se zdály bližší. Šel jsem nazdařbůh vilovou čtvrtí až na pokraj města a potom dál strmou a úzkou pěšinou na Hněvín. Kolem se černalo křoví a páchly vysoké stvoly kopřiv a durmanu.

Vzpomněl jsem si na válku a připadlo mi, že je dobré a úlevné moci se svobodně pustit po cestě, kterou si člověk náhodou vybral.

Vybavil se mi můj první poválečný výlet; jak jsem běhal po kousku lesa za Prahou. Lehl jsem si do jehličí a koukal na nebe, které se kývalo mezi korunami stromů.

Bylo to pěkné, ohromné, být svobodný.

Měl jsem dobrou náladu.

Potom jsem je uviděl kousek před sebou. Poznal jsem Marcelin hlas a také Mulisákovo zabasování, zastavil jsem se mimoděk a v tu chvíli jsem nemohl dělat nic jiného, nežli stát a čekat.

Tiskli se k osamělému, zatoulanému kmeni.

„Nejde to,“ řekla. „Až jindy.“

Čekal jsem nekonečně dlouho na další slovo.

Jejich obrysy téměř splynuly.

„Strašně ráda čtu Nezvala,“ ozvala se. „Lásko, setkáme se spolu – až se světu poštěstí – sedět u jednoho stolu – na jediném náměstí.“

„Nemá to žádný děj,“ řekl Mulisák.

Pohnuli se. Zatajil jsem dech. Ale kráčeli opačným směrem.

Vracel jsem se dolů a okna vil blikala a v hloubce pode mnou se rodila mlha. Na město padal obvyklý kouř. Byl jsem sám. Musel jsem na to stále myslet. Nemohl jsem se odlepit od okamžiku, do kterého mě vlastně nic nebylo.

Taková lehká, říkal jsem si. Proč? napadlo mi. Třeba se mají rádi. Ale *já* byl sám. *Já* nedokážu nic takového. I kdybych chtěl, vždycky mě někdo předběhne.

Doma jsem si lehl na kavalec a otevřel knížku. Nepřečetl jsem však ani verš. Hlava mě stále bolela.

Čekal jsem na Mulisáka. Usínal jsem chvílemi. Přišel až po půlnoci.

Svlékl jsem si košili a šel za ním do umývárny. Byli jsme tu sami, ale nemohl jsem vůbec nic říct.

Začal sám: „Taky jsi to dneska natáh?“

Mydlil se celý. Hlavu, ruce, záda i břicho. Bílá pěna stékala na kamennou zem.

„Bavil ses dobře?“ zeptal jsem se.

„No,“ zafoukal do pěny.

„Myslel jsem, že chodíš s jinou,“ pustil jsem vodu.

„Chodím se všema,“ prohlásil.

„Stojíš o ni?“ zeptal jsem se. Hlas mi přeskočil. Musel si toho všimnout. Snad proto neodpověděl, jen pokrčil rameny. Vzal ručník, třel si záda a tiše si pískal: *Těžko je mi, těžko...*

Přešel těsně kolem mne. Zastavil se na okamžik, jako by chtěl ještě něco dodat, potom pokrčil rameny a odešel.

18

Každý den se zahajoval pracovním nástupem. Vlajka se nevztyčovala, ani rozkaz se nečetl, jenom vedoucí part podali hlášení o stavu svých skupin a někdo ze štábu brigády oznámil nejdůležitější sdělení, která se týkala celé brigády. V úterý a v pátek se navíc pořádala desetiminutovka. Stáli jsme nastoupeni v dlouhém dvojřadu, někdo potom předstoupil před nás a přečetl z papíru o válce v Koreji, o mezinárodní družbě mládeže anebo o boji za mír.

Tenhle pátek měl desetiminutovku Protiva. Nevěděl jsem, o čem bude mluvit, ale když jsem uviděl jeho obrovskou lebku vystrčenou trochu kupředu na tlustém krátkém krku, připadl mi tak směšný, že jsem se musel otočit, abych se nezačal chechtat.

Mluvil o socialistickém soutěžení. Řečník byl dobrý, první se odvážil mluvit bez papírku. Nakonec se v řeči dostal k naší partě, trochu nadneseně vylíčil naše pracovní podmínky, které tu ostatně

každý znal, a zakončil tím, že přesto nám práce jde a že bychom mohli s kýmkoliv soutěžit.

Tím by to mohlo skončit, ale večer na schůzi vedoucích part a štábu brigády se začalo najednou mluvit o Protivově výzvě, už to jelo, nezbylo nám než se usnést, že budeme soutěžit. Nikomu nebylo docela jasné, jak budeme práci hodnotit, dělali jsme každý na jiném úseku, a jediné, co se dalo srovnat, byly peníze. Tak by ti, kteří si vydělají nejvíc, byli ještě odměněni, ačkoliv to mohlo jen znamenat, že mají nejlepší práci. Ale nedalo se nic namítat. Už Heine napsal: Kdo má mnoho, zajisté přidáno mu ještě bude. Kdo má málo, odejmou i to jměníčko mu chudé.

„Vy jste ho pověřili?“ zeptala se mne Marcela, když jsme se vrátili ze schůze.

„Koho?“

„No Protivu,“ řekla. „Mluvil přece za vaši partu?“

„Vůbec ne!“

„Já si to myslela,“ prohlásila. „Šplhá.“

„Takhle se na to nesmíš dívat,“ řekl jsem jí rozmrzele.

19

Budil pozornost už svým zjevem. Celý hranatý a sražený, dokonce i jeho lebka vypadala, jako by ji někdo opracovával ve svěráku a příliš přitom přimáčkl. Pozornost budil také svou výřečností. Když bylo třeba honem sehnat řečníka k jakémukoliv účelu, vzpomnělo se vřdycky na Protivu. Mluvil rád. Neřekl nikdy nic originálního, ale dobře to znělo. Měl vyvinutou napodobovací schopnost. Učil se výborně jazykům, protože okamžitě odposlouchal rytmus i přízvuk každé cizí řeči.

V dětství také obratně kreslil, nebo přesněji: obkresloval podle předloh, které mu přinesli. Ve škole prospíval, protože dokázal slovo od slova zopakovat všechno, co učitel přednesl. Když právě

neopakoval, co někde slyšel anebo přečetl, mluvil o sobě, a mluvil-li o sobě, musel se aspoň trochu holedbat. Nejvíc ze všeho svými úspěchy u žen.

Dovedl celý večer vyprávět o dívce, s níž byl jednou v kině, a během svého vyprávění naznačil tolik, že si každý mohl myslet cokoli, a hlavně to, že mu ani jedna žena neodolá.

Jiným způsobem mluvil jen o své první lásce. Bylo mu tehdy jedenáct let, válka teprve začínala. Děvče se jmenovalo Myriam, což značí v hebrejštině hořká. Bydleli spolu v jednom domě, chodili do jedné třídy a spolu do školy a odpoledne ještě ven za město s celou bandou dětí. Hráli tehdy společně všechny hry. On školku a ona kopanou.

Měla už trochu dívčí postavu, hodně vytáhlé nohy, ale hlavně překrásné dlouhé a lesklé černé vlasy.

Ačkoliv se mu málokdy zdávaly sny, o ní se mu zdálo. Byly to kruté a nestoudné představy. Mučil ji v nich, stavěl ji nahou pod šibenici a před popravčí četou a zachraňoval ji potom v poslední chvíli. Zvykl si na ty sny a sprádal je už v polovědomí, vzrušovaly ho a naplňovaly také studem, když ji potom uviděl druhý den.

Ale byl to přece jen cit podobný lásce. Choval se před ní nápadněji nežli před ostatními dětmi a také pro ni kradl v otcově obchodě bonbóny, reklamní pohádky a barevné vystřihovánky panenek. Také ji kreslil. Seděla tehdy na převrácené bedně a tvářila se unyle jako Shirley Temple. Pokreslil tři čtvrtky, jednu jí věnoval, dvě si schoval až na dno svého šuplíku.

Jednou při večeři táta řekl: „S tou židovskou holkou se už nebuděš bavit!“

Slyšel tátu často hovořit o tom, že to všechno, co teď přišlo, válku, potravinové lístky, Němce i úpadek zbožnosti, zavinili židé, ale neměl o tom slově příliš přesnou představu.

„Proč?“ zeptal se. „My jsme kamarádi.“

Otec mu dal pohlavek a rozkřičel se: „Ještě jednou tě s ní uvidím, tak tě přestěhuju k nim. To tak, abys mi ještě od ní začal smrdět!“

Děvče přestalo chodit do školy, uviděl ji jen několikrát, jak pospíchá po ulici. Na modrém kabátě nosila hvězdu, která svítila do dálky. Když ji potkal, sklopila oči a zrudla.

Jednou matka prohodila mezi řečí: „Tak Steinovi jdou do transportu.“

„To je dost,“ řekl otec, „byl jich tu plný dům. Člověk pomalu nemohl jít po schodech, aby nepotkal žida.“

„Kam půjdou?“ zeptal se táty.

Matka rychle odpověděla: „Někam daleko. Budou žít pohromadě s takovými, jako jsou oni.“

„A vrátí se?“

„To by ještě scházelo,“ utrl se otec. „Není dost vagónů na zboží, ještě aby vozili židáky sem a tam.“

Večer, když otec byl v krámě, zeptal se Ludvík mámy: „Můžu se s ní rozloučit?“

„Ale ať tě táta nevidí!“

Druhý den, když se vrátil ze školy, vzal ze šuplíku kornout s pravými čokoládovými bombóny a dlouho zvonil u jejích dveří.

Ale ti lidé odešli už ráno.

Snědl tedy bombóny sám.

Jednou našel otec v jeho zásuvce obrázek té židovské dívky. Řval dlouho vzteklé nadávky a bil syna bolestivě hřbetem ruky.

Mluvil o gestapu, které by je všechny postřílelo, kdyby tohle našlo. Když se uklidnil, dostal nápad. Přinesl mu několik tištěných svatých obrázků a bílé čtvrtky. „Zkus to!“ přikázal a chlapec kreslil obrázky betlémského chléva, plačící Maří Magdalény a svatého Antonína s bílou lilií, také kapličku s nápisem: „Ze Svaté Hory.“

Podobalo se to navlas tištěným předlohám, ale byly to přece jen originály a otec je prodával po dvacetikoruně. Vzešel z toho docela výnosný obchod, zůstali při tom až do konce války.

Dva dny po revoluci otec sehnal někde portrét Stalinův a také podobizny Beneše a Churchilla. „Svedeš to?“ zeptal se syna.

Mladý Protiva to svedl a i z těchtohle byl docela výnosný obchod.

Druhý den jsem měl podat hlášení o týdenní práci a navrhnout dva nejlepší pracovníky. Dalo mi to podnět k přemýšlení o partě.

Já jsem si nejvíc cenil Pavla. I při své zdánlivé pomalosti zastal si svoje, navíc si obvykle sám vzal tu nejhorší práci. Byla to vlastně jeho povinnost. Ale kolik agitátorů chápe takhle svou povinnost? Kolik funkcionářů přijímá funkci jen jako záminku k tomu, aby mohli svoji práci nahradit řečením.

Z nás všech největší kus práce udělal Mulisák. Byl silný jako vůl, zdálo se mi občas, že mu fyzická námaha působí rozkoš. Ale tělesná síla není všechno – ostatní už Mulisákovi chybělo. Nikdy jsem ho neslyšel promluvit vážnější větu. Nepřemýšlel zřejmě mnoho o životě ani o světě, znal jej, jaký je. Nejvíc mě zlobila jeho záliba ve výstřednosti: musel mít nejnápadnější kravatu, boty s nejvyšší podezdívkou.

Nezdálo se mi, že by si zasloužil být vyzdvižen nad ostatní.

Stejně jsem uvažoval o Karlovi Prvním. Byl to pravý vesnický dřívč. Nejméně polovinu každé směny vozil štěrky. Byla to úmorná bolestivá dřina, která jako by mu ještě víc vytahovala jeho dlouhé, hůlkovité ruce. Dělal nepřetržitě a skoro lhostejně. Nestěžoval si nikdy, stejně jako nikdy ne žádal nějakou úlevu. Ale po práci jako by se ztratil. Seděl zticha v jídelně a potom stejně tiše se připojil k partě, která ho zřejmě ani nevnímala. Chodil vřdycky všude s ostatními, i když se žádné akce činně nezúčastnil.

Sedal u postranní čáry a pozoroval, jak hrajeme volejbal, stejně jako od nějakého zastrčeného stolku pozoroval, jak ostatní tančí. Neměl v sobě ani špetku ctižádnosti, organizačního ducha a touhy vyniknout anebo na sebe upoutat pozornost. Co dokáží takoví lidé? Sám nepatřím mezi neaktivnější, ale uznávám, že dnešní doba potřebuje lidi průbojné a iniciativní. Jako je třeba Protiva.

Ale myšlenka, že bychom měli právě Protivu vyhlásit za nejlepšího z naší party, se mi přičila. To je mi přece jen milejší nenápadnost

nežli neustálá honba za úspěchem. A Protivu bylo vždy a všude nejvíce slyšet i vidět. Byl pravým opakem Karla.

Moje kritéria se začínala hroutit. A proč vůbec musí být jeden lepší než ostatní? A jak to mám já poznat? Nevím, jak má vypadat člověk zralý pro „vyhodnocení“. V novinách a v knihách to bývá jednodušší. Tam se u kladných hrdinů berou v úvahu jen dobré vlastnosti. Vůbec nejsem pro to, aby se z lidí vyráběli usnesením andělé. Proč stavět jednoho nad druhého? Stejně každý ví a bude vědět, jací jsme a jaké máme chyby. Jenom si je pak ze vzteku a ze závisti ještě více uvědomí.

Jsou chvíle, kdy se lidé odhalí sami a sami si získají pohrdání nebo úctu, kterou jim nemůže dát žádný dekret.

Rozhodl jsem se. Na schůzi jsem oznámil, že naše parta nemá nejlepší pracovníky.

Přijali to jako demonstraci a samozřejmě se obešli bez mého doporučení. Vyhlásili sami Protivu a Lukásíka za vzorné; zřejmě měli svoje vlastní informace.

21

V pondělí ráno se Lukásík ztratil někam do prostoru dřevěných kancelářských baráků. Vrátil se až po snídani. Zavolal si mě stranou a sdělil mi svým velmi klidným a trochu svrchovaným tónem, že stavbyvedoucí, s nímž právě před chvílí hovořil, si přeje, aby on – Lukásík – přišel vypomáhat do projekční kanceláře.

„A copak to svedeš?“ podivil jsem se.

„Dělal jsem to přece za války.“

„To chceš odejít z party?“

„Nemohu to dost dobře odmítnout,“ vysvětloval, „zná se s otcem.“

„Ach tak,“ uklouzlo mi. Nevím, proč jsem cítil takové zklamání. Choval se docela přirozeně. Jako všichni lidé. Chtěl si pomoci. Znelíbila se mu naše dřina. Proč by měl být jiný?

„Nevysvětluj si to jako nějakou protekci,“ začal maličko podrážděně, „nechtěl jsem to přijmout.“

„To se dá zařídit,“ navrhl jsem mu, „brigáda tě neuvolní.“

Mlčel. Potom řekl: „To bych nerad. Mají tam skutečně v projekci nedostatek lidí...“

Vzpomněl jsem si, že má v sobotu stejně odjet. Byl tu jenom na tři týdny. Nevytrhne už svou práci nikoho. Ale nechápal jsem, že pro těch několik dní, kdy by si odpočal v kanceláři, je ochoten opustit partu a zkazit druhým mínění o sobě. Jenže na tom mu právě nezáleželo.

Řekl jsem: „Mohl bys to přece těch několik dní vydržet.“

Pokrčil nervózně rameny. Pochopil jsem, že tenhle hovor považuje za formalitu a že nechápe, proč ho ještě zdržuju. „Slíbil jsem, že nastoupím ještě dopoledne,“ oznámil mi suše.

Byl učitel. Za těch čtrnáct dní, co jsme spolu pracovali, jsem si spíš zvykl podřizovat se já jemu než naopak. Ale dělal jsem to dobrovolně, protože jsem si ho vážil.

Teď bych se ho mohl zeptat, jak to, že bez mého vědomí si prostě našel lepší práci a chce odejít, a že pro něho platí stejná disciplína jako pro všechny ostatní, ale spolkl jsem to.

„Nešlo by to až zítra?“ řekl jsem jenom.

„Nerad bych!“

Cítil jsem, že se neovládnu. Naštěstí zavolał Protiva: „Co to tam spolu máte?“ A Lukasiík rychle odpověděl: „Nic.“

„Tak jsi srozuměn?“ otočil se ke mně, jako bychom se výborně domluvili.

„Ne!“ odpověděl jsem.

„Nejsi?“

„Ne,“ opakoval jsem.

„Vyloučíte mě také z party a předložíte to stranické organizaci?“ zeptal se uštěpačně. „Jenže já nejsem ve straně.“

„Můžeš jít, kam chceš. A nikomu nemůžeš zakázat, aby si o tobě myslel, co chce. Ani partě, ani brigádě. Třeba tě vyloučí – ale na tom ti přece nezáleží?“

Zarazil se. Vypadal jako hráč bridže, který v rychlosti sčítá body k licitaci. Hráč byl dobrý a pohotový: „Samozřejmě že záleží!“

Vrátili jsme se k ostatním.

„Co jste měli za jednání?“ vyzvídala Protiva.

„Ale nic. Lukásík nás opustí. Našel si lepší flek v kanceláři.“

Obrátili se k němu.

„Ale ne!“ řekl Vosmýk.

„Zůstanu tady,“ prohlásil Lukásík. Vzal si svou širokou lopatu a odešel k míchačce. Byl zase docela klidný. Co si vlastně myslel?

22

Dopis stále nepřicházel. Každý den, když jsem se vracel z práce, zmocňovalo se mne rozčilení. Běžel jsem rovnou na štáb a tam jsem jménem party přehrabal všechnu poštu. Každý den jsem byl stejně zklamán.

Zařekl jsem se, že na Evu nebudu myslet.

Odpoledne, když jsem s Anúpevem přeměřil zabetonovaný výkop, zůstal jsem ještě chvíli sedět na hromadě prken a koukal po opuštěné stavbě.

Byla tichá.

Skutečně tu jednou budou bydlet lidé. Nedovedl jsem si to dobře představit, ale napadlo mi, že by bylo pěkné přijít sem tak za deset let, až domy zestárnou a budou tak samozřejmě, jako je tu teď samozřejmě ta prázdná prostora, a vstoupit do některého z nich, zabouchat na dveře v přízemí, a až se otevřou, říct: „Promiňte, ale tohle jsem stavěl já. A Vosmýk se tu tehdy zamiloval a Karel tu přestal pít.“

Od pětapadesátky přicházela Marcela.

Zavolal jsem na ni.

Měla kolem krku bledě modrý šátek s bílými tečkami, khaki košili a na nohou čistě umyté holínky.

Přišla ke mně: „Taky jsi tu zůstal?“

„Taky.“

Ticho.

„Přemýšlel jsem zrovna, jak tu jednou budou bydlet lidé.“

Na tohle se nedalo odpovědět. Usmála se na mne. Vzpomněl jsem si na ten večer. No co, šla se s ním projít. Proč by nešla. Skutečně, proč ne? Pozval ji, tak tedy šla. Já ji ovšem nepozvu. Nevzmůžu se na nic takového.

„Ty vypadáš, jako bys pořád o něčem přemýšlel,“ řekla. „Proč se netváříš jako ostatní?“

„O tom ani nevím!“

„Nepovídej. Chceš být jiný než ostatní. Netančíš, nesměješ se a vždycky se držíš stranou.“

„Myslíš, že to jsou velké nedostatky?“

„Ne, ani ne,“ řekla rozpačitě.

Zase jsme seděli mlčky a bylo to zvláštní, že jsme tu byli tak sami dva na tom ohromném prostranství, kde všechno svědčilo o přítomnosti lidí.

„Je to pravda, žes byl za války zavřený?“

„Je.“

„Bylo to zlé?“

„Dost.“

„A proto jsi takový?“

Nikdy mi to nenapadlo tak jasně. „Nevím, už je to přece osm let.“ Potom jsem rychle dodal: „Kdybych byl pořád takhle s tebou, nebyl bych takový.“

Vzal jsem ji za ruku.

Seděli jsme na hromadě prken a mlčeli.

„Půjdeme večer někam spolu?“ zeptal jsem se.
Řekla docela samozřejmě: „Jestli mi do toho nic nepřijde.“

23

Odpoledne nemělo konce. Ještě ke všemu se kolem mne stále točil Protiva. Konečně se zeptal: „Nemáš chvíli čas?“ Vyšli jsme před barák. Bylo teprve tři čtvrti na pět.

„Viděl jsi, jak Pavel kreslí?“

„Docela pěkně,“ řekl jsem.

„Poslyš, a proč to dělá?“

Nechápal jsem vůbec jeho otázku ani podivný tón, kterým ji vyslovil. „A proč by nekreslil? Ty taky rád tančíš!“

„Neblbni, to je zábava. Samozřejmě může kreslit stromy nebo holky nebo třeba jeřáby. To se vždycky kreslí a je to taky zábava. Ale on kreslí samé větší věci.“

„Co?“

„Ocelárnu, doly, fabriku na benzín,“ vypočítával. „Divím se, že ho při tom ještě nechytli.“

Nechtěl jsem mu stále rozumět.

„Napadlo mi to jen tak,“ vykládal Protiva, „nech si to samozřejmě pro sebe.“

„A co?“ opakoval jsem.

„Byl přece v Anglii. Celou válku. A je z takové rodiny. Táta byl advokát. Prachatej! Tak mě to napadlo!“

Chtěl jsem říct, že tohle je šílenost, ale mlčel jsem.

Vím, že se kolem mne a kolem nás odehrávají činy dobré i špatné. Jsem zvyklý průměru z obou. Kdybych měl narazit na skutečný zločin, obcházel bych ho asi mnohokrát, nežli bych se ho odvážil přijmout jako skutečnost.

Je to nesmysl, opakoval jsem si. Znáám Pavla sice jenom krátce – ale je to nesmysl.

Potom jsem uvažoval: Znáám ho jenom málo, co o něm vím?

A skutečně, proč to kreslí? A co dělal všechna ta léta v Anglii? Je vůbec pravda to, co o nich sám vypráví?

Samozřejmě že by se vrátil jako člen strany, kdyby ho tamti pověřili nějakým takovým úkolem, samozřejmě že by se choval přátelsky a přijal funkci agitátora.

Ale kdo z nás to pozná? Kdo to rozsoudí?

Vypadá poctivě, řekl jsem si. Přece by nemohl mluvit tak, jako mluvím. Byl to velmi chabý argument.

Proč hned podezřívát? Vzpomněl jsem si na ten večer, kdy jsme spolu mluvili o Evě a kdy o mě projevil víc zájmu nežli všichni ostatní, a zastyděl jsem se.

„Každý si může malovat, co chce. A kdyby měl nějaké úmysly, dělal by to asi míň okatě.“

Protiva pokrčil rameny: „*Takovým* není nikdy moc co věřit.“

„Jak to myslíš,“ vyhrkl jsem.

„Přece ten jeho původ,“ řekl skoro uraženě. „Ten jeho prachatej původ!“

24

Bylo už půl osmé. Marcela měla večer ještě schůzi. Slíbila, že hned potom se pro mne staví.

Byl jsem stále nervóznější. Cítil jsem se jako špatný a podlý člověk a zároveň jsem se bál, že si to možná rozmyslela a nepřijde. Nemohl jsem také zapomenout na to, co mi řekl Protiva o Pavlovi. Konečně jsem se odhodlal a zeptal se Pavla, jestli by mi nemohl ukázat svoje kresby.

Podivil se. „Ty už taky?“

Byl jsem směšný.

„To, co jsem ne zahodil, můžeš vidět.“ Vytáhl z kufru svůj náčrtník, listoval v něm a já říkal: „Ale tohle je přece ten kopec za stavbou a tahle ulice se ti povedla.“ Tváře mě pálily hanbou.

Potom Pavel zase složil náčrtník, schoval ho do kufru, na okamžik sňal brýle a podíval se na mě svýma moudrýma, hodně krátkozrakýma očima.

Když odešel, lehl jsem si na postel a říkal jsem si: Hanba, hanba, a rozhodl jsem se, že to všechno povím před celou partou a požádám Protivu, aby se Pavlovi veřejně omluvil.

Marcela nešla a zřejmě již neprijde. Před oknem se oblékal Vosmýk a stěžoval si Karlovi Prvnímu: „Myslíš, že je možné, aby chodila ještě s někým jiným?“

„Proč ne?“ odpověděl Karel První. „To dělala přece i Marie Terzie.“

„To bych ji radši zabil,“ prohlásil Vosmýk pateticky. Potom dodal: „Nemůže být přece taková, mluví tak pěkně o své práci.“

„O fenolech?“ zeptal jsem se.

Nepochopil mě a přisvědčil.

„Ujišťuji tě, že může skládat básně o fenolech a mít tři milence.“

„Ty jsi cynik!“ Vázal si pečlivě kravatu a přesvědčoval sám sebe. „Kdybys ji slyšel, jakou měla o mě starost po té angíně.“

„Já ji slyšel,“ řekl jsem mu.

Vosmýk odešel, zůstal jsem sám s Karlem Prvním. Karel četl. Nikdy jsem nevěděl, o čem s ním mám mluvit. Aniž jsem si to uvědomoval, měl jsem k němu trochu nadřazený vztah.

Patřil k lidem, o nichž obvykle říkáme, že musí také být, aby mohli posluhovat těm, kteří skutečně musí být. Měl v sobě kus těžkopádné vesnické pomalosti a snad i opatrnosti.

Odložil knihu: „Čekáš na někoho?“

„Teď už ani ne!“

„Tak ti nepřekážím?“

„Prosím tě!“

Vzal si zase svou knihu. „Tak co, napíšeš o nás?“ zeptal se a nepoznal jsem, myslí-li to vážně anebo ironicky.

„Nemyslím na to.“

„Já o tom uvažoval,“ mluvil a pořád přitom koukal do své knížky. „Bylo by to přece zajímavé téma. Taková parta. Drží dohromady. Ale proč? Možná, že je to jen zdánlivé. Všichni jsou si podobní, dělají dobře, jsou uvědomělí. Ale třeba je to jen povrch. Přejde chvíle, kdy se ukáže, jaký každý skutečně je.“

Připadal mi jako harlekýn. Hubený, s dlouhým nosem a těžkými řečmi a smutným proroctvím.

„Jak to myslíš?“

„Baví mě přemýšlet o lidech,“ vyhnul se odpovědi.

„A myslíš si o každém něco?“ zeptal jsem se.

„Snažím se!“

„A o mně?“

„Taky,“ řekl.

Venku se zešeřilo a ze sousedního baráku zpívali táhlou písničku o rudém partyzánovi, který leží pochován v mechu, a někdo volal pod oknem: „Tak půjdeš už?“

Marcela stále nešla. Čekal jsem marně. Vždycky čekám marně. Bylo mi smutno.

„A co si teda myslíš?“ zeptal jsem se.

„O tobě?“

„No, o mně.“

„Takhle se vždycky ptají děvčata,“ poznamenal. Potom zavřel knížku. „Neměl bys tak lidem rozkazovat!“

„Rozkazovat?“

„Nejdřív jsi zpražil Karla, a Lukasík u nás taky nezůstal moc dobrovolně. Když lidem pohroziš, dosáhneš skoro všechno. Ale nemá to žádnou hodnotu. Hodnotu mají činy, ke kterým ses sám rozhodl.“

„Chtěl jsem pomoci partě,“ řekl jsem. „Musel jsem něco udělat.“

„A záleží ti skutečně tak na partě?“

„To jsou otázky!“

„Ty si to samozřejmě myslíš,“ prohlásil. „Ale my to vidíme trochu jinak. Karel ti prostě vadil. Nemáš rád ožralé – kdyby třeba kouřil hašiš, možná, že by ti to nevadilo. Že je to tak?“

„To není pravda,“ ohradil jsem se. „Nikdy bych tak nejednal kvůli sobě. Ale bál jsem se, že mi budete vyčítat nerozhodnost.“

„Proč?“ zeptal se. „Nerozhodnost není tak strašná. Člověk se ji odnaučí, když musí. Ty ses jí dost odnaučil. Není tak důležité, jestli se člověk rozhodne za vteřinu nebo za deset. Většinou na tom přece nezáleží.“

„Pokud to není ve válce.“

„Ano,“ připustil. Potom se zeptal: „Proč ty tak často mluvíš o válce?“

„O tom ani nevím,“ řekl jsem.

„Snad nemluvíš, ale všichni cítí, že myslíš na to, co jsi zažil. Že se cítíš jiný, protože jsi tolik zažil. Jako bys měl trochu jiná práva.“

„To není pravda!“ Stále víc mě zlobilo jeho kazatelství.

Otočil list v knize: „Mně třeba taky zabili tátu.“

Nevěděl jsem o tom.

Řekl: „Všichni chceme dělat to nejlepší. Vždycky to nevyjde.“

Mlčel jsem. Nevěděl jsem, že mu za války zabili otce. Chtěl jsem se ho na to zeptat, ale nejspíš o tom nerad mluvil. Nemluvil rád o sobě. Vím jen, že před třemi roky na nějaký čas přerušil studium, protože se pohádal s jedním funkcionářem. Ale ani to jsem nevěděl od něho.

Někdo tiše zaťukal na okno. Vyskočil jsem z kavalce. Na římse ležel složený papírek s mým jménem. Rozevřel jsem ho rychle.

Dneska už nemohu, nezlob se. Odložíme to na zítřek, ano? M.

Tak vidíš, řekl jsem si. Přece to s tebou není tak zlé.

Potom mě napadlo, že šla nejspíš někam s Mulisákem.

Nejhorší bylo, že měl Karel pravdu.

Druhý den cestou domů se mne Protiva zeptal: „Tak co, ukázal ti svoje obrázky?“

„Ukázal.“

„A byly všechny?“

„Nevím, copak jsem je počítal?“

„Samozřejmě, že nebyly.“

„Nevím,“ opakoval jsem.

„Víš, kdo je ta Němka, jak se s ní Pavel stýká?“

„Stýká?“

„Viděls ho snad s ní tančit?“

„Viděl,“ vzpomněl jsem si, „a kdo tedy je?“

„Jmenuje se Bormannová,“ oznámil mi. „Její otec je v západním Německu.“

„Tam je jich víc,“ řekl jsem. „A odkud to všechno víš?“

„Vím,“ usmál se.

Vzpomněl jsem si na to jeho „takoví“, a byl mi stále nepříjemnější.

„Třeba se s ní vůbec nestýká,“ řekl jsem.

„Stýká,“ prohlásil. „Viděl jsem je včera.“

Nejspíš je oba špehoval. Byl na to dosti podnikavý.

„No a co?“ zeptal jsem se. „Když ji tady nechali, měli k ní asi důvěru.“

„Říkám, co vím.“

Přikývl jsem.

„Neměl bys to hlásit na vedení?“

„Co mám hlásit? Že byl za války v Anglii?“

„Ano. Je to přece naše povinnost.“

Zaváhal jsem.

„Přednesu to na výboru,“ navrhl. „Poradíme se.“

„Dobře,“ řekl jsem.

Pokývl mi přátelsky.

Zůstal jsem jako opařený. Stále jsem si to nemohl srovnat. Snažil jsem si Pavla vybavit v minulosti. Ale nemohl jsem si za nic vzpomenout. Pavel byl vždycky samotář. Ničím neupoutal, neupozornil na sebe jinak nežli svou zadržávanou řečí. Viděl jsem ho několikrát číst anglické noviny.

No a co...?

Na Prvního máje chodil v průvodu obvykle mlčky.

Ani mě příliš netěšilo křičet s ostatními. Ale volal jsem! Došel jsem do baráku.

Pavel seděl za stolem. Měl před sebou jako naschvál rozložený náčrtník a štětce vytahoval obrys těžní věže.

26

Marcela na mne čekala na náměstí u pomníku, měla na sobě letní mnohobarevné šaty a byla krásná.

„Kolik kufrů musíte táhnout s sebou?“ zeptal jsem se jí.

„Dva příruční a jeden lodní... Kam půjdeme?“

„Jen tak,“ řekl jsem, „chtěl bych se podívat k tomu kopci, co na něj koukáme každý den ze stavby.“

„To je daleko,“ namítla.

„Nemusíme tam dojít!“

Dali jsme se tedy tím směrem. Minuli jsme nemocnici. Po úzké asfaltce každou chvíli přelétl těžký nákladák a zahalil nás do smrdutého oblaku. Odbočili jsme radši na polní cestu. Stmívalo se a před námi skomíraly poslední zbytky nestvůrných stínů.

„Jaký je ten váš Protiva?“ zeptala se najednou.

Ze všeho nejméně jsem měl chuť myslet na něj.

„Proč?“

„Pořád na mě dotírá.“

„To je mu podobné.“

Mluvila o tom nejspíš proto, abych si nemyslel, že s ním chodí.
„Nevím, jak se ho mám zbavit?“

„Je to tak těžké?“

„Mám z něho strach. Nevím, proč se ho bojím,“ vykládala. „Asi by se mi mstil. Cítím, že by se mi mstil!“

„Určitě ne. Je jen takový mluvka.“

„Tak už o tom nebudeme mluvit.“

Přišli jsme k úzkému potoku s tmavou uhelnou vodou. Přeskočil jsem na druhou stranu a podal jí ruku.

Bála se, ale přeskočila také – trochu neobratně – a aby to zakryla, řekla: „Já myslela, že tohle ani nedovedeš.“

„Proč?“

„Nevypadáš na to, že bys skákal přes potok. Spíš na to, že půjdeš hledat lávku.“

„Skutečně nevím proč,“ prohlásil jsem a uvědomil jsem si, že kdybych tu byl sám, určitě bych šel hledat nějakou lávku.

„Vypadáš na to moc vážně, vypadáš, jako bys pořád myslel na konec světa.“

„To se ti skutečně asi jen zdá.“

„Vy jste všichni takoví tam u vás v partě,“ řekla. „Ten hubený Karel anebo ten krátkozraký. Všichni vypadáte hrozně učený a vážní. Až na Vasila.“

Chtěl jsem se zeptat na Mulisáka. Jestli snad spolu chodí. S Evou jsme také často mluvili o Tómovi. Možná až příliš často. Někdy je lepší nevědět a neptat se. Určitě je to někdy lepší.

Šli jsme pořád dál. Město za námi se menšilo a před námi ležel rozeklaný čedičový sráz a cesta k němu se ztrácela v trávě.

„Já se ráda bavím,“ řekla. „Vím, že možná bude brzy válka a se vším bude konec, ale já na tom přece nic nezměním. Všichni se teď tváří vážně. Ale přece se nedá žít ve světě, kde je všechno jako hodinu před umřením.“

Mluvila, jako by se trochu omlouvala. Je to zvláštní, napadlo mě. Když chceme žít, trochu klidně a trochu bezstarostně žít, máme pocit, že se nejdřív musíme omluvit.

Taky se mi někdy chtělo ze sebe setřást všechno, co už jsem prožil, a všechno, co ke mně doráželo ze zmítaného světa.

Vím, že to nedokážu nikdy docela. Ale aspoň na chvíli bych chtěl zapomenout a nemyslet na to, že někde vybuchují nesmyslné záře, nemít vědomí, že jediná jiskra může sežehnout můj život a snad všechen ostatní život kolem mne. Nemyslet na hloubky, do nichž už jednou zapadli lidé. Snad měla pravdu.

Zapomněli jsme mluvit o zbytečných věcech, plácát k sobě slova jen pro radost z řeči. Říkat: Tohle je hezký strom, a ne jen: Šetřte naše lesy, říkat: Líbí se ti ten mrak, a nemyslet přitom, že za mrakem se mohou skrývat letadla a dálkové střely; říkat: Motýl a kámen a řeka a má láska – a myslet přitom jenom na motýla a na kámen a na řeku a jenom na svoji lásku. Už nedovedeme říkat: Jsem šťastný, a v malém, alespoň v malém koutečku duše přitom nemyslet, že kdesi jsou lidé, kteří nejsou šťastni. Protože za námi zůstalo padesát miliónů mrtvých.

Jak by bylo krásné moci jenom mluvit a nemyslet. Být jenom šťasten a nemyslet. Jenom cítit a nepřemýšlet. Jenom věřit a neptat se. Začínal jsem být sentimentální.

Najednou se zastavila: „Co bys teď ze všeho nejvíc chtěl?“

Málem bych byl řekl: Aby mě někdo měl rád, ale naštěstí jsem se zeptal: „A co ty?“

„Aby tu byl výtah! A ty?“

„Aby tenhle kopec byl ve skutečnosti tělo velkého slona. Slon by nás vysadil chobotem na hřbet. Stačilo by to?“

„Ano. To je moc hezká představa. Chtěla bych jet v džungli.“ Potom jsme se vyšplhali až úplně na vrchol kopce. Vál tu silný vítr, který přičesával trávu. Dřevěná konstrukce triangulační věže zněla a praštěla jako trámy v zakletém mlýně.

Posadili jsme se na velký černý balvan. Z dálky od hraničních hor se táhly mraky a osvěcovaly se náhlými záblesky. Vítr se zvolna tišil a my jsme seděli mlčky jako v divadle a ona se trochu opřela hlavou o mé rameno a mně bylo dobře, až k neuvěření dobře, a kdesi v hloubi jsem se bál, že je to marné a ojedinělé. Protože nikdy nesmím opustit Evu, a protože tohle je pouze výjimka a jenom nálada a jenom vytržení. Protože ona mě nemiluje, protože mě nikdo nemiluje. Bude jí stokrát milejší Mulisák, kdokoliv.

Mě nikdo nemiluje. Atši. Alespoň je to pěkné. Ale pocítil jsem úzkost.

Musil jsem se zeptat: „Měla jsi někdy někoho ráda?“

A ona řekla: „Ano.“

„A máš ještě?“

A ona řekla: „Nevím.“

Blesky se zvolna blížily, kraj pod námi se ozařoval a zhasínal. „Je to hezká bouřka, moc hezká, vid’?“

„A ty?“ chtěla vědět.

„Ano.“

„Hodně?“

„Ano.“

„A máš ještě?“

„Nevím... Mám,“ řekl jsem potom. „Teď mám tebe.“

„Nepůjdeme už?“ zeptala se. A já řekl: „Nechceš se dívat na bouřku?“

A pak jsme se objali a leželi vedle sebe a líbali se, dokud na nás nespadly první kapky.

Potom jsme spěchali dolů po úzké pěšině a několikrát se do nás opřel silný závan bouřky.

„Neměli jsme sem chodit,“ promluvila najednou, „neměli jsme spolu vůbec chodit!“

„Proč?“

„Nehodilo se to.“

„Ale bylo to přece hezké,“ namítl jsem.

„To je pravda.“

„A příště?“

„Ne, to už ne,“ řekla, „už vůbec ne!“ Potom: „Já s ním ještě včera byla.“

„Tak dobře.“ A pocítil jsem zklamání a lítost, které mi docela zadržly řeč.

Začalo pršet.

Běželi jsme bláznivě po úzké polní pěšině, nad námi skákala fialová světla a stromy pitvorně strnulé s korunami až u země se podobaly lukům, a také velkým předpotopním nestvůrám se světélkující srstí.

Doběhli jsme na silnici. Tam nás vzalo nákladní auto.

Už jsme spolu nemluvili.

Rozloučili jsme se chladně. Oba nás to mrzelo.

Na baráku mi řekli, že na schůzi štábu byl Pavel zbaven funkce agitátora. Na jeho místo jmenovali Protivu.

27

Bouřka, která se přehnala včerejšího večera, se změnila ve vytrvalý déšť. Zůstali jsme doma.

Jindy bych se asi docela těšil z nečekanáho odpočinku, ale teď bych radši někde nosil klády, abych nemusel myslet.

Zamotal jsem všechno.

Řekli jsme si, že se už neuvidíme, ale mohli jsme se samozřejmě vidět teď hned. Ted' anebo zítra anebo kdykoliv, protože se máme rádi. Ale směli jsme se vůbec mít rádi? A mohla to být láska, když jsme ještě oba den předtím milovali jiného člověka?

Vždycky jsem si zakládal na své morálce. Na tom, že nikoho nikdy neklam. Také jsem věřil, že zamiluju-li se, budu mít rád po celý život jednoho člověka.

Ted' to všechno bylo pryč.

Anebo jsem snad Evu neměl rád? Nebyla to jen touha mít někoho? Co teď budu dělat?

Nevěděl jsem, jak se mám rozhodnout, a nechápal jsem, že se nelze rozhodnout ihned, alespoň ne tak ihned, jako když si člověk ráno vybírá oblek.

A protože jsem si nevěděl rady, začal jsem znovu cítit svoji samotu. Byl jsem víc sám než kdykoliv předtím, protože jsem zaplašil představu Evy a neodvažoval jsem se nahradit ji jinou představou.

Byl to zoufale se vlekoucí den.

Pavel si myslel, že to všechno se zběhlo s mým souhlasem. Nemluvil se mnou.

Karel První zmizel hned po ránu a Lukášik se ke mně choval odměřeně od počátku týdne.

Bylo mi těžko mezi nimi. Odešel jsem do Rudého koutku a četl si verše:

*Tvé kroky, lásko, bouře smyla,
na prahu mém je večer svál,
kde ona stála, pošetilá,
kterou jsem kdysi uvítal.*

Vstal jsem. Za oknem na špinavé šňůře se kývalo několik zmoklých kousků prádla, nadmuly se větrem a zářily barvami.

Jak je všechno hezké, každý pohyb, každá součást nepatrného vesmíru kolem mne, jenom já jsem neobratný, všechno se ode mne odvrací a lidé mne opouštějí anebo jim jsem lhostejný.

Ale mohu si nařídit, abych se změnil?

Není nic pokrytečtějšího nežli hrát přátelství, které člověk necítí, a sugerovat si blízkost, jíž není.

Mám tedy jen čekat? Anebo hledat chvíli, která všechno změní? A kde ji mám hledat? A jak?

*Možná, že nikdy neměl jsi
tu duši, kterou nyní máš,
protože nikdy nebyl nikdo,
kdo přijal by ji, jak se sluší
v bratrském tomto mlčení,
větším nad všechna slova lidská...*

Uvědomil jsem si, že za mnou někdo stojí. Otočil jsem se, Pavel poodstoupil. „Li-lituješ s-se?“ řekl. Jeho hlas zněl nezvykle smutně. Zavřel jsem rychle knížku.

Došel k oknu a díval se na vzduté plachty prádla. „D-d-dílo n-n-nám s-s-s-s-stojí.“

Čněl u okna a světlo mu padalo zespona na hubenou, žlutou tvář. Vzpomněl jsem si, jak mi tehdy řekl: „Aspon bychom mohli mít dobrou partu...“

Neměl nikoho. Neměl na světě vůbec nikoho. Přál si mít alespon partu. Takhle to dopadlo.

Chtěl jsem mu něco říct, chtěl jsem honem něco říct.

Měl jsem trochu strach. Že snad přece na tom všem je něco pravdy.

Alespon jednu větu! Odešel však dříve, nežli jsem se k ní odhodlal.

28

Když jsme v pátek ráno přišli na rozmoklou čtyřiapadesátku, našli jsme celý kus břehu svalený do výkopu. Byla to kopáčská práce nejméně jednoho dne, která tu přišla nazmar. Nebylo co betonovat. Kopáči ztratili svůj pravidelný předstih, všichni museli vlézt do výkopu a vyhazovat lepkavou hlínu. Výkop naplňovala voda, nemohla být jenom dešťová.

Zřejmě právě někde v té zborcené stěně byl pramen anebo alespoň jeden z pramínek, co nám tak dlouho zaplavovaly výkop.

Nálada po celý den vytrvala na tom nejhorším stupni. Lukasík nediskutoval a Mulisák nevtipkoval, házel urputně hlínu, jeho mokrá záda se leskla potem. Občas se zarazil, zapálil si cigaretu a řekl jen tak do větru: Panenko Mária neprovdaná!

Po obědě za mnou přišel Protiva: „Nemělo by se to vydřevit?“

„Co?“ zeptal jsem se. „Je to hluboké sotva metr!“

„Už to jednou spadlo,“ hájil svůj návrh.

Měl asi pravdu, ale nechťelo se mi připustit, že by měl začít rozhodovat on. Víím, že to byl ten hlavní důvod, proč jsem rozhodl, že místo dřevění začneme hned betonovat.

„Ty jsi parták,“ řekl.

Nebylo to ode mne tak špatné rozhodnutí. Stačilo tady zůstat o dvě hodiny déle, mohli jsme vykopaný úsek zabetonovat a ušetřit zbytečnou práci s bedněním.

V jednu hodinu se nám rozbila míchačka, šel jsem shánět opraváře, a když jsem se ve dvě hodiny vrátil s nepořízenou, parta už seděla na obědě. Postál jsem chvíli nad výkopem. Byl teď čistý, dokonale vybraný a připravený k betonování. Jeho stěny se zdály rovné a pevné. Na jednom místě po hnědém kamení stékala krůpěj.

To nespadne, ujistil jsem se.

Myslel jsem, že se na obědě setkám s Marcelou, ale nepřišla vůbec do jídelny. Cestou domů se ke mně přidal Karel První: „Víš, co tvrdí Protiva o Pavlovi?“ zeptal se mne.

„Jak ty to víš?“

„Z výboru, ale nezamlouvej to!“

„Vím.“

„A nic?“ zeptal se.

„Nerozumím ti.“

„Cos řekl Ludvíkovi?“

Mlčel jsem.

„Nic! Myslíš si, co když má pravdu!“

„A co když má?“

„Věříš tomu?“

Pokrčil jsem rameny.

„Myslím si,“ pokračoval Karel, „že ze všeho nejvíc nám schází trochu důvěry. Nemyslíš si to taky?“

„Ano... ale někdo na to může hřešit.“

„Jistě,“ připustil, „ale Pavla, doufám, nechceš počítat mezi takové.“

„Proč?“

„Tak... nejsem padlý na hlavu.“

„To je argument?“

„Ano! Někdy se musíš podepřít tak neprůkazným argumentem, jako je vlastní rozum a cit, je to divné, vid’?“

Potom řekl: „Jsme vlastně všichni nějak podezřelí. Proč jsi jedl ty přesolené nudle? Nechtěls tím maskovat, že máš plotky s kuchařkou? A proč ses hlásil na tuhle brigádu, když máš nemocné srdce? Nechtěl sis opatřit alibi? Vrátil ses přece živý odtamtud za války. Jak to?“

Mlčel jsem. Nevěděl jsem, jak z toho.

„Copak jsme všichni ztratili rozum i oči a nedovedeme posoudit lidi vedle sebe? Mohli bychom takhle vůbec žít?“

Mlčel jsem. Zlobil mě jeho mentorský tón.

29

Seděl jsem u stolu a jedl, když vrazil do ložnice Mulisák. Šel rovnou ke mně: „Pojd’ na chvíličku,“ řekl mi.

Byl vždycky přímočarý.

Vstal jsem. Dýchchl na mě a ucítil jsem nepříjemnou směsici tabákového dechu s rumem.

Vyšli jsme před barák.

„Pojď,“ opakoval tiše, „dáme si skleničku.“ Vlekl mě za sebou a mlčel. Také já se nevzmohl ani na otázku.

Vrazil mě do hospody, musel jsem vypít deci rumu.

„Tak, teď se posadíme.“ Byl v koncích se svými nápady. Konečně se zeptal: „Bavili jste se dobře?“ Měl ošklivě sešklebenou tvář. Vypadal ztrhané jako velmi unavený spáček.

„Nevěděl jsem, že spolu chodíte.“

„Aha,“ vyhrkl, „já zase nevěděl, že jsi taková svině.“

Chtěl jsem mu odpovědět, ale zaváhal jsem. Věděl jsem, že je s to mě uhodit, převrátit na mě stůl a bít po hlavě púllitrem.

Mlčel jsem spíše proto, že jsem si nebyl jist, není-li v právu.

Řekl jsem: „Nic jsem neudělal.“

„Nic,“ opakoval po mně.

„Máš ji rád?“ zeptal jsem se.

„Kašlu na ni,“ křikl, „kašlu na tebe. Nejsem ženská, abych o tom žvanil. Chtěl jsem ti rozbít hlavu. Jenže copak se tobě dá rozbít huba? Tváříš se jako ovce.“

Připadlo mi, že tuhle scénu jsem již jednou zažil. Skutečně. Právě takhle jsem před lety seděl s Tórou a řešili jsme otázku, kdo má větší právo na Evu.

Bylo to trapné a zbytečné.

Řekl jsem: „Nemáš na ni o nic větší právo nežli já.“

Mulisák se naklonil přes stůl: „Kašlu na ni. Je to ženská. Ale co jsi ty?“

Vstal jsem a odešel a on zůstal sedět a zahlédl jsem ho ještě za zavírajícími se dveřmi. Koukal strnule před sebe.

Už jsem skoro spal, když se vrátil i on. Sedl si vedle na Karlovu postel a začal polohlasně mluvit.

Teď mě bude nenávidět. Jenže proč? Co jsem udělal kromě toho, že jsem opuštěný a že toužím nebýt sám?

Ti dva stále šeptali a rušili mě. Nakonec jsem začal poslouchat. Mulisák přerývaně vyprávěl. Nemluvil o tom, co se stalo dneska nebo včera, ale o svém dětství. Jak mluvil, cítil jsem stále větší roz-

paky. Ne že bych nemohl milovat Marcelu, k tomu jsem měl stejné právo jako on. Ale jednal jsem za zády.

Mulisák stále mluvil. Jeho řeč klopytala jako velmi unavený cikánský koník. Usínal jsem. Cítil jsem něco jako účast a lítost a dokonce jsem chtěl v polosnu vstát a říct mu něco jako: Odpusťte si. Vždyť přece nemůžeme být pořád nepřáteli.

Potom se mi zdálo, že mi konečně přišel od Evy dopis, a uvědomil jsem si, že ji stále ještě miluji, že stačí, aby se objevila, a znovu budu myslet jen na ni. Někdo přišel, rozsvítil světlo a Mulisák zmlkl.

Usnul jsem.

30

Mulisák pocházel od Bardějova.

Když mu bylo dvanáct, zažil evakuaci celé vesnice. Němci jim nařídili odejít do dvou hodin a oni rychle naskládali na sousedův vůz dva pecny chleba, bečku se sýrem, peřiny a dřevěnou truhlu s prádlem, posadu se slepicemi a dvě židle. Proč právě ty židle, nikdo nevěděl, stály hned u dveří a někdo je popadl při tom shonu.

Potom jeli mnoho dní směrem k Martinu, vůz táhla opuštěná kráva a vezly se na něm dvě rodiny. Děd Vasilův a jeho syn a matka a obě Vasilovy sestry a soused Kimák a jeho žena a jejich čtyři děti a ještě Vasilova sestřenice Lena.

Nad vozem natáhli nízkou plachtu, pod níž v noci spali natlačeni k sobě. Ve dne šli všichni podél zvolna se kodrcající archy, pod plachtou křičely slepice a za vozem se kolébala koza.

Prošli tak starým náměstím v Bardějově a zabočili do kopce k Prešovu a prošli jeho ulicemi a táhli stále na západ. Když projeli Spišskou Sobotou, právě na nízkém mostě přes Poprad je zastavila německá hlídka a sebrala jim z rozvernosti všechno, co měli, jídlo, slepice, peřiny, zbytek sýra i obě židle. Vojáci prováděli i osobní

prohlídku a chtivými prsty ohmatávali těla žen, zatímco muži stáli v úzkém kruhu kolem nich a dívali se do země.

Potom zase jeli a přímo proti nim vybíhaly k nebi vrcholky Tater, bílé na tmícím se nebi. Byl večer, z hor zvolna klouzala zima. Seděli v půlkruhu na žluté skomírající trávě okolo nízkého ohně a děti poplákávaly hladem.

Potom šel Vasil se svými sestrami shánět jídlo do vesnice, z níž byla vidět jenom bílá hřbitovní zeď a věž kostelíka.

V úvozu, který protínal jejich cestu, je zarazila ospalá hlídka.

„Wohin?“ zakřičel voják.

„Bitte Brot,“ řekl Vasil.

„Das sind nur die Kinder,“ zjistil voják.

Prošli podél hlídky. Na louce leželi vojáci plní temnoty a spali; oni se kradli zcela blízko vedle nich a viděli, že vojáci mají pod hlavou batohy a jsou přikryti celtami a plášti. Vasil přiklekl k zemi a zdálo se mu, že cítí neumytou vůni vojenských těl a také horkého, dráždivého jídla. Plížil se pomalu k spícím tělům a uslyšel již chřupavý dech krajního vojáka. Muž spal stočen do klubíčka s hlavou opřenou o celtu, vojenský batoh ležel vedle jeho hlavy. Chlapec natáhl ruku a jeho malé prsty nahmataly obrys konzervy. Zvolna rozpínal kožený pásek. Potom se voják otočil a jeho hlava s trochu pootevřenými ústy teď civěla přímo na Vasila. Stisknutá víčka se rozevírala zvolna a z nich se vykulily temné, široké oči člověka probuzeného do tmy.

Voják se posadil a ještě několik okamžiků civěl na Vasila.

„Bitte Brot,“ zachraptěl chlapec. Obrátil se a prchal. Něco tenkého písklo ve vzduchu, zazněla rána a rozespalé hlasy. Vasil utíkal.

Běžel dlouho a nevnímal cestu ani ticho kolem sebe. Potom před ním stanula bílá zeď a on se položil do jejího tmavého stínu a zavřel oči. Když je otevřel, ležel vedle něho člověk.

Nehybný člověk. Byl přikryt až po vlasy vojenskou houní a byl zcela tichý. Také Vasil ležel tiše, hleděl strnule na ležícího a naslouchal do tmy plné neviditelných a plížících se postav.

Bylo ticho, nikde se nic nepohnulo a nikde snad nebylo nic živého, jen oni dva u bílé hřbitovní zdi.

Vasil se bál.

Ten člověk, který tu s ním ležel, snad nebyl voják, protože neměl ranec a ležel tu sám. Vasil se trochu povytáhl a tu si ještě všiml, že ležícímu čouhají zpod deky velká a svítivě bledá chodidla.

„Haló,“ zašeptal.

Chlapík se nehýbal a Vasil Mulinčák se začal ještě víc bát. V dálce vylétla bílá raketa a v jejím světle se objevily matné obrysy křížů za bílou zdí a člověk se stále nehýbal. Vasil se naklonil dopředu a naslouchal dlouho a úzkostlivě. Potom opatrně zatáhl za okraj deky, látka se shrnula a on uviděl bílou beznosou tvář s velkými černými otvory zaschlé krve v místě, kde bývají oči.

Zalykl se. Chtěl utéci, ale v té chvíli nemohl. Mrtvý ho očaroval a zaklel do své nehybnosti.

A tak klečel u zohavené hlavy, oči měl křečovitě zavřené, mrtvý však pořád ležel před ním a jeho lebka s černými otvory a zaschlou krví se pomalu zvedala a klesala a po tváři jí běhala nažloutlá světla. Potom konečně Vasil vstal a utíkal a doběhl k vozu, kde ostatní spali natlačeni pod napjatou plachtou.

Zalezl do vozu a tady teprve začal škytavě a přerývaně vzlykat a ta tvář ležela stále před jeho očima a neodcházela a neodešla už nikdy.

Snažil se na ni zapomenout, ale vracela se k němu ještě po letech a tehdy ji zaháněl hlasitým smíchem anebo skleničkou pálenky.

Věděl sám dobře, že ji nezaplaší, že jej bude provázet celý život.

31

Vzbudil jsem se. Venku už vzešlo šedivé svítání. Zavřel jsem oči a chtěl znovu usnout. Někdo šramotil v druhém koutě místnosti.

Pootevřel jsem jedno oko a uviděl Pavla, jak poskakuje na jedné noze. Oblékal se.

Obrátil jsem se na druhý bok.

Slyšel jsem Pavla. Zašustily nohavice a potom trochu klapla podrážka. Přešel tiše místností a dveře zbytečně nahlas zavržaly.

Odcházel po chodbě.

Nevím, proč jsem to udělal: Rychle jsem si navlékl modráky i kazajku a holínky jsem si ve spěchu obul jen naboso.

Zahlédl jsem ho ještě v dálce. Poznal jsem ho spíš podle chůze nežli podoby.

Nad městem visel smutný, šedivý rozbřesk a z mlhy zvolna odkapávala páchnoucí rosa.

Šel stále kus přede mnou, širokou, trochu neohrabanou chůzí, neohlédl se ani jednou. I kdyby se ohlédl, neviděl by mě. Měl šest dioptrií.

Teď jedním jako Protiva, napadlo mi. Ale cítil jsem především zvědavost.

Po úzkých kolejích řinčely malé ušpiněné tramvajky ověšené lidmi a už z dálky se vbodávaly do mlhy žlutými světly.

Bylo zvláštní, že celou cestu jsem nemyslel na nic, jen jsem se snažil, abych nepřišel příliš blízko anebo nezůstal příliš vzadu, a vnímal jsem každý Pavlův pohyb. Spěchal, jenom jednou se zastavil před výkladní skříní. Když jsem k ní došel, uviděl jsem za sklem jen několik rozkvetlých pelargónií a ve váze vadnoucí karafiáty. Bílé a rudé.

Dostali jsme se až na konec města. Na levé straně ulice se táhla dlouhá tovární zeď špinavá sazemi a mlhou.

Za zdí trčelo několik budov a porcelánový tovární komín, bílý a neuvěřitelný uprostřed černého města.

Otvorem ve zdi spěchali lidé.

Pavel se zastavil. Došel jsem tak blízko, jak se jen dalo. Opřel jsem se o zasedlou neduživou lípu s umírajícími listy a pozoroval jsem, jak krátkozrakýma očima hledá kolem sebe. Na někoho čekal. Okolo přecházeli lidé a všichni mizeli v rozevřeném otvoru vrat.

Potom konečně mávl rukou. Zadržel jsem dech. Stáli proti sobě. Bylo to obyčejné děvče v tištěných šatech a v plátěných střevících. Nepoznal jsem ji v první chvíli, ale byla to zřejmě ta, s níž tančil tehdy večer. Ted' za denního světla vypadala však obyčejně. Docela obyčejně.

Viděl jsem na ně. Mám výborné oči a viděl jsem je dobře. Stáli proti sobě a usmívali se na sebe a Pavel něco řekl a ona se usmála a něco odpověděla.

Snažil jsem se porozumět alespoň jedinému slovu, ale byli příliš daleko.

Viděl jsem, jak se k sobě naklánějí. Odešli ted' až k tovární zdi a opřeli se o ni a ona něco vyprávěla a trochu rozhodila rukama a slyšel jsem, jak se hlasitě zasmála, a potom zase mluvil Pavel a lidé chodili těsně kolem nich.

Najednou ji pohladil po tváři. Jen málo, spíš se dotkl jejích vlasů. Lidé chodili kolem nich a nikdo si jich nevšímal.

Bylo to jen jediné mimovolné gesto. Docela mimovolné.

Řekl jí nejspíš: Bylo mi včera večer smutno. Proto jsem přišel, a ona řekla nejspíš: To je dobře, žes přišel, stýskalo se mi. Pak vyprávěla, co dělala včera večer, a smála se.

Mohli si samozřejmě také říkat o tom, že tahle továrna vyrábí sto tun vaty anebo že jsme předevcírem vyházeli pět metrů výkopu.

Najednou jsem si uvědomil, že to všechno bylo směšné. Spíš trapné. Jak jsem prohlížel Pavlův náčrtník. Jak jsem přemýšlel o tom, co tvrdil Protiva. Jak tady ted' stojím.

Od porcelánového komínu odprýskl sloupek páry. Siréna zaječela.

Obrátila se a běžela k vratům. Ještě se zastavila, ohlédla se a zamávala mu.

Nikdy jsem v sobě necítil tolik pokořujícího studu. Utíkal jsem nazpátek do baráku.

Ostatní už byli také oblečeni.

Nikdy nezapomenu na ten první okamžik. Na ten okamžik společného ustrnutí. Na vlnu bezmocného vzteku, zoufalství a lítosti.

Na nenávistný a přitom vítězný pohled Protivův. Na Lukásíkovo pokrčení ramen. Na Mulisákovo otrávené: „Panenko Mária neprovdaná!“

Na to, jak jsem se otočil ke všem zády a utíkal ke skladu. Ale utíkal jsem jen proto, abych se nemusil dívat nikomu do očí. Abych nemusel vidět tu zkázu.

Kus břehu, který se zřítil, byl daleko větší nežli včerejšího dne. Pramen se zřejmě celý odhalil a zalil zbytek výkopu tak, že voda sahala skoro až po kolena. Od prvního dne jí nebylo nikdy tolik.

Pamatuju se na každé svoje hnutí toho dne. Přišel jsem do skladu. „Potřebuju pumpu,“ řekl jsem. Starý se odšoural dozadu, nekonečně dlouho štrachal v regálech, potom se vrátil. „Pumpa není!“

„Kde je?“

Přinesl svoji tlustou knihu a listoval v ní marně. „Nevzpomínám si, že by si ji někdo bral,“ řekl konečně.

Běžel jsem od bloku k bloku a ptal se po pumpě. Bylo to jako ve snu. Utíkal jsem, ale nohy mě nikam nedonesly, byl jsem stále na témž místě. Nakonec jsem ji přece našel opuštěnou na druhém konci staveniště.

Když jsem se vrátil, parta seděla na břehu. Kouřili a Protiva k nim řečnil. Utichl a zeptal se mne nepřátelsky: „Kdes byl?“

„Pro pumpu!“

„Tos nemohl říct?“

„A co bys z toho měl, kdybys to věděl,“ utrl jsem se na něho.

Potom jsem se zeptal: „Kdo mi půjde pomoci?“

Zvedl se Pavel a Karel První.

Karel řekl: „Tak jdem, kde ji máš?“

Pavel celou cestu mlčel.

Potom jsme ji tedy dotáhli k výkopu a Karel První pomalu a rytmickými pohyby pohyboval táhlem. Ostatní stáli na břehu a dívali se. Vystřídal jsem Karla. Pumpoval jsem rychle a srdce se mi bolestivě rozbušilo. Po válce jsem měl zánět srdečního svalu, a kdykoliv se příliš namáhám, ozývá se mi stará bolest. Ale teď jsem na ni nemyslel. Občas jsem zvedl hlavu a pozoroval, jak voda klesá.

Klesala příliš zvolna.

Do očí mi tekla pot. Ostatní stáli kolem a dívali se na mne.

„Neměl by ses do toho tak opírat, darebáčku,“ poradil mi Karel Druhý. „Nemáme ti radši počítat?“ přidal se Vosmýk.

Pozoroval jsem jenom táhlo pumpy. Nahoru, dolů. Měl bych je nenávidět anebo aspoň nevnímat, povznést se nad ně jako Lukásík.

Ne, neměl. Zavínil jsem to přece všechno sám.

Nahoru, dolů.

Cítil jsem tupou lítost nad sebou i nad nimi.

Voda vytékala na břeh, kalná, hustá bahnem, slila se v šedý potůček a běžela křivolakou cestou, až zmizela za hromadou hlíny.

Protiva se zeptal: „A kdo nám to vlastně zaplatí?“

„Nikdo,“ řekl Karel Druhý, „to ti dá rozum, že ti nikdo nezaplatí, že vyhazujeme třikrát stejnou hlínu. Ledaže by partáček ze svého.“

Pavel přišel ke mně a bral mi z rukou táhlo.

„Nech mě,“ řekl jsem.

Odstrčil mě.

Stál jsem sotva na nohou, hned po ránu jsem stál sotva na nohou, cítil jsem se jako zbitý a nechtělo se mi zvedat oči od země.

Potom konečně pumpa zavzdychala, nasála se vzduchu a na břeh vyšlo několik posledních hltů vody.

Čekal jsem, co se teď stane.

Karel Druhý se zeptal: „Tak co, partáčku, zaplatíš?“

„Můžete si rozdělit všechny moje prachy.“

Lukásík řekl: „Nechte ho, on to neshodil!“

Mulisák zvedl lopatu: „Panenko Mária neprovdaná,“ zavolal, „přece tu nebudeme takhle čumět.“

Všichni jsme slezli do výkopu, řídké bahno nám čvachtalo do obličeje a do vlasů.

„Tři dny jsou v hajzlu,“ prohlásil Vosmýk.

„To všechno nemuselo být,“ nezdržel se Protiva.

Vylezl jsem nahoru k míchačce, která dosud čekala na opraváře. „Uznávám, že jsem to zvorál.“ Byl jsem stále ještě parták. Musel jsem rozhodnout, řekl jsem tedy, že se všechno do pondělí znovu rozmočí, když výkop zůstane rozdělaný jako včera. Musíme betonovat, dokud nezakryjeme ten pramen.

Nikdo se neozval a já tedy prohlásil: „Jdu sehnat opraváře.“

Zase nikdo nic neřekl a já odešel směrem k dílnám. Za mnou zůstávalo nezvyklé ticho, a když jsem se ohlédl, uviděl jsem rovnou, jen nepatrně zprohýbanou zemi s kolečky vyházené hlíny, na něž občas vylétla z neviditelné hloubky lopata čerstvé hlíny.

Ale nikdo tam ani nepromluvil ani se nezasmál, a mně najednou přišlo něčeho líto, sám jsem nevěděl přesně čeho.

33

Dopoledne plynulo jako špatné představení nebo reflexivní báseň. Nikdo nemluvil, nikdo dokonce ani nenadával.

Opraváři odešli a míchačka monotónně rachotila bubnem.

Karel Druhý za tu dobu, kdy jsem sháněl opraváře, zřejmě stačil dorazit do hospody a přitáhl láhev rumu. Teď ji okázale nabízel ostatním. Napili se všichni kromě Lukásíka a Protivy.

Stavěl jsem bedněň a japonkovou dráhu. Fošny jsem přinášel až ze sousedního bloku. Jindy jsme pro ně chodívali dva, teď jsem je tahal na ramenou sám.

Nevím, proč jsem tak stál o to dohnat ty dva dny. Nejspíš proto, abychom brali několik korun, které jsme si mohli na tomhle bídném bloku vydělat. A aby ostatní tolik nereptali. Abych necítil svoji vinu na tom, že přišli zkrátka. Abych dokázal, že dovedu trochu dělat, že celá parta dovede dělat.

Ale snad tu byl ještě jiný důvod, neměl jsem čas přemýšlet o něm.

Spěchal jsem však. Utíkal jsem s těžkými fošnami a sbíjel jsem bláznivým tempem bednění na dně výkopu. V deset hodin se mi najednou začaly třást nohy a jazyk mi ztěžkl.

Šel jsem se napít do dřevěné boudy, kde vedle pytlů s cementem stála velká kovová bandaska studeného čaje.

Pil jsem dlouhými, hltavými doušky, ale nemohl jsem se stále osvěžit.

Potom jsem si sedl na prázdné papírové pytle. Zachrastily pode mnou a mně se zatočila hlava. Chtělo se mi ležet a nic nevnímat.

Vtom přišel Lukášik. Nečekal zřejmě, že mě tu najde. Zdálo se mi, že se v prvním okamžiku usmál docela přátelsky, a vzpomněl jsem si na jeho: „Nechte ho, on to neshodil,“ a velmi jsem si přál, aby mi řekl třeba jen jedinou přátelštější větu. Řekl však velmi neutrálně: „Odporně to dnes praží.“

Třel dlaněmi o sebe, až z nich spadala většina zaschlého jílu.

„Tak dneska mi to končí,“ oznámil. „Budeme hotoví do jedné?“

„Těžko!“

„To mě mrzí!“

Dívali jsme se na sebe. Vzpomněl jsem si na to, co mi vytýkal Karel. Nebylo správné, že chtěl odejít tehdy do té kanceláře, ale snad ho tam skutečně potřebovali a on jim chtěl jenom vyhovět.

„Ty se zlobíš kvůli tomu pondělku?“ zeptal jsem se.

„Ale ne.“

Položil mi ruku na rameno. „Čistě mezi námi,“ řekl mi, „nesmíš všechno brát tak komisi. Každý si rád přilepší a každý si rád uleví – ty pro všechno hned ztratíš hlavu.“

Vypil několik doušek čaje a mluvil dál. „Nesmíš nikdy zapomínat na svoji důstojnost. Ty ani já nebudeme nikdy zedníky. Zvolili jsme si přece jiné povolání. Když to musí být, ztratíme tu tři nebo osm týdnů, ale stačí, když ztratíme čas, nemusíme ještě ztratit hlavu a klid a náladu. Chápeš to? Nesmíme se dát spoutat tou hlínou, ve které děláme. Víš, kde by ještě byl člověk, kdyby se nikdy nepozvedl nad hlínu, z níž vzešel?“

„Kvůli hlíně jsem se nikdy s nikým nehádal!“

„Tak kvůli čemu tedy?“ zeptal se udiveně.

Poznal jsem, že nic nepochopil. Ani tolik co já, nic z toho, co jsem cítil a co snad cítili ostatní.

Bože, napadlo mě, a já ho ještě držel v naší partě skoro násilím. Jaký to mělo smysl? O jakou lež jsem to usiloval? Komu jsem jí chtěl pomoci?

34

Práce neubývalo. Hlína se sypala, rozrušena vodou. Nemohli jsme se dobrat tvrdého podkladu. Navíc jsme museli vyztužovat stěny dřevem. Zdržovalo nás to.

Věděl jsem, že nebudeme hotovi. Lukasík odejde. Karel Druhý chtěl čekat na svou ženu, těžko si dá říct, aby zůstal po všem tom, co jsme mezi sebou měli. A Pavel? A Mulisák?

Najednou jsem si uvědomil, s kolika lidmi jsem se stačil zneprá-telit a položit mezi sebe a je pevné, nepropustné bednění. Proč?

Těsně před polednem se objevila na cestě od pětapadesátky Marcela. Na krku i na hlavě měla šátek v jasných letních barvách.

„Ahoj, krtci,“ zavolala.

Neviděl jsem ji od toho večera. Zdála se mi krásná. Nemohl jsem ovládnout vzrušení. Mulisák se ani neohlédl. Protiva zavolal: „Co děláš odpoledne?“

„Nevím,“ řekla.
„Jdeš do Kopist? Bude se tam tancovat?“ pokračoval ve výslechu.
„Snad,“ řekla.
„Nechceš se svézt?“
„Ty máš auto?“
„Ne, ale se mnou!“
„Když, tak bychom šli společně s děvčaty.“
„Já bych se pro tebe stavěl,“ navrhl.
„Musím ještě zařídit spoustu věcí,“ řekla. Zdálo se mi, že na něco čeká. Čekala, co řeknu já. Mlčel jsem.
„Musím ještě napsat dopis mamince,“ ozval se Vosmýk. „Nebo milenci,“ přidal se Karel Druhý.
„Já nebudu psát vůbec,“ křikla podrážděně. Mulisák házel. Nebyla tu pro něho. Otočila se a odcházela.
Vyskočil jsem na břeh a běžel za ní.
„Co je s tebou?“ zeptal jsem se.
„Nic. Kdy půjdete domů?“
„Nevím,“ odpověděl jsem. „Asi se tu zdržíme.“
Věděl jsem, že nás ostatní pozorují. Popošli jsme trochu. „Ty nepůjdeš do Kopist?“ chtěla vědět.
„Asi ne. Víš přece, že netancuju.“
„Já asi taky nepůjdu.“
Bylo to od ní hezké, že zůstane a že to tak řekla.
„Půjdeme někam spolu?“ zeptal jsem se.
„Tak dobře.“
„Ve čtyři?“
„Tak dobře, ve čtyři,“ souhlasila. Pořád jsme stáli a nechtělo se nám rozejít.
„Zdálo se mi, že ses nějak urazil tehdy večer. Ale nevím proč.“
„Ne. Vůbec ne. A mám tě moc rád.“

Slunce pálilo jako snad ještě nikdy za všechny ty dny, co jsme tu dělali, a spalovalo každý náš pohyb. Z vlhké hlíny stoupala pára a zalykala nás.

Mulisák si zapálil cigaretu a zeptal se: „Jaká je ta hudba v Kopistech?“

„Hornická,“ řekl Protiva, „ty mají fuka.“

„Já nikam nepůjdu,“ ozval se náhle Vosmýk. „Rozešli jsme se.“

Bylo poledne. Na věži děkanského kostela se rozezněl zvon a v tu chvíli také začala houkat ocelárna a hned po ní ječela siréna z Rica a potom ještě z veliké dálky se nesly tlumené tóny okolních sirén.

Protiva vstal a prohlásil: „Ať si nikdo nemyslí, že tu za něho budu vyškrabovat jeho hřích.“ Rozhlédl se po ostatních.

Začínal jsem mu rozumět.

Teď se mu zdálo, že nadešla jeho příležitost. Pozoroval Lukasíka, Karla Druhého, Mulisáka a všechny ostatní kromě Pavla a mne a zdálo se mu, že neznatelně přikyvuují na souhlas. Najednou jsem pochopil, že Protiva je prostě darebák. Karel Druhý pil a Mulisák nosil úzké nohavice a Karel První byl docela pasívní. S ním bylo všechno v pořádku. Darebáci mají vždycky všechno v pořádku. Aby mohli vyniknout nad ostatní svou bezúhonnou čistotou.

V pondělí už bude stát v čele party, protože osvědčil nejvíc předvídavosti a bdělosti.

Možná, že mu křivdím, snažil jsem se potlačit svůj odpor k němu. Ale v téhle chvíli jsem to nedokázal. Zdálo se mi, že mu úplně rozumím. Na konci brigády ho odmění. Napíšíou mu do posudku, že byl bdělý a obětavý, a on odjede ještě čistší, nežli sem přijel, bude přímo blyštivě čistý, ve špíně zůstanou ti, kteří mu nějak stáli v cestě.

Možná, že jich nebude mnoho, většina se mu radši vyhne, už teď se ho začínala bát. To se mu jistě docela hodilo, když se ho lidi báli a nestavěli se mu zbytečně do cesty.

Napadlo mě taky, že celá ta historie, o které jsem dokonce vážně uvažoval, a nejen já, vždyť Pavla přece zbavili funkce, je velice stará, skoro věčná, i ta dvojice byla stará: jeden čistý a druhý ponořený do špíny, o to hlouběji, že důkazy chyběly, před dvaceti lety by ho obvinil z bolševismu a před padesáti z rituální vraždy, obvinění se vždycky najde, vždycky se najde nějaká pověra, která v lidech budí mrazení a zatemňuje jim rozum. Každá doba má svoje pověry, kterým někteří věří a někteří je potírají, a většina jim zřejmě příliš nevěří, ale raději k nim mlčí.

Taky on nejspíš spoléhal na to, že ostatní budou mlčet. Ale když budeme mlčet, když budeme i k tomu mlčet, pak jsme horší než ti před dvaceti a padesáti lety, protože tehdy se vždycky našel někdo, kdo nemlčel.

Šel jsem k Protivovi. „Svolej schůzi!“

„Co?“ tvářil se nechápavě.

„Jsi teď agitátor. Je to tvoje povinnost!“

„A proč?“ zeptal se. „Nebo jenom proto, že se ti zamlulo?“

„Proto!“

„No,“ řekl blahosklonně, „ještě pro tentokrát.“

„Vážení,“ obrátil se k ostatním, „naš milovaný generál se rozhodl zakončit tento úspěšný týden schůzí.“

Vylezli jsme na břeh a každý se na něco posadil. Karel Druhý vyšplhal na míchačku a přihnul si z láhve.

„Prosím tě, nemohl bys toho aspoň teď nechat,“ zavolal jsem.

„Rozkaz, darebáčku,“ ozval se a znovu se napil.

Protiva se ke mně obrátil: „Zřejmě jsi chtěl něco říct.“

„Podívejte se,“ začal jsem, „nechci, aby po mně někdo vyškra- boval hříchy.“

Dívali se na mne unaveně, bez zájmu, jako by chtěli říct: Proč nás tím bavíš?

Ztratil jsem odvahu.

„Já vím, že je sobota a každý má svoje,“ řekl jsem. „Ale nemohl jsem přece včera vědět, že to spadne. Ani že se nám rozbije míchačka.“

„K věci,“ zařval Mulisák.

„Jsou dvě věci,“ začal jsem zmateně. Byl jsem docela opuštěný. Všichni mnou pohrdali. Anebo já jimi? Ted' na to není čas. Něco musím říct, uvědomil jsem si.

Úplně sám. I Eva mě opustila. Všichni.

Záleží mi tak na nich?

Překvapilo mě, že ano. Nejsem asi jako Lukášik. Nejsem takový.

Měl jsem v hlavě úplně prázdno. Čekal jsem, kdy se mi začnou smát.

Ve čtyři hodiny, napadlo mi. Bylo to jediné – bylo to všechno, tenhle dnešní den a mnohem víc, možná mnoho příštích dní.

„Dvě věci,“ opakoval jsem. „Můžeme to udělat, když se do toho dáme. Ale k tomu musí parta držet dohromady. Musí mít k sobě důvěru.“

„Míň kecat,“ ozval se Mulisák a podíval se na hodinky.

„Ty máš nejmíň co mluvit o partě,“ křikl na mě Karel Druhý, „ty římský veleknězi!“

„Co?“ zatvářil jsem se hloupě.

Rozesmáli se.

„Ty přece,“ řekl Karel Druhý, „jsi byl vždycky povznesený nad partu. Anebo se nám to jenom zdálo?“

Mlčel jsem.

„Nebo to bylo tím, žes nás nepotřeboval?“ zeptal se Karel Druhý.

Mlčel jsem.

„Ted' ses polekal, že nás blbě vyhodnotí,“ řekl Karel Druhý.

„Na to kašlu!“ vykřikl jsem.

„Tak co teda chceš?“ obrátil se ke mně.

„Takhle nemůžeme pracovat,“ vyhrkl jsem najednou. „Protiva pomluvil Pavla. Proto mu vzali funkci. Chci, aby řekl před námi, co proti němu má!“

Karel Druhý hvízdal: „Podívejte darebáčka, nemyslíš, že to sem nepatří?“

„Patří,“ namítl jsem.

„Nechte toho!“ ozval se Pavel.

„A o co jde?“ začal se konečně zajímat Vosmýk.

„Vadilo mu, že Pavel kreslí obrázky,“ řekl jsem.

„A co má být?“ divil se Vosmýk, „vždyť on taky kreslí.“

„Právě proto. Umělecká záležitost. Musíme tu skutečně kvůli tomu dřepět?“ chtěl vědět Karel Druhý.

Nechápali to. Samozřejmě že to nemohli chápat.

Nevěděl jsem, co mám ještě říct.

„Necháme toho?“ zeptal se Karel Druhý. „My proti Ludvíkovi nic nemáme!“

Mlčel jsem.

Mulisák řekl: „Udělal pro partu víc než ty. Proti Pavlovi samozřejmě taky nic nemám,“ dodal potom. „Mohli mu funkci nechat. Klidně.“

Najednou se vmísil Karel První. „Mohli, samozřejmě že mohli. Jenže Ludvík o něm mluví jako o špiónovi.“

„Nechte t-toho,“ požádal nás Pavel. „To s-se vyřeší jinde.“

„Ano,“ ozval se Protiva. „Nikoho jsem neočerňoval. Ptal jsem se napřed Pavla, kam dává ty obrázky. Je to pravda, Pavle?“

„Ano,“ řekl Pavel.

„Chtěl jsem, aby mi vysvětlil, proč je kreslí,“ pokračoval Protiva, „a kam dává ty obrázky. Ale nic mi neodpověděl, vymyslím si něco, Pavle?“

„Ne, m-mluvíš ú-p-plnou p-p-p-pravdu.“ Byl bledý a žmoulal usilovně cíp své vojenské blůzy.

„Tak vidíte,“ pokračoval Protiva, „Pavel to sám uznává. Jaké očerňování? Nikdy bych neudělal nic proti nikomu z party. Přece

mi na partě záleží. Řekl jsem jen na výboru: Proč mi nechce Pavel odpovědět? Proč kreslí zrovna benziňák a šachty? A kam dal ty výkresy? Má polovinu listů z náčrtníků vytrhaných.“

Pavel se obrátil k nám: „A-ani m-mi n-nenap-padlo, ž-ž-ž-že m-mi n-někdo b-bude ko-kontrolovat n-náčrtník. Jinak b-bych s-si vedl p-p-přesný d-eník, který ob-brázek jsem s-s-si s-s-schoval a který z-zahodil. A z-z benziňáku jsem kreslil t-tři komíny, které koukaly z-z dálky.“

„No,“ řekl Protiva konejšivě, „vždyť se nestalo nic strašného. Šlo jen o jistotu.“

„Poslyšte,“ navrhl naivně Vosmýk, „tak ať nám dá Pavel čestné slovo...“

Znovu se vmísil Karel První. Byl nezvykle rozčilený. „Ani nápad,“ vykřikl, „Pavel nebude nic dávat. Pavel nic neudělal. Ale Ludvík,“ ukázal na Protivu, „ten se mu omluví. Před celou partou. Protože je hanba podezírat poctivého člověka. A předhazovat mu taková svinstva. Taková svinstva,“ vykřikl, „kterých by byl schopen jenom největší lump, jenom největší lump!“ Protiva pokrčil rameny. Nenáviděl jsem ho v té chvíli. Karel První křičel vztekle: „Nekrč rameny a omluv se. A omluv se!“

Protiva prohlásil sebevědomě: „Nemám za co. Ve štábu se na to dívají jinak než vy!“

„Protožeš jim to nabalíkoval,“ tvrdil Karel. „A on tam neměl zastání. Neměl zastání.“

Země pode mnou byla posypaná cementovým prachem. Teprve teď jsem si toho všiml.

„Protože,“ pokračoval Karel, „naše parta stála za...! Stála za hovno! Každý se to žral sám pro sebe. Jen sám pro sebe!“

„A čím je to vina?“ zeptal se Protiva.

Díval jsem se na bílý poprašek. Tvořil na zemi obrazce jako kávová sedlina. Nohy mi znehybněly.

„Nás všech,“ řekl Karel První a znělo to jako fráze, a byla to zbytečná fráze, věděl jsem, že stejně nebudu ušetřen.

„A kdo byl parták?“ pokračoval Protiva. „A kdo agitátor? Náš partáček si po večerech čte básničky. Na nás se ofrňuje. Je to tak?“

„Fakt!“ ozval se Karel Druhý.

„O tom se teď nemluví,“ řekl Karel První.

„Proč ne?“ chystal se Protiva k útoku. Byl dost chytrý. Nebo spíš dobrý řečník. Nejlepší z nás všech.

„Když už jsme se do toho dali,“ začal, „podívejte se třeba na to, jak děláme. Náš partáček to všechno zařídil tak výborně, že za tenhle týden budeme brát, kolik to dělá?“ zavolal na Karla Druhého a Karel, jako by to měli nacvičeno, ho doplnil: „Sedmdesát dvě koruny i s režií za čtvrtěk!“

Měl to dobře vymyšleno. Možná, že měl. Věděl jsem, že tohle bude můj konec. Nezáleželo mi na tom. Vůbec mi nezáleželo na tom, jestli zůstanu partákem. Snad málo. Kvůli Marcele. A ze ctižádosti. Ale byl jsem ochoten složit ihned svoji funkci. Jenom mě mrzelo, že takhle. Že jsem prohrál proti tomuhle.

Protiva pokračoval: „Práce stojí, jsme tu všichni nanic. Na štábu brigády o nás nic nevědí, protože tenhle tam buď vůbec nejde a cára se někde s holkou, anebo tam spí.“

Mluvil o mně. Nedíval jsem se na něho.

„A když jste se tak všichni zastávali Pavla, to jste si nevšimli, že agitátor za celou dobu nenapsal ani článku na nástěnku a nesehnal ani jeden závazek, ale zato lezl po kopcích a kreslil. Co s tím dělal... Takovému... takovému byste věřili... a já, já se mám omlouvat!“

Měl to dobře vymyšlené. I s tím koncem. Třeba se v něčem zmýlil. Snad neznal dobře partu. Stejně jako já. Stejně jako nikdo z nás.

Ale v tu chvíli jsem to pocítil. Naježili se všichni. I Lukásík, který byl na odchodu. Dokonce i Karel Druhý.

Postřehl to zřejmě, protože na nás vyjel: „No co čumíte, nevíte, co byl jeho táta? A takovému...“

Mulisák ho přerušil: „Nech toho, Ludvíku! Tohle se mi nelíbí,“ a když všichni čekali, pokračoval: „Když jsem přišel do party, myslel jsem, že

potáhneme spolu. Potom nám tady Milan začal dělat hlavu, že jsme šli párkrát do hospody, a ty ses urazil,“ obrátil se k Lukášíkovi, „když jsme nechtěli, abys šel od party. A teď je tu takový nesmysl s Pavlem. Pavel je dobřej. To přece poznám. Přece nejsem padlej a poznám, že Pavel je poctivý kluk a že si spolu vyřizujou něco docela jiného. Nevím co. Třeba si chce tady Ludvík šplhnout, jako tehdy s tím závazkem. Jenže tehdy, tehdy šlo celkem o blbost, ale za tohle by zasluhoval po hubě. To je fakt. Jestli chcete udělat něco pořádného, tak si podejte ruce a řekněte, že to byla pitomost, a netancujte tu jak na divadle.“

Bylo to, jako by nás všechny srazil z nějakých nelidských absurdních výšek.

Protiva uraženě prohlásil: „S nikým si rukou potřásat nebudu. Já divadlo nehraju.“

„To je od tebe blbý, Ludvíku,“ řekl Mulisák. „Bude teda nejlepší, když poplaveš.“

„Co?“ zeptal se nechápavě.

Mulisák nakreslil ve vzduchu vlnu. „Takhle... Poplaveš, jasno?“

A Protiva se skutečně obrátil a na okamžik stál bezradně jako dobíhající vlček na napjaté niti ve zlomku chvíle, než se zřítí k zemi.

„No pospěš si,“ křikl Karel První a Karel Druhý zavolal seshora s míchačky: „Je to fakt od tebe blbý, Ludvíku!“ Všichni se zvedli a Protiva pomalu odcházel.

Vosmýk řekl: „Měl by se zavolat Lojza s autonakládačem, jestli tu ještě je, aby přihrnul písek,“ a Karel Druhý řekl: „To byla ale volovina, ještě že mi dneska přijede Božka, jinak bych se musel jít vožrat!“ Díval jsem se za odcházejícím Protivou a pochopil jsem, že nic není skončeno ani vyhráno, ale byl jsem rád. Rád, že jsem nemlčel, že jsme nemlčeli, a všechno se mi najednou zdálo jasnější a lepší a byl jsem skoro šťastný.

Byly dvě hodiny, když k nám sestoupil náš bůh Anúpev. Překvapil nás, protože jsme mysleli, že už dávno odjel. Měl rodinu až ve Varnsdorfu. Seděl však zřejmě v hospodě a teď se blížil trochu nejistě a houpavě jako lodník vyhozený na sucho.

„Hoši, vy jste ještě tady?“ Sedl si na hranici cementových pytlů a díval se mrtvě před sebe.

Vzduch se tetelil nad prázdnou plání, plechové stěny míchačky vydechovaly horko. Nebe zpopelavělo a v okolí slunce bělavě žhnulo.

„Kde máte osmého?“ zeptal se nás.

„Už šel.“

„A kdy půjdete vy?“

„Chceme zavřít ten pramen,“ řekl jsem.

„Ano,“ souhlasil, „budete mít aspoň pokoj od vody.“

Seděl nehnutě s hlavou hluboko vtaženou mezi rameny a my jsme se zase dali do práce a zalykali se přitom horkem.

„Jak to, že jste nešli domů?“ zeptal se, „to vám záleží tak na tom tady?“

„P-proč ne,“ řekl Pavel. „Je to p-přece naše p-povinnost.“

V tu chvíli jsem si uvědomil, že tady nejsme kvůli tomu, abychom zazdili pramen. Samozřejmě že jsme tu i proto. Ale ne z povinnosti. Anebo aspoň nejen z povinnosti. A proč tedy?

„Než jste přijeli,“ ozval se mistr, „povídali o vás všelicos. Zatím jste lepší než všichni ti kecalové dohromady. Máte dobrou vůli.“ Slezl do výkopu a vzal si štychar, který tu zůstal po Protivovi.

Věděli jsme ovšem, že v životě dosáhneme nejspíše vyššího postavení nebo aspoň titulu nežli náš bůh Anúpev, ale tady na stavbě byl víc nežli my a dělalo nám dobře, že přišel mezi nás.

„Nejvíc záleží na dobré vůli,“ řekl, „a tu má z lidí málokdo. Víc se prodá za měsíc odznaků, nežli se najde dobré vůle, rozumíte mi?“

Byl přio opilý. Začal vykládat o sobě. Že jeho bratr byl partyzánem, že on už tři týdny neviděl ženu, protože se zakopal na mizerné stavbě, kde každý kouká, jen co by vzal a jak by se vyhnul práci. Že se mohl dostat po válce na ministerstvo, ale nešel tam. Musel mít nad hlavou prázdné nebe a kolem sebe cítit vápno a vlhký písek, aby mohl žít.

Teď, když se opil, uvolnily se v něm všechny zábrany, ale možná, že ho k té řeči nepřiměl ani tak alkohol, jako spíš to, že jsme tu zůstali.

Poslali ho na stavbu jako straníka, zřejmě s mnoha úkoly. Nevěděl, čím by měl začít. V kancelářích dosud seděli bývalí majitelé stavebních firem a ti tady měli svoje inženýry i svoje mistry. Ti zase přiváděli svoje zedníky a všichni dohromady si vyřizovali svoje věci mezi sebou. Svou věcí nazývali vlastně celou stavbu. Nikdo je nepřiměl, aby stavěli jinak, nežli byli zvyklí stavět.

Anúpev mluvil stále, přitom pracoval úsporně a bez námahy.

„Potřeboval bych tu pár slušných lidí,“ vykládal, „ale který slušný člověk by se hrnul do pohraničí! Rozumíte mi přece?“

Myslel jsem si do téhle chvíle, že musel zažít něco tragického. Ale nebylo to asi nic románově tragického. Byl prostě unavený. Jeho tragédie spočívala v tom, že chtěl, aby lidé byli lepší, nežli jsou. Nebyli a on jim asi přestal věřit docela. Snad je to dost velká tragédie. Ve skutečnosti je to asi největší tragédie, jaká může člověka potkat. Rozuměl jsem mu dobře.

Pracoval s námi téměř hodinu. Potom mi přikázal: „Půjdeš se mnou!“

Dělal neuvěřitelně dlouhé, obří kroky. Běžel jsem téměř za ním.

Odemkl svou miniaturní kancelář, sedl si za stůl a jeho malá liščí očka se na mě dívala trochu ironicky a trochu nedůvěřivě. „Kolik si vyděláte za tenhle týden?“

„Nic,“ řekl jsem. „Sedmdesát dvě koruny, přesně!“

Vytáhl ze zásuvky formulář na úkolový list. „Kolikrát jste nosili pumpu?“

„Včera a dneska.“

Napsal: Ruční přiblížení pumpy šestnáct hodin. Čtrnáct hodin ruční čerpání. Potom napsal: Kopání základových rýh hornina Hd dvacet kubíků. Ustrnul jsem. Potom napsal tesařské práce a ruční přiblížení dřeva osm kubíků. Vyňal ze zásuvky malý počítačový stroj a dlouho vyklepával součet. Potom mi podal formulář. Dělal to pro každého osmdesát osm korun čtyřicet haléřů.

„Děkuju vám!“

„Koukej, ať už s tím zmizíš,“ řekl, jako by chtěl zahnat vlastní svědomí.

Když jsem se vrátil k partě, Lukáš se právě loučil: „Už musím na vlak,“ oznámil mi, „stejně jsem se zdržel.“

„Musíš?“ zeptal jsem se.

„Ano.“

„Já vím, povznést se nad tu hlínu.“

„Ano,“ souhlasil, „zrovna tak.“

A co my, chtěl jsem se ho zeptat, nebyli jsme pro tebe nic, ty tři týdny, to nebylo nic? Ale nemělo to smysl. „Měj se dobře,“ řekl jsem. „Děkujeme ti za práci.“

Zůstalo nás jenom šest.

37

Práce se vlekla daleko pomaleji, nežli jsem si představoval. Měl jsem v kapse list skoro na devadesát korun mzdy za práci, kterou jsme nikdy nevykonali, a tím spíš bylo všechno naše počínání zbytečné a bezdůvodné.

Minula třetí hodina a teď už jsem sám potřeboval být doma.

Bylo třeba skončit práci. Ale kupodivu, vždycky když už jsem se odhodlal říci to jediné slovo „padla“, spolkl jsem je.

Proč? Chtěl jsem zkoušet svoji vytrvalost anebo naši soudržnost? A k čemu?

Ale cítil jsem potřebu zůstat, jako by na konci téhle mimořádné směny bylo víc než několik korun mzdy a několik metrů betonového náspu.

Odešel jsem k druhému bloku pro fošny. Musel jsem přejít horkou bezvzduchovou prostorem mezi oběma staveništi.

V dálce na silnici jsem zahlédl děvče. Mělo na sobě pestré květované šaty a dlouhé světlé vlasy. Podobalo se Marcelce. Podobalo se jí dokonce tak, že jsem na okamžik ustrnul.

Uvědomil jsem si, že do čtyř hodin nebudeme hotovi, že místo abychom byli někde spolu, budu dřepět tady s partou a vyhazovat hlínu.

Ale partu jsem přece nemohl opustit. Snad to Marcela pochopí, pomyslel jsem si úzkostlivě.

Vzal jsem obě dlouhé, tlusté fošny, vybalancoval je na rameni a s těžkýma nohama se vracel nazpátek.

Třeba mám na baráku dopis, myslel jsem si, a potom mě napadlo, že Protiva určitě půjde za Marcelou a přemluví ji, aby šla do Kopist, a ona nejspíš půjde, urazí se, že jsem ji nechal čekat.

A co, uklidňoval jsem se, přece se kvůli tomu do něho nezamiluje. Záleželo mi na ní. Musel jsem se rozhodnout.

Rozčilení mi vklouzlo do žaludku a do nohou. Klády na ramenou mi ztěžkly a ucítil jsem žhavou záři, která mi obepínala hlavu.

Musím zůstat tady, říkal jsem si. Teď, když jsme se trochu sblížili. Bylo by to jako zrada.

A co Marcela? Nešla kvůli mně tančit, byla milá. Milá, říkal jsem si.

Kolébal jsem se pod těžkou fošnou a všiml jsem si najednou, že také země se kolébá. Jen aby se mi neudělalo špatně, polekal jsem se. A v tu chvíli se země pode mnou začala otáčet a otáčela se v soustředných kruzích a stále rychleji, až vytvořila trychtýř,

na jehož dně jsem stál. Snažil jsem se přidržet se fošny na svých zádech, ale bylo to marné.

Byl to dlouhý okamžik úzkosti, to je možná konec, lekal jsem se, a země se začala ještě rychleji otáčet, až se v té rychlosti smazaly všechny tvary kolem mne, a ve chvíli, když jsem cítil, že začínám padat, zahlédl jsem zpitvořenou postavu Mulisákovu, jak se spouští po stěně trychtýře. „Co tu tak stojíš?“ zavolal.

Potom vzal obě fošny, jako by byly z papíru, a hodil si je na rameno. Podíval se na hodinky a řekl: „Taky sis dal rande, vid’? Ta moje už čeká půl hodiny.“

Šel jsem pomalu a těžce za ním a první pocit, který se ke mně vrátil, byl stud.

38

Když mě Mulisák přivedl, musel jsem vypadat asi hodně zbědovaně. Vosmýk ke mně přiběhl a vnucoval mi posilující pastilku a Pavel mi nařídil, abych si šel lehnout do kůlny na prázdné pytle. Odešel jsem tedy, v kůlně bylo příjemné a chladivé přítmí a také ticho, do kterého jenom vzdáleně a jednotvárně hrčel motor míchačky.

Byly čtyři hodiny.

Představoval jsem si, jak jsme mohli být spolu. Představoval jsem si tu cestu, po které jsme šli, byla to neexistující cesta mezi neexistujícími poli, dobrá cesta mezi nejlepšími poli s mákem, čekankou a koukolem.

Šlo se nám lehce, my dva jsme existovali a měli jsme se rádi.

Představil jsem si v prstech její podobu a skoro jsem ji cítil a řekl jsem si: Sejdeme se zítra. Ale zdálo se mi, že mezi touto chvílí a zítřkem je příliš velká rozloha času, a řekl jsem si, hned jak se vrátíme, půjdu za ní, pojedu třeba do Kopist anebo půjdu klepat na okno jejich baráku. Věděl jsem, že se sejdeme. A budeme se mít rádi.

Udělal se mi zase líp a šel jsem znovu zatloukat dřevěné fošny. Bylo čtvrt na pět a potom půl páté a teď už zřejmě nikdo nepočítal čas, protože na něm stejně nezáleželo a všichni jsme jenom sledovali bílý betonový val, který se zvolna dlužil.

Mluvili jsme jenom občas a unaveně, ale v našem mlčení už nebylo nic zlostného.

Začínal jsem chápat, proč jsme tu zůstali. Máme všichni něco společného a všichni také něco společného hledáme. Jenom já to nedovedl pochopit, a proto jsem stál pořád stranou.

Vzpomněl jsem si na dopis, který jsem poslal Evě, na ten pomlouvačný a nadutý dopis, na ty hloupé, ničím nepodložené úvahy, a styděl jsem se.

Stavěl jsem poslední úsek lešení. Neměl jsem už dost fošen a také ne dost sil, abych je ještě přinesl. Sebral jsem několik tenkých prken, která se válela na břehu, a položil je dvojmo na podpěrné trámy.

Byla to zfušovaná práce.

Vosmýk se na okamžik nade mnou zastavil.

„A na tom mám jezdit?“ zeptal se.

Trochu jsem zrozpačitěl. „Už nemám fošny...“

Zahoupal se trochu na lešení a dívali jsme se oba, jak se prkna prohýbají.

„No,“ prohlásil, „svedu to i na tom. Víš,“ řekl mi potom v náhlé sdílnosti, „já to ráno tak nemyslel, když jsem si z tebe dělal srandu.“

„Na tom už vůbec nezáleží.“

„Teď jsem docela rád, že se to stalo,“ prohlásil. „Je to lepší než na stavbě.“

„Proč?“

„Takového jsme tam nezažili nic,“ řekl. „Takové odhalení lidí. Nemyslíš, že se odhalili?“

Napadlo mi, že by chtěl slyšet alespoň jedno slovo uznání za to, že se nezachoval jako Protiva anebo Lukasík. Ale neumím lichotit. Přikývl jsem jenom.

Stál trochu rozpačitě nade mnou, potom najednou vytáhl z kapsy kus papíru vyškubnutého z pytle na cement. „Koukej, co jsem zplodil,“ vyhrkl, začervenal se a rychle odklusal po prohýbajícím se lešení. Četl jsem:

*Jdem, jdem, jdem,
železná rachota nás
v kleštích únavy
svírá,
ta prokletá díra
nám ale sáhla
na vaz,
už si také stáhla
lidské ponravy,
mrzáky, co nejdou za snem,
ale naše víra
chlapy postaví
z nás,
chlapy, co vítězně pokoří zem!*

Šel jsem za ním. „Tohle se ti moc povedlo.“

„Jó?“ protáhl.

Viděl jsem, že má radost.

V šest hodin jsme pocítili první chladný závan večerního větru. Vál pravidelně každý večer a přinášel s sebou dlouhé pitvorné stíny.

Zabetonovali jsme tři čtvrtiny ohroženého břehu a voda už přestala skoro prosakovat.

„P-prosím desetiminutovou p-přestávku,“ navrhl Pavel.

Karel Druhý vypjal motor míchačky. Buben se ještě několikrát zvolna otočil a potom ztichl.

Sesedli jsme se do úzke, stinné rýhy a natáhli se na vychládající zem.

„Kdo mi p-p-půjčí cigára?“ zeptal se Pavel. Vosmýk vytáhl zmačkanou krabici partyzánek: „Abych ji ještě někdy uviděl.“

„Vidíte t-to všichni,“ řekl Pavel, „materiálně p-podporuje známého špióna!“

Mulisák se vděčně rozřehal.

„Jdi někam,“ křikl Vosmýk.

Mulisák se zeptal: „Neznáte někdo nějakéj novej fór?“

Karel Druhý vstal: „Jeden ti povím, Člověk čeká tři týdny na manželku a pak ji nechá trčet tři hodiny na nádraží.“

„Tak jdi a přiveď ji,“ navrhl Mulisák, „ženská by nám to tu pozvedla.“

Pochopil jsem, že Karel chce odejít, a polekal jsem se, protože ostatní se mohli přidat k němu a pak by všechno bylo zbytečné. I to, že jsme se tu tak bláznivě dřeli, i to, že jsem tu zůstal, a také má naděje, že jsme přece jen dobrá parta.

Karel Druhý si uhladil vlasy a podíval se po nás všech, a pak řekl: „Uznejte, nemůžu ji přece nechat tak dlouho čekat!“

Napadlo mi, že o ni nikdy neprojevoval takovou starost, ani když opilý vykřikoval, že se nikdy neměl ženit, ani když se vodil s cizími děvčaty.

Měl jsem chuť mu to říci, ale nehodilo se to. Nevycházeli jsme spolu dobře a asi by z toho vznikla zbytečná a trapná hádka.

„Chceš jít?“ zeptal se ho Karel První.

„Musím!“

„My tu ještě zůstaneme,“ řekl Karel První.

„Doděláte to přece beze mě.“

„Když se loď potápí,“ ozval se Pavel, „krysy j-ji opouštějí. Ale my s-se ani nep-potápíme!“

Mulisák se zachechtal. „Fakt, když už jsme se do toho společně dali...“ spolkl konec věty. Příčilo se mu někoho přesvědčovat.

„Za hodinu jste stejně hotoví,“ řekl Karel Druhý, „teď, když už se jenom betonuje, není nás tolik třeba.“

Byl velmi pokorný. Tak pokorný, že jsem ztratil chuť ho přemlouvat.

„Tak jdeme zase,“ vstal jsem.

Karel První šel ke stroji a pustil ho, bylo to prvně, kdy tuhle práci dělal někdo jiný než Karel Druhý. Vosmýk v klusu před sebou tlačil dvě prázdné japonky a Pavel řekl: „Za chvíli bude večer.“

Karel Druhý zůstal sám na břehu, vypadal tam hloupě, opuštěně a smutně.

40

Navštívil nás noční hlídač. „Co tu děláte?“ zeptal se. „Děláme,“ odsekl Mulisák.

„Proč už nejste doma?“

„Spadlo by to,“ řekl jsem.

„Tak to vydřevte!“

„Natekla by nám sem voda.“

„A tak,“ pochopil. „A od kolika tu jste?“

„Od šesti!“

„To jo,“ vůbec se nedivil hlídač. „Ten rok, co jsem prvně sfáral, se dělalo taky ještě dvanáct hodin,“ a pomalu se loudal k sousednímu bloku.

„Když se u nás staví dům,“ ozval se náhle Mulisák, „sejde se ráno třicet lidí a připraví základy. Druhý den přijde celá vesnice a postaví zdi a je to.“

„Jenže tohle bude činžák,“ řekl jsem.

„U nás si lidi stejně víc pomůžou,“ trval na svém Mulisák. „Tady se na nás všichni vykašlali.“

„Vedle nás,“ začal Karel První, „si zase stavěl domek náš soused. A dělal ho sám, jenom žena mu někdy pomáhala. Vždycky mi ho bylo líto, když zadělával v díži cement s pískem, pak ho sám nakládá na kolečko, sám odvezl, sám vysypal, sám uhladil a sám se zase

vrátil k té díži. Anebo když potom stavěl zdi. V takovém domku se musí smutně bydlet.“

„Neblbni,“ rozesmál se Vosmýk, „seš nějaký sentimentální. Byl bych rád, kdybich si moh něco takového postavit.“ Měl japonku až po okraj naplněnou kašovitou břechkou. Přistavil druhý vozík a dal se do běhu po zfušovaném lešení. Zakládal si na tom, že v běhu zvládne těžkopádný vozík.

Ale tentokrát se kolo sesmeklo s tlusté fošny, prkno neuneslo tíhu vozíku a prasklo. Vozík prudce zabrzdil, Vosmýk narazil na jeho kovovou korbu, ztratil rovnováhu a spadl z lešení. Tekutá směs cementu a písku stékala dolů a bila ho do nohou a do celého těla.

Seběhli jsme se k němu, ale stál už na nohou a rozčileně otíral zamazané šaty.

„Stalo se ti něco?“ zeptal jsem se ho.

„Ty drž hubu,“ křikl na mě přeskakujícím hlasem, „stavíš to jako pro galejníky. Co čumíte, volové,“ křičel, „vždyť jsem se moh zabít.“

Pomohli jsme mu nazpět na lešení. Byl postříkaný betonovou kaší, i v obličejí měl šedivé šmouhy. Vypadal jako tající sněhulák. Přemáhali jsme se, abychom se nedali do smíchu. První se začal smát Mulisák. Díval se na Vosmýka a chechtal se hlasitě a z plných plic.

„Nezlob se,“ řekl jsem Vosmýkovi, „skutečně se ti nic nestalo?“

„Utřete si koutky všichni,“ křičel Vosmýk, „čemu se smějete?“

Nemohli jsme za to. Bylo to napětí celého dnešního dne a únava. Smáli jsme se.

Ale i on byl unaven a přece jen si trochu natloukl. Dohnali jsme ho skoro k slzám. „A já se tu tak blbě honil,“ vyhrkl.

Nevzal si ani kabát. Nechal ho ležet na břehu a skoro utíkal po zaprášené cestě. Z jeho nohavic přitom odletovaly šedivé cucky.

Připadlo mi to neuvěřitelně hloupé a zbytečné a bylo mi ho líto, přišlo mi líto té básničky, kterou napsal a které určitě věřil, a také toho, že jsem mu nedokázal říci ani slovo pochvaly.

„Zítřa ho to bude určitě mrzet,“ řekl jsem, jako bych ho chtěl omluvit. „No jo,“ zahučel Mulisák. „Je dobrý, ale nevydrží.“

Začínalo se stmívat. Nebe potáhla šedivá mlha plná kouře a vaječného pachu.

V míchačce něco hrklo a stroj se zastavil. „To nám ještě chybělo,“ zlobil se Karel První. Posadil se vedle motoru a Mulisák, který teď nahazoval písek, se k němu naklonil. „Ty tomu rozumíš?“

„Ani ne!“ řekl Karel První.

„Tak se v tom radši nehrab!“

„No,“ připustil Karel První. Vstal opět a zavolal: „Stojíme!“

To byl zřejmý konec. Vylezli jsme s Pavlem z výkopu a přišli si sednout k nim. Mulisák si zapálil a Karel První žvýkal kus ztvrdlého chleba. „Tak půjdeme?“ zeptal se.

Pokrčil jsem rameny. Byl jsem tak unavený, že mi na ničem nezáleželo. Pavel řekl: „T-ta voda už, myslím, neteče!“

„Panenko Mária,“ zaklel Mulisák, „za chvíli to mohlo být.“

Karel První se natáhl a vzdychl hlasitě a spokojeně. „Na tom nezáleží,“ řekl.

„Proč?“ zeptal se Mulisák.

„Záleží na tom, že jsme tu zůstali.“

„To je taky pravda,“ řekl Mulisák.

Lehli jsme si všichni čtyři na holou zemi. Byl to neobyčejně slastný pocit po tom všem, ležet a dívat se vzhůru. Proti úzké a za-blácené zemi nebe připadalo vysoké a vzdálené a nezúčastněné.

Teď, když bylo po všem, mohl jsem se vrátit ke svým myšlenkám, bál jsem se jich trochu, ale přicházely ztišené a neútočné – podobny odpoledním snům.

Nevěřil jsem nikdy moc sobě a ještě méně druhým. Potom jsem si uvědomil, že tohle přesně mi řekl Karel První. Obrátil jsem se k němu: „Je dobře, že jsme tu zůstali, čtyři, to je přece dost!“

A vzpomněl jsem si, že já nevěřil ani ve dva. Tak to bylo. Chtěl jsem věřit, vždycky jsem chtěl věřit, a zároveň jsem se toho bál. A nevěřil jsem tedy nikomu.

Snad to nebylo jenom moje neštěstí. Všichni to nějak cítíme.

Říkají o nás, že jsme ta nešťastná generace z války. Něčemu nás válka naučila. Naučila nás jíst suchý chleba, nebát se únavy ani strádání. Ale také nás odnaučila. Odnaučila nás dětství a důvěřivosti. Odehrálo se před námi příliš mnoho ničemností. Do domu chodilo gestapo na udání souseda a příliš často jsme četli vyhlášky se jmény, mezi nimiž byla i jména blízkých.

Ty starší snad válka spojila a sblížila a naučila bojovat, ale co jsme mohli dělat my? Jen čekat anebo namalovat na zed' křídou nějaké zvíře a pod ně napsat: Hitler.

Mohli jsme jen čekat.

A to čekání a také strach nás zahnavy do té chvíle – všichni jsme ji někdy prožili, všichni jsme alespoň jednou prožili tu chvíli, kdy jsme zůstali zcela sami.

Pamatuju se na to ráno, když rádio hlásilo tátovo jméno. Suchý úřední hlas. Nevěřil jsem mu prostě, ale matka vykřikla; je ve mně, pořád ho slyším, ten zoufalý, kvílivý zvuk a vidím matku, jak leží v záchvatu, opuchlá pláčem, v kuchyni na zemi. Nemohl jsem ji zvednout. Bál jsem se, že také umře, věděl jsem, že musím alespoň něco říct. Ale co, co jsem měl říct? Nemohl jsem nic. Byl jsem jen kluk a bál jsem se. Ze všeho nejvíc jsem cítil úzkost a bolest, kterou už ze mne nikdo nikdy nevymaže.

Od té doby pořád hledám, co mi vzala ta doba: velikou a upokojující družnost. Našel jsem si svůj životní cíl, vstoupil jsem do strany, po tom, co jsem poznal za války, jsem nemohl učinit nic jiného, ale to všechno mi nemohlo docela nahradit, co mi vzala válka.

Zůstal jsem někde v polovině mezi důvěrou a strachem. Mezi touhou nahradit si nějak válečná léta a obavou před lidmi a také pocitem, že musím udělat něco, aby se nevrátila válka.

Tam někde jsem zůstal já a nejspíš i Karel, který pije, a Karel, který mlčí, a Mulisák, který to přikrývá smíchem, a Pavel, který touží po dobré partě.

Díval jsem se na ty, kteří leželi vedle mne, a připadali mi náhle blízcí. Cítil jsem, že jsme tu nezůstali náhodou, že jsme hledali všichni stejné anebo podobné. Hledali jsme sebe samy i sebe navzájem.

Ovládl mě pocit velkého klidu a dobrého konejšivého míru, v němž není úzkosti.

Mohli jsme odejít, protože jsme tu vlastně už neměli co dělat, ale zůstali jsme ležet u rozbité míchačky. Mulisák usnul. Dovedl usnout kdykoliv, kdekoliv a ihned.

Tak nás tu našel Karel Druhý. Ani jsem ho neslyšel přicházet.

„Tak co?“ zeptal se. „Hotovo?“ Byl nastrojený, na krku ho škrtila vázanka. Také jeho žena měla pěkný kostým, trochu zmačkaný z vlaku. Byla to nejspíš ona, která ho sem ještě zatáhla.

„Skoro,“ řekl jsem.

„Přišel jsem se podívat, jestli jste nezasvinili míchačku.“

„Tos radši neměl chodit,“ ozval se Karel První. „Něco se s ní stalo.“

„Já to věděl,“ rozkřikl se Karel Druhý. „Podrž,“ přikázal ženě. Svlékl si kabát a rozvázal kravatu. Mulisák vytáhl z kapsy zapalovač.

Plamínek se třásl ve tmě. „Lepší k tomu pustit cvičenou opici,“ rozčiloval se Karel Druhý. Za deset minut se buben pomálu roztočil.

„To se ví,“ zjistil, „ani jste to nevyčistili. Nebo chcete ještě dělat?“

„Ne,“ řekl jsem, „voda už tam neteče.“

„Tak půjdem, ne?“

Stanuli jsme ještě jednou nad zčernalým výkopem. Prázdňá japonka duněla na malých kolech otočena k nám bokem, také stroje usnuly a země spala v nočním větrném tichu.

Bylo mi líto těch, kteří odešli.

Stáli jsme nad výkopem a mlčeli, jenom Božena, která šla pomalu napřed, si polohlasně zpívala nějaký šlágr.

Patřili jsme najednou k sobě. Už dřív jsme chodili na jednu fakultu, byli jsme členy jedné organizace, ale nikdy jsme necítili, že bychom tak patřili k sobě.

„No tak co, půjdeme,“ řekl jsem a v tu chvíli jsem pocítil prudkou lítost a také úzkost, že odcházím z tohoto místa, a že až se sem zítra vrátím, nenajdu už nic z dnešního dne ani z dnešního pocitu, ani z lidí, kteří tady teď byli.

„Koukejte, to je blbej měsíc,“ ukázal Mulisák k nebi, na něž vylézal utržený kus světlé koule. „Měli bychom ještě někam jít,“ navrhl.

„My se vzdáváme,“ prohlásil Karel Druhý, „snad nás omluvíte...“ Potom si vzpomněl a podal mi obálku. „Tohle je pro tebe.“

Karel První se zamyslel: „Stejně vám řeknu, byl to bezvadný den, co?“

Zastavil jsem se a roztrhl obálku. Papír byl hustě popsaný a chvíle se mi mezi prsty. Na okamžik zmizely celé tři poslední týdny a já podlehl rozčilení.

Rozškrtl jsem sirku a rychle obrátil list a četl poslední větu: „Takhle dál to přece nemá smysl!“

Sirka zhasla, byl jsem trochu bezradný nad bílým papírem. Čekal jsem na obvyklý pocit úzkosti a samoty. Ale pocit nepřicházel. Ostatní stáli několik kroků přede mnou.

„Tak co?“ zavolal Karel První.

Zastrčil jsem dopis do kapsy a řekl rychle: „Skutečně bezvadný!“

Potom jsme šli společně dlouhou temnou plání k mdlému světlu vrátnice.

„Dobrou noc,“ zahučel vrátný, „už jste hotoví?“

„Hotoví,“ řekli jsme. „A dobrou noc.“

/1959/

Ivan Klíma
Bezvadný den

Ilustrace na obálce Goji/Shutterstock.com
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 18. 6. 2020

ISBN 978-80-274-0827-6 (epub)
ISBN 978-80-274-0828-3 (pdf)
ISBN 978-80-274-0829-0 (prc)